

Nr 223.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.; given Stockholms slott den 9 april 1952.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig;
- 2) lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga;
- 3) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 46 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

GUSTAF ADOLF.

Ingvar Lindell.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att den som är under 18 år icke skall få dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, om det icke föreligger särskilda skäl. Dessutom föreslås en bestämmelse, enligt vilken domstol i stället för att döma underårig till straff för brott kan överlämna åt barnavårdsnämnd att omhändertaga den underåriga för skyddsuppfostran. I jämförelse med nu gällande bestämmelser innebär detta stadgande den ändringen att sådant överlämnande skall ske utan samband med villkorlig dom. Vidare föreslås bestämmelser i syfte att påskynda behandlingen av mål och ärenden angående brott av den som ej fyllt 18 år. De föreslagna bestämmelserna äro avsedda att träda i kraft den 1 juli 1953.

F ö r s l a g

till

L a g**med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Är tilltalad i sådan ålder att skyddsuppfostran kan förekomma och övertygas han om brott som kan medföra fängelse eller straffarbete, må rätten, i stället för att döma till straff för brottet eller, därest han övertygas jämväl om annat brott, för brotten gemensamt, efter hörande av barnavårdsnämnd överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuppfostran. Beträffande den som är elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall vad nu sagts om barnavårdsnämnd i stället gälla skolans styrelse.

Vad i lag eller författning finnes stadgat angående särskild verkan av att någon dömes till fängelse skall äga motsvarande tillämpning vid överlämnande som i första stycket sägs.

Bestämmelsen i första stycket, att överlämnande som där sägs må användas i stället för straff, gäller icke avsättning eller suspension och ej heller särskild påföljd för brott, som finnes stadgad i lag eller författning.

2 §.

Den som ej fyllt aderton år må icke dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, om ej särskilda skäl äro därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.

Genom lagen upphäves 8 § andra stycket lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Härigenom förordnas, att 2, 3 och 4 §§ lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

2 §.

Eftergift av åtal må äga rum, om den underårige omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt det med skäl kan antagas att *han skall avhålla sig från att ånyo begå brott*, eller

om brottet är ringa och det uppenbarligen skett av okynne eller förhastande.

Åtal skall dock väckas, om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt.

3 §.

Frågan om eftergift av åtal skall prövas av statsåklagare.

Frågan om eftergift av åtal skall prövas av statsåklagare. *Sådan fråga skall handläggas med största skyndsamhet; eftergives ej åtalet, skall det väckas utan dröjsmål.*

4 §.

Är skälig — — — — — hans tillrättaförande.

Nämndens yttrande — — — — — i övrigt.

Det åligger nämnden att avge sitt yttrande med största skyndsamhet.

Är brottet — — — — — yttrande inhämtats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.

¹ Senaste lydelse av 3 § se SFS 1948:404.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig.

Häri genom förordnas, att 3 § lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives och att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 6 §, av nedan angiven lydelse.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

3 §.

Förekommer i mål mot underårig anledning att döma till frihetsstraff, *tvångsuppfostran* eller förvaring eller att meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande, skall vid målets prövning och avgörande rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Har rätten vid huvudförhandling handlagt målet i den sammansättning som eljest är föreskriven och rör målet ej brott vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver, vare rätten dock domför utan nämnd.

Förekommer i mål mot underårig anledning att döma till frihetsstraff eller förvaring eller att meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande eller att överlämna åt barnavårdsnämnd eller skolstyrelse att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuppfostran, skall vid målets prövning och avgörande rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Har rätten vid huvudförhandling handlagt målet i den sammansättning som eljest är föreskriven och rör målet ej brott vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver, vare rätten dock domför utan nämnd.

Vad nu — — — — — särskild sammansättning.

6 §.

Mål mot underårig skall alltid behandlas skyndsamt.

Väckes allmänt åtal mot den som ej fyllt aderton år för brott vara straffarbete kan följa, skola, ändå att han ej är häktad, de tidsfrister iakt-

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

tagas som üro föreskrivna för åtgärd i mål vari den tilltalade är häktad. I stället för den tid av en vecka, som i 45 kap. 14 § rättegångsbalken är föreskriven för hållande av huvudförhandling, skall dock gälla en tid av två veckor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 46 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361)
om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).**

Häri genom förordnas, att 46 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag)¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

46 §.

2 mom. Slutlig utskrivning av barn, som omhändertagits för skydds-
uppfostran, skall äga rum senast, då
barnet fyller aderton år. Utskrivning
av barn, som intagits i skola tillhö-
rande barna- och ungdomsvården ef-
ter fyllda femton år, må dock upp-
skjutas, till dess tre år förflutit från
intagandet. Har i dylik skola intaget
barns uppförande varit opålitligt, må
med utskrivningen anstå, till dess det
fyllt tjuguettt år.

2 mom. Slutlig utskrivning av
barn, som omhändertagits för skydds-
uppfostran, skall äga rum senast, då
barnet fyller aderton år *eller, om bar-
net fyllt femton år vid omhändertag-
andet, senast tre år därefter.* Ut-
skrivning av barn, som intagits i skola
tillhörande barna- och ungdomsvår-
den efter fyllda femton år, må dock
uppskjutas till dess tre år förflutit
från intagandet. Har i dylik skola in-
taget barns uppförande varit opålit-
ligt, må med utskrivningen anstå, till
dess det fyllt tjuguettt år.

Slutlig utskrivning — — — — — ett år.

—————
Denna lag träder i kraft den 1 juli 1953.
—————

¹ Senaste lydelse se SFS 1946:335.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *den lämpligaste behandlingsformen för ungdom i åldern 15—17 år, som gjort sig skyldig till allvarligare lagöverträdelser, m. m.* Föredraganden anför följande.

Den straffrättsliga myndighetsåldern är i vårt land 15 år. För den som uppnått denna ålder gäller alltså att hans lagstridiga gärningar äro straffbara; har han icke fyllt 18 år, medger dock strafflagen vid bestämmandet av påföljden ett mildare bedömande.

Straffmyndigheten innebär emellertid icke att de unga lagöverträdare, som dömas för brott, skola omhändertagas under samma behandlingsformer som fullvuxna. Tvärtom har man på olika sätt sökt att sörja för att de unga skola få den särbehandling som bäst lämpar sig för deras tillrättaförande. Redan år 1902 infördes för ungdom under 18 år en särskild behandlingsform, tvångsuppfostran. Sedan det genom 1924 års barnavårdslagstiftning blev möjligt att omhändertaga vanartad ungdom i åldern 15—17 år för skyddsuppfostran, kom även denna behandlingsform till användning för ungdom som begått brott. Genom lagen om villkorlig dom, vilken trätt i kraft den 1 januari 1944, och lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, som trätt i kraft den 1 juli samma år, främjades den utvecklingen, att skyddsuppfostran användes i ökad omfattning, medan antalet förordnanden om tvångsuppfostran starkt nedgick. Såsom en konsekvens härav upphävdes lagen om tvångsuppfostran år 1947.

Avskaffandet av tvångsuppfostran byggde sålunda på att de lagöverträdare i åldern 15—17 år som behövde vård på anstalt i stället skulle omhändertagas för skyddsuppfostran. Då jag förordade denna reform (prop. 298/1947 s. 35), framhöll jag, i likhet med strafflagberedningen, att man icke behövde hysa några farhågor för att domstolarna i avsaknad av möjligheten att döma till tvångsuppfostran komme att i större utsträckning döma ungdom under 18 år till ovillkorligt frihetsstraff. Detta antagande synes också

ha visat sig riktigt under de första åren efter reformen, då endast några få ungdomar i denna åldersgrupp intogos i fångvårdsanstalterna.

I skrivelse den 24 september 1951 har emellertid riksåklagaren anmält, att de senaste åren ett stigande antal unga lagöverträdare i åldern 15—17 år dömts till ovillkorligt frihetsstraff, och att han därför velat bringa det aktuella läget av den kriminalpolitiska behandlingen av brottslig ungdom i denna åldersgrupp till Kungl. Maj:ts kännedom. Riksåklagaren ger i skrivelsen uttryck för en stark oro inför den kommande utvecklingen och framhåller i anslutning därtill angelägenheten av snara åtgärder för att hindra att ett allt större antal av de yngsta lagöverträdarna kommer att överföras till fångvården. Bland de möjligheter att förebygga den befarade utvecklingen, vilka synas ligga närmast till hands, framhållas åtgärder innebärande en höjning av straffmyndighetsåldern eller förbud för domstolarna att annat än under särskilda förutsättningar döma ungdom under 18 år till ovillkorligt frihetsstraff. Det önskade resultatet synes även kunna nås genom en ändring av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Även en sänkning av den nedre åldersgränsen för möjligheten att döma till ungdomsfängelse, vilken säkerligen skulle innebära att de grövre fallen regelmässigt komme i åtnjutande av denna behandlingsform, anser riksåklagaren — i jämförelse med den begynnande utvecklingen — vara ett godtagbart alternativ. Som sin uppfattning ville emellertid riksåklagaren hävda, att det ur allmänna synpunkter är till övervägande fördel för samhället, om de socialvårdande organen betros med att omhändervärd behandlingen av kriminell ungdom. En annan sak är, att anstaltsorganisationen inom socialvården uppenbart behöver i olika avseenden förstärkas för att kunna på ett effektivt sätt taga hand om det mest svårbehandlade klientelet. Riksåklagaren har slutligen ifrågasatt om det icke vore nödvändigt att inom fångvårdens anstaltsorganisation vidtaga provisoriska åtgärder, ägnade att förebygga eller i varje fall minska de ogynnsamma verkningar som torde vara förbundna med de ungas omhändertagande å fångvårdsanstalt.

I ytterligare skrivelse den 26 november 1951 har riksåklagaren anförts, att det utredningsförfarande som föregår bestämmandet av reaktionsform för lagöverträdare i samma åldersgrupp är behäftat med väsentliga svagheter, vilka medföra betydande vådor ur kriminalpolitisk synpunkt. Sålunda är den tid som förlöper från den brottsliga handlingen till beslutet om samhällets reaktion ofta alltför lång. Det framstår som angeläget att genom personalförstärkningar och organisatoriska anordningar hos de myndigheter, som syssla med unga lagöverträdare — polisen, barnavårdsnämnderna, åklagarmyndigheterna och eventuellt domstolarna — söka åvägabringa ett snabbare förfarande till förkortande av utredningstiden. Vidare synas möjligheterna att under denna tid hindra de unga från fortsatt brottslighet icke vara tillfredsställande. Såväl rättsliga som faktiska förutsättningar måste skapas för att omedelbart efter det att misstanke uppkommit därom att brott förövats av ungdom i åldern 15—17 år den misstänkte må kunna omhändertagas där anledning finnes antaga att han återfaller i brott.

För detta ändamål synes erforderligt dels att en översyn verkställas av lagstiftningen i ämnet och dels att anstalter eller kliniker — förslagsvis kallade övervakningshem — för tillfällig förvaring av de unga inrättas.

I anledning av dessa båda skrivelser anmodade jag strafflagberedningen, barnavårdskommittén och ungdomsvårdsskoleutredningen att avgiva gemensamt utlåtande. Den senare skrivelsen remitterades även till socialstyrelsen. Dessutom uppdrog jag åt byråchefen Torsten Eriksson att utföra en klientelundersökning och upprätta en återfallsstatistik rörande fångar som dömts till ovillkorligt frihetsstraff före fyllda 18 år.

Strafflagberedningen, barnavårdskommittén och ungdomsvårdsskoleutredningen ha den 19 januari 1952 avgivit gemensamt utlåtande över riksåklagarens båda skrivelser (i det följande benämnt *kommittéernas utlåtande*). Kommittéerna ha i utlåtandet gjort vissa allmänna uttalanden om behandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 15—17 år samt föreslagit vissa omedelbara lagstiftningsåtgärder. Vid utlåtandet äro fogade av strafflagberedningen och barnavårdskommittén var för sig upprättade lagutkast med tillhörande motiv ävensom ett särskilt yttrande av ledamoten i strafflagberedningen, professor Ivar Agge.

Socialstyrelsen har den 20 februari 1952 avgivit infortrat utlåtande över riksåklagarens skrivelse den 26 november 1951.

Byråchefen Erikssons undersökning av det yngsta fångvårdsklientelet, vilken avlämnats den 5 mars 1952, har offentliggjorts i tryck (SOU 1952: 5).

En statistisk bearbetning av uppgifter ur domstolsakterna i mål rörande ungdom under 18 år, som de tre senaste åren dömts till ovillkorligt frihetsstraff, har inom justitiedepartementet utförts av hovrättsassessorn Sara Falk. Denna utredning fogas som bilaga till detta protokoll.

Sedan remissyttranden över kommittéernas utlåtande nu inkommit, anhåller jag att få upptaga de genom riksåklagarens båda skrivelser¹ väckta frågorna till behandling. Jag skall därvid till en början lämna en sammanfattning av kommittéernas förslag samt en redogörelse för remissyttrandena. Beträffande innehållet i kommittéernas utlåtande i övrigt hänvisas till detta.¹

Kommittéernas utlåtande.

Kommittéerna uttala sig för den principen, att ungdom under 18 år icke bör dömas till frihetsstraff utan i stället omhändertagas enligt barnavårdslagen. Förverkligandet av denna princip betrakta kommittéerna som ett mål för utvecklingen på detta område. Kommittéerna anföra bl. a.:

Uppdelningen av vården om de yngsta lagöverträdarna på två olika administrativa områden, socialvårdens och kriminalvårdens, medför allvarliga olägenheter och minskar utsikterna till gynnsamma resultat av kampen

¹ Riksåklagarens båda skrivelser samt kommittéernas utlåtande med tillhörande handlingar äro i sin helhet fogade såsom bilagor till detta protokoll.

mot brottsligheten. Det framstår såsom ett viktigt kriminalpolitiskt önskemål att denna dualism undanröjes och att omhändertagandet av de yngsta organiseras efter enhetliga linjer, så att inte tillfälliga eller godtyckliga omständigheter utan endast behovet av omhändertagande och möjligheten till uppfostran blir avgörande för vilken vårdform som kan komma i fråga. Samhällsskyddets intresse kräver uppenbarligen att vårdorganen skall vara i stånd att genom omsorgsfull differentiering av det åt dem anförtrodda klientelet tillse, att den lilla procent av mera svårbehandlade fall som förefinnes blir omhändertagen på sådant sätt att man inte behöver befara att den obehindrat fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Kommittéerna framhålla att principen om fängelsestraffets avskaffande för ungdom under 18 år bör komma till klart uttryck i lagstiftningen. I synnerhet för den nu pågående översynen av ungdomsvårdsskolorna är det av den största betydelse att genom lagstiftning ett dylikt klarläggande kommer till stånd med hänsyn till beräkningen av personal- och anstaltsresurser inom barna- och ungdomsvården.

Kommittéerna ha uttalat sig om den i riksåklagarens skrivelse den 24 september 1951 ifrågasatta möjligheten att komma till rätta med föreliggande svårigheter genom att sänka åldersgränsen för ungdomsfängelse. Detta alternativ avstyrkes av kommittéerna, som framhålla att den behandling som avses med ungdomsfängelse icke i något avseende är anordnad på sådant sätt att det finns anledning att antaga att den skulle vara ändamålsenligare än skyddsuppfostran.

I utlåtandet anföres vidare att åtgärder skyndsamt böra vidtagas för att stärka samhällets möjligheter att på ändamålsenligt sätt omhändertaga det ifrågasvarande klientelet. Enligt kommittéernas uppfattning ligger frågan om samhällets resurser i kampen mot brottsligheten väsentligen på det ekonomiska planet. Aldrig så omsorgsfullt utarbetade lagar äro till föga gagn, om icke de ekonomiska förutsättningarna skapas för deras tillämpning i enlighet med deras syfte.

Kommittéerna framhålla i denna del särskilt, att i fråga om ett fåtal tidigt utvecklade, utpräglat asociala unga brottslingar enbart pedagogiska åtgärder i deras nuvarande utformning icke förslå till samhällets skydd. Här kan ytterligare ifrågakomma dels psykiatrisk vård dels ock i övrigt förbättrade resurser. Ungdomsvårdsskoleutredningen, som anser nuvarande resurser i nämnda hänseenden otillräckliga, har sin uppmärksamhet starkt inriktad på dessa problem, bland vilka anstaltsproblemet för de utpräglade psykopaterna hör till barna- och ungdomsvårdens mest brådskande uppgifter.

De nu angivna uttalandena sammanfatta kommittéerna i följande två punkter:

1. Som mål för utvecklingen av brottsbekämpandet beträffande åldersgruppen 15—17-åringar bör uppställas, att allt omhändertagande för vård och tillsyn sker av barnavårdsorgan och regleras i barnavårdslagen, i den mån icke särskild psykiatrisk vård finnes erforderlig. Slutmålet är med andra ord att beträffande denna åldersgrupp kunna helt avstå från användandet av frihetsstraff.

2. Kommittéernas dagsaktuella arbetsuppgifter bör omedelbart inriktas på att i förslag till åtgärder och anslagsaskanden, som snarast möjligt bör framläggas, verka för det under punkt 1. angivna programmets realiserande, så att i första hand vård och tillsyn i frihet må kunna effektivt genomföras och, i den mån anstaltsbehandling icke kan undvaras, vårdmöjligheterna i barnavårdens hem och skolor liksom i psykiatriska anstalter fullt svarar mot behovet och erforderliga resurser för eftervården tillhandahålles.

I utlåtandet anföres att det länge visat sig förenat med olägenheter att, då domstol överlämnar åt barnavårdsnämnd att för skyddsuppfostran omhändertaga ungdom som begått brott, detta sker i form av en villkorlig dom. Denna dom, vilken leder till den regelmässigt frihetsberövande, djupt ingripande skyddsåtgärd som skyddsuppfostran utgör, har förväxlats med en vanlig villkorlig dom och för allmänheten lätt framstått som en otillräcklig reaktion mot brottet. Därför föreslå kommittéerna att domstolens överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för skyddsuppfostran utbrytes ur den villkorliga domen och erhåller en fristående ställning som samhällelig skyddsåtgärd.

I samband med bestämmelsen härom föreskrives, att den som icke fyllt 18 år ej får dömas till frihetsstraff, med mindre särskilda skäl därtill äro. Kommittéerna anföra att ett närmare angivande i lagtext av dessa skäl icke låter sig göra. Så länge barnavården saknar resurser för omhändertagande av de farligaste unga brottslingarna, kan det tyvärr i enstaka fall visa sig nödvändigt att underkasta dem fängsligt förvar till förhindrande av fortsatt brottslighet.

Kommittéerna föreslå vissa ändringar i lagen om åtal eftergift i syfte att närmare ange de skäl som böra föranleda åklagaren att draga mål mot den underårige under domstols prövning. I samband därmed föreslås att, då åklagaren finner skäl för frihetsstraff föreligga och av denna anledning åtal vid domstol påkallat, frågan skall underställas riksåklagaren.

Vidare föreslå kommittéerna vissa lagändringar i syfte att påskynda handläggningen av mål och ärenden rörande lagöverträdare under 18 år.

Kommittéernas förslag till lagändringar sammanfattas i följande punkter:

3. För att främja den utveckling, för vilken kommittéerna uttalat sig under 1 och 2, bör nu stiftas en lag vari stadgas att den som ej fyllt 18 år ej får dömas till fängelse med mindre särskilda skäl därtill äro. Såsom ett sådant särskilt skäl kan icke accepteras åsikten, att en dom å frihetsstraff skulle vara bättre ägnad än skyddsuppfostran att avhålla andra än den tilltalade från att begå liknande brott.

4. Till främjande av att ungdom under 18 år icke utan trängande skäl drages inför domstol bör statsåklagares rätt att med barnavårdsnämnd träffa uppgörelse om vård enligt barnavårdslagen vidgas genom uttryckligt stadgande i lagen om eftergift av åtal mot vissa underårige, varav framgår att åtal vid domstol ej bör väckas med mindre särskilda, i lagen angivna skäl därtill föranleder.

5. Till främjande av att ungdom under 18 år omhändertages för skyddsuppfostran i stället för att dömas till frihetsstraff bör domstols överlämnande

de till barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd i nämnda syfte frigöras från de villkor som enligt lagen om villkorlig dom uppställts för meddelande av sådan dom och utbrytas ur den villkorliga domen till en fristående skyddsåtgärd.

6. Härutöver bör för närvarande icke göras några ändringar i lagstiftningen om domstols befogenhet att meddela villkorlig dom beträffande den som ej fyllt 18 år, men kommittéerna överlämnar ett inom barnavårdskommittén utarbetat utkast till vissa ändringar i barnavårdslagen jämte motiv, åsyftande att efter mönster från lagen om villkorlig dom vidga barnavårdsnämndernas möjligheter att vid sidan om skyddsuppfostran anordna tillfredsställande vård och tillsyn av ungdom i åldern 15—17 år.

7. Bestämmelser bör meddelas åsyftande att åvägabringa största möjliga snabbhet i handläggningen av mål och ärenden angående lagöverträdare under 18 år. Förslag härom framförs i bifogade lagutkast.

Den av riksåklagaren väckta frågan om inrättande av ö v e r v a k n i n g s h e m har övervägts av kommittéerna efter två olika linjer, nämligen dels i anslutning till rättegångsbalkens bestämmelser om övervakning av miss-tänkt under 18 år i syfte att undvika häktning och dels inom barnavårdens ram såsom en förberedelse till skyddsuppfostran och för att utreda behovet därav. Kommittéerna, som icke hunnit avsluta dessa utredningar, uttala sig för att övervakningsmöjligheterna böra anordnas inom barnavårdens ram och förutsätta att ärendets fortsatta utredning överlämnas till barnavårdskommittén. I sin sammanfattning anföra kommittéerna sålunda:

8. Åtgärder bör vidtagas för att, beträffande person under 18 år som miss-tänkes för brott, inom barnavårdens ram åstadkomma betryggande övervakningsmöjligheter till förebyggande av fortsatt brottslig verksamhet. För detta ändamål bör frågan om inrättande av utredningshem eller övervakningsavdelningar i barnavårdens regi, till en början i Stockholm, Göteborg och Malmö, skyndsamt utredas.

Yttranden.

Yttranden angående behandlingsformer m. m.

Infordrade yttranden över kommittéernas utlåtande ha efter remiss av-givits av rikets hovrätter, riksåklagarämbetet, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Västmanlands, Kopparbergs och Västerbottens län samt 1951 års fångvårdsutredning.

Riksåklagarämbetet har bifogat yttranden av landsfogdarna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, statsåklagaren och åklagaren i ungdomsmål i Stockholm, statsåklagarna i Göteborg och Malmö, samt stadsfiskalerna i Eskilstuna, Borås, Västerås och Gävle. Vidare ha bifogats, av överståthållarämbetet yttranden av magistraten, polis-mästaren och kriminalpolisintendenten i Stockholm, av länsstyrelsen i Sö-

dermanlands län yttrande av barnavårdsassistenten i samma län, av länsstyrelsen i Malmöhus län yttrande av poliskammaren i Malmö samt av länsstyrelsen i Kopparbergs län yttrande av statens fattigvårds- och barnavårds-konsulent i elfte distriktet.

Yttranden ha vidare efter remiss inkommit från Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Sveriges advokatsamfund, Svenska socialvårdsförbundet, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, föreningen Sveriges landsfiskaler samt barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Kommittéernas utlåtande har i åtskilliga av de yttranden som redovisa sin allmänna inställning till förslaget tillstyrkts eller lämnats utan erinran. En positiv inställning till förslaget intaga *Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, riksåklagarämbetet, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Malmöhus, Västmanlands och Kopparbergs län, 1951 års fångvårdsutredning, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Sveriges advokatsamfund, Svenska socialvårdsförbundet* samt *Stockholms och Göteborgs barnavårdsnämnder*.

En mer eller mindre avvisande och i vissa fall bestämt avstyrkande hållning intages i de yttranden som avgivits av *övriga hovrätter, flertalet åklagare, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar och Västerbottens län samt föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare, Sveriges landsfogdar, Sveriges stadsfiskaler och Sveriges landsfiskaler*.

Ehuru sålunda delade meningar kommit till uttryck i fråga om det nu föreliggande förslaget, visar en närmare granskning av vad som anföres i yttrandena att en ganska stor enighet råder beträffande grundfrågorna. Flertalet yttranden ansluta sig till den av kommittéerna uttalade uppfattningen att ungdom under 18 år icke bör dömas till frihetsstraff. Endast i några yttranden diskuteras härvid andra möjligheter än att låta socialvården omhänderta även de svåraste fallen. I så gott som alla yttranden framhålles emellertid att socialvården för närvarande icke är rustad för denna uppgift. Angelägenheten av att socialvårdens resurser härför utbyggas kommer till uttryck i flertalet yttranden, i vissa fall med starkt eftertryck. Åtskilliga som yttrat sig finna socialvårdens bristande resurser vara avgörande för sin ståndpunkt till lagförslaget och ställa sig därför avvisande. Andra, som i och för sig godtaga de föreslagna lagändringarna, uttala av samma skäl att dessa icke böra sättas i kraft, förrän socialvården blir i stånd att omhänderta det svårast belastade ungdomsklientelet i slutna anstalter.

Den av kommittéerna uttalade uppfattningen, att ungdom under 18 år icke bör dömas till frihetsstraff och att därför socialvårdens resurser böra upprustas för att omhänderta dem som behöva behandling på anstalt, biträdades av styrelsen för *Sveriges advokatsamfund*, som anför följande:

Straffmyndighetsålderns bestämmande i Sverige till 15 år hänför sig till en gången tids okomplicerade samhälle, där barnen tidigt kommo ut i förvärvsarbete och kunde anpassas till fasta men enkla levnadsregler. En begränsning av straffbarheten även för barn i åldern 15—17 år har dock sedan länge ansetts erforderlig och blivit lagfäst (S. L. 5:2).

I det moderna samhället, där ungdomar mellan 15 och 17 år ofta äro skolbarn, där samhällets rastlösa utveckling ställer stora krav på individens anpassningsförmåga, där teknikens utveckling stimulerar ungdomens äventyrlusta och där en omfattande nöjesindustri skapar svåra frestelser, är det ofrånkomligt att åtskilliga ungdomar, som av olika anledning sakna förutsättningar att följa med i utvecklingen, hamna i splittring och rotlöshet med därav följande häftiga asociala reaktioner. Behandlingen av dessa ungdomar har därför helt naturligt blivit ett svårt samhälleligt problem, där man har att välja emellan att behandla dem såsom vuxna och inskrida med stränga straffrättsliga reaktioner eller att betrakta och behandla dem såsom barn, vilka i likhet med barn under 15 år böra tillrättas genom barnavårdens uppfostrande och återställande metoder.

I åtskilliga länder, bl. a. i Danmark, har man valt att ersätta straffen med barnavård för personer under 18 år. I Sverige har man föredragit en medelväg. I princip betraktas barn mellan 15 och 17 år såsom straffrättsligt myndiga, och strafflagens yttersta reaktionsformer äro fängelse och straffarbete. Genom partiella reformer har man emellertid möjliggjort för domstolarna att överlämna den unge brottslingen till socialvården, och man har räknat med att lagtillämpningen skulle avskaffa fängelsestraffen utan lagändring. De senaste utslagen av denna lagstiftning äro 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga samt 1947 års lagstiftning om avskaffande av tvångsuppfostran.

I remissyttrande över sistnämnda lagförslag framhöll advokatsamfundets styrelse, med tillstyrkande av förslaget, att styrelsen med hänsyn till tydliga uttalanden i lagmotiven ansåg sig kunna förutsätta att domstolarna icke skulle öka användningen av fängelsestraff för minderåriga under 18 år. Styrelsens principiella inställning har därvid varit och är att ungdomar icke böra och icke kunna tillrättas genom inspärning i fängelseanstalter, avsedda för vuxna förbrytare. Fängelsevistelse verkar erfarenhetsmässigt starkt försämrande på en ung människas återanpassning. Det är därför icke endast av humanitära skäl utan även med hänsyn till samhällets behov av skydd mot fortsatt brottslighet av vikt att en effektivare behandlingsform kommer till användning.

Genom lag om ungdomsfängelse har för det brottsliga klientelet i åldern 18—21 år skapats en möjlighet till omhändertagande i särskilda ungdomsanstalter. Det synes då styrelsen helt orimligt och i strid med lagstiftarens intentioner att barn mellan 15 och 17 år skola kunna spärras in i fängelse. Under de senaste två åren ha domstolarna emellertid visat en ökad benägenhet att döma minderåriga till ovillkorligt frihetsstraff, t. o. m. utan att först ha prövat verkan av skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola. Styrelsen finner denna utveckling oroande och föga ägnad att leda till minskad ungdomsbrottslighet. Enligt styrelsens uppfattning har den sociala ungdomsvården med dess tillgång till medicinsk och psykologisk sakkunskap samt för ändamålet skolad personal långt större möjligheter än fångvården att uppnå ett positivt behandlingsresultat. Det är icke heller antagligt att fängelsestraffen ha nämnvärd effekt ur allmänpreventiv synpunkt. Barn reagera icke på sådant sätt och hålla sig icke så i kontakt med händelserna att fängelsestraff för enskilda minderåriga verkar avskräckande för andra. Det är i stället möjligt att en gloria skänkes åt den kamrat, som delar fängelsevistelsen med

vuxna förbrytare. Det är antagligen i kamraternas ögon mer nedsättande och följaktligen mer avhållande att bli intagen på vårdanstalt för missanpassade barn. För att uppnå ett bättre tillstånd beträffande ungdomsbrottsligheten är det enligt styrelsens uppfattning nödvändigt att gå fram på två linjer, nämligen dels förbud för domstolarna att döma till frihetsstraff och dels en betydande upprustning av socialvårdens möjligheter att omhändertaga det starkast belastade ungdomsklientelet.

Det torde förr eller senare bli ofrånkomligt att höja straffmyndighetsåldern till 18 år. Att i längden hålla den 6 år under den civila myndighetsåldern torde icke vara möjligt.

Såsom en övergångsform föreslås nu i det föreliggande lagförslaget att domstol endast i undantagsfall skall kunna döma den som ej fyllt 18 år till frihetsstraff. Styrelsen anluter sig till denna uppfattning men vill med skärpa framhålla att en viktig förutsättning måste vara att samhället ställer helt andra ekonomiska resurser till barnvårdens förfogande än hittills varit fallet. För det svårast belastade klientelet saknas för närvarande lämpliga anstalter, vilket är en brist, som med det snaraste måste avhjälpas. Nödvändigt synes bl. a. vara att genom tillräckliga anslag sörja för att socialvården får möjlighet att omhändertaga nyssnämnda klientel i ändamålsenliga slutna anstalter. Det synes kunna ifrågasättas, huruvida det icke snarare är bristen på lämpliga anstalter än de allmänpreventiva synpunkterna som föranlett domstolarna att döma till fängelsestraff. Styrelsen underskattar ingalunda de generalpreventiva synpunkternas betydelse men är — såsom ovan antytts — av den uppfattningen att dessa synpunkter bli bättre än genom ådömande av frihetsstraff tillgodosedda, om socialvården får möjlighet att omhändertaga det starkast belastade ungdomsklientelet i slutna anstalter.

Styrelsen ansluter sig alltså i princip till det föreliggande lagförslaget men anser de nyss anförda synpunkterna vara av sådan vikt att den föreslagna lagstiftningen icke bör sättas i kraft, förrän socialvården blivit föremål för sådan ekonomisk upprustning att det svårast belastade ungdomsklientelet kan omhändertagas i slutna anstalter.

Samma inställning till huvudproblemet återfinnes även i andra yttranden. *Svenska socialvårdsförbundet* anför sålunda att en för den enskilde ungdomen så negativ åtgärd som ett vanligt fängelsestraff i framtiden icke bör få tillgripas. För att strävandena att tillrättaföra den unge lagbrytaren skola kunna krönas med framgång krävs att individuellt avpassade behandlingsformer med pedagogisk och psykologisk inriktning komma till användning, något som i vart fall icke kan åstadkommas vid våra nuvarande fängelser. Vidare framhåller förbundet — efter att ha diskuterat olika möjligheter att omhänderta ungdomar med mera accentuerade anpassningssvårigheter — att det avgörande måste vara att de organ, som anförtros uppgiften, få till förfogande erforderliga ekonomiska och personella resurser samt modernt och ändamålsenligt utrustade anstalter. Enbart ett överförande av alla 15—17-åringar till den sociala barnvården löser icke vårdproblemet. Härför krävs först och främst en verklig upprustning av våra ungdomsvårdsskolor. *Stockholms barnvårdsnämnd* anför att nämnden, med stöd av den erfarenhet som nämnden har i fråga om ungdomsvård, ansluter sig oförbehållsamt och eftertryckligt till den principiella grundsyn beträffande ifrågavarande klientels behandling, som riksåklagaren och de tre

kommittéerna givit uttryck åt. Nämnden finner det sålunda vara synnerligen angeläget att åtgärder skyndsammast vidtagas till förebyggande av en utveckling av de yngsta lagöverträdarnas behandling i strid mot de uttalanden, som gjorts i samband med lagstiftningen. Nämnden är sålunda ense med kommittéerna om att principen om fängelsestraffets avskaffande för ungdom under 18 år bör komma till klart uttryck i lagstiftningen samt att åtgärder skyndsamt böra vidtagas för att stärka samhällets möjligheter — både på det statliga och kommunala planet — att på ett ändamålsenligt sätt omhändertaga det ifrågavarande klientelet av unga lagbrytare. Dylika åtgärder bli enligt nämndens mening en tvingande konsekvens, om principen »socialvård i stället för kriminalvård» skall bli en realitet vid behandlingen av dessa unga lagbrytare. *Svenska landskommunernas förbund* betonar bl. a. att en bättre differentiering av de unga lagöverträdarna kan åstadkommas på ungdomsvårdsskolorna än på fångvårdens anstalter och att större förutsättningar finnas inom barna- och ungdomsvården att ge fostran och utbildning och större möjligheter att ordna en effektiv eftervård. Förbundet understryker att anstaltsorganisationen inom barna- och ungdomsvården omedelbart måste förstärkas.

Barnavårdsnämnden i Göteborg framhåller att, vilken inställning man än må intaga till vuxna individers kriminalitet, det dock måste vara uppenbart att kriminaliserad ungdom — i kroppsligt och själsligt hänseende icke färdigvuxna individer, ofta i ömtålig psykisk »skalömsning» — tarvar sin alldeles särskilda vård och behandling, så långt som möjligt väsensskild från den negativa åtgärd, som ett vanligt frihetsstraff regelmässigt innebär.

Nämnden ansluter sig sålunda till den uppfattningen att fängelsestraff måste anses som en olämplig reaktion för ungdomar, som gjort sig skyldiga till lagöverträdelse. Härvid är dock nämnden angelägen framhålla såsom ett oavvisligt krav för reformens genomförande att alla nödvändiga resurser tillförsäkras socialvården. Redan nu kan nämnden med stark oro konstatera att det icke sällan föreligger stora, understundom oöverstigligen hinder att bereda de av barnavårdsnämnden omhändertagna erforderliga vård i ungdomsvårdsskoleorganisationen. Nämnden anför härom vidare:

Emellertid, resurserna bestå icke allenast och icke ens främst i vårdplatser. Barnavårdsnämnden vill varna för en ensidig så att säga byggnadsmässig upprustning av vårdmöjligheterna. I vårdbegreppet ligger också hela den personella kvantiteten och kvaliteten. Det fordras specialutbildade läkare, sköterskor, psykologer, socialarbetare och övrig anstaltspersonal i tillräckligt antal och med löner, som kunna betraktas som skäligen i förhållande till det utomordentligt ansvarsfulla, krävande och påfrestande arbetet med »söndertrasade» människor. För närvarande råder rent oefterrättliga förhållanden genom bristen på kvalificerad personal.

Svea hovrätt anför att grundtanken i förslaget enligt hovrättens mening är riktig. Det synes icke vara nödvändigt eller lämpligt att tillämpa frihetsstraff i vanlig mening, i den mån uppfostrande åtgärder lämna åsyftat resultat. Hovrätten ställer dock frågan, om icke statsmakternas ansträngningar närmast och med kraft böra inriktas på en utbyggnad av socialvården och

en ökning av dess resurser. Därmed jämnas vägen för en lagändring, för vilken förutsättningarna inom kort kunna visa sig vara betydligt gynnsammare än i dagens läge. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* uttalar sin anslutning till den föreslagna lagstiftningens allmänna syften men betonar samtidigt, att den nya lagstiftningen icke bör träda i kraft, förrän erforderliga resurser föreligga — särskilt i form av slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolorna samt tillräckligt antal skyddskonsulenter och eftervårdskonsulenter.

Föreningen Sveriges stadsdomare anför att frihetsstraff är en föga rationell korrektionsmetod beträffande denna åldersgrupp av brottslingar men i enstaka fall kan bli erforderligt, i främsta rummet då på grund av den brottsliges farlighet socialvårdens resurser finnas otillräckliga. Därvid rör det sig om fall, då den kriminella belastningen är så allvarlig att samhällsskyddets krav måste beaktas.

Socialstyrelsen anser att allt omhändertagande för vård och tillsyn av kriminell ungdom under 18 år bör ske inom socialvården, men framhåller med skärpa att ett sådant omhändertagande oundgängligen kräver en skyndsamt och effektiv utbyggnad av socialvårdens och främst ungdomsvårdsskolornas resurser i såväl materiellt som personellt hänseende. Härom anför styrelsen följande:

Socialstyrelsen har vid upprepade tillfällen påtalat de allvarliga brister, som redan för närvarande vidlåda ungdomsvårdsskoleorganisationen. Under senare år har antalet anstalter för omhändertagande av det klientel, varom här är fråga, och därmed även antalet vårdplatser väsentligt minskat, från 38 skolor, om man medräknar de statliga uppfostringsanstalterna, med sammanlagt ungefär 2 000 platser år 1940 till 23 ungdomsvårdsskolor med tillhopa omkring 900 platser från och med den 1 april 1952. Att det över huvud taget varit möjligt att så väsentligt nedbringa platsantalet, torde bland annat bero därpå, att barnvårdsorganens förebyggande verksamhet och övriga vård- och tillsynsformer effektiviserats. Emellertid föreligger för närvarande en tilltagande platsbrist på skolor för ungdomar i åldern 15—17 år samt på specialanstalterna Lövsta och Långanäs. Denna bristande tillgång på platser har medfört problem, som kräva en snar lösning. Den har sålunda medfört minskade möjligheter till ett snabbt omhändertagande och till nödvändig differentiering av elevmaterialet, varigenom förutsättningarna för en effektiv vård och behandling av eleverna försämrats. En annan omständighet, som ställer ökade krav på ungdomsvårdsskolornas resurser, är att under senare år grövre brottslighet och vanart blivit allt mera vanlig i de yngre åldersgrupperna, vilket medfört att det på skolorna intagna klientelet efter hand blivit mera kriminellt belastat och anstaltsbesvärligt. Till följd härav måste ungdomsvårdsskolorna bland annat i ökad omfattning beredas resurser att förhindra rymningar, och socialstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om dels sin år 1948 framställda begäran att få uppföra ett antal små isoleringsavdelningar för det mest svårbehandlade klientelet vid skolorna dels och ungdomsvårdsskoleutredningens i 1952 års statsverksproposition av departementschefen delvis biträdda förslag om uppdelning av Sundbo yrkesskola efter »den lilla gruppens princip» i mindre anstaltsenheter med en specialavdelning för det anstaltsbesvärliga klientelet, där detta kan bli föremål för en intensiv påverkan av en utvald, väl tilltagen personalstyrka.

Styrelsen, som icke i förevarande yttrande kan ingå på någon mera detaljerad redogörelse för de erforderliga förstärkningarna av de materiella resurserna, vill endast såsom oundgängligen nödvändigt framhålla — och detta sker med starkt eftertryck — att ungdomsvårdsskolorna Sundbo, Forsane, Johannisberg och Fagared omorganiseras enligt »den lilla gruppens princip», att en specialanstalt för det mest svårskötta klientelet inrättas samt att en snabb och effektiv kanal anordnas från ungdomsvårdsskolorna till de psykopatsjukhus, varom utredning pågår och vilkas snara inrättande är synnerligen angeläget.

Vad angår de personella resurserna inom ungdomsvårdsskoleorganisationen är det för ett tillfredsställande resultat av behandlingen vid skolorna av yttersta vikt, att väl utbildad personal i tillräcklig omfattning står till förfogande, och det ligger i öppen dag att den i det föregående antydda utbyggnaden av skolornas materiella resurser jämväl förutsätter en icke oväsentlig personalförstärkning.

I några yttranden, som ansluta sig till kommittéernas grunduppfattning, framhålles att det för att frihetsstraff skall kunna avskaffas för åldersgruppen under 18 år krävs icke blott en utbyggnad av socialvårdens resurser utan även garantier för att de unga bli omhändertagna på ett betryggande sätt. *Åklagaren i ungdomsmål i Stockholm* ger uttryck åt denna uppfattning och förordar att utskrivning av elever från ungdomsvårdsskola icke bör få bestämmas av den anstalt där den unge är intagen utan bör avgöras av en nämnd med ungefär samma sammansättning som ungdomsfängelnsnämnden. Såsom skäl härför anföres:

Anledningen till att domstolarna under de senaste åren i flera fall dömt till fängelse i stället för att via den villkorliga domen överlämna den unge till barnavårdsnämnden för att omhändertagas för skyddsuppfostran har nog i många fall varit, att domstolarna icke känt sig övertygade om att de unga lagöverträdarna under någon längre tid komme att vistas på anstalt. Tyvärr har det nämligen förekommit fall, då styrelsen för vederbörande skola villkorligt utskrivit en elev kort tid efter det den villkorliga domen avkunnats, trots att det under målets handläggning framhållits, att den unge under en jämförelsevis lång tid komme att vistas å anstalten och där erhålla en läkepedagogisk behandling samt beredas tillfälle att utbilda sig i ett för honom lämpligt yrke. I några av dessa fall har den unge strax efter utskrivningen från anstalten gjort sig skyldig till nya brott.

Statsåklagaren i Stockholm uttalar samma mening som åklagaren i ungdomsmål och anser förslaget om en central nämnd för behandling av utskrivningsfrågor vara värd beaktande. Även andra möjligheter kunna tänkas, t. ex. att en representant för åklagarväsendet finge tillfälle att yttra sig före utskrivningen, i likhet med vad som är fallet vid utskrivning av straffriförklarade. För att detta system skall få någon effekt erfordras dock en besvärinstans, till vilken åklagaren kan hänskjuta ärendet. *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* förordar att, då det gäller svåra brott och upprepad kriminalitet, domstolen bör äga bestämma minsta tid, under vilken skyddsuppfostran skall pågå. Föreningen anser det angeläget att frågan om utskrivning från ungdomsvårdsskolor ingående överväges och anger som en möjlighet att en nämnd inrättas för att pröva frågor om utskrivning.

I några yttranden diskuteras andra möjligheter än att låta socialvården taga hand om dem inom åldersgruppen 15—17 år, vilka behöva intagas på anstalt. Sålunda anför *Göta hovrätt* att det icke råder några delade meningar om att i det övervägande antalet fall skyddsufffostran är att föredraga. Bland ungdomsbrottslingarna finnes emellertid ett litet antal hårdnackade och utpräglad asociala individer, vilkas brottslighet tager sig sådana uttryck, att den innefattar ett allvarligt hot mot samhället. För denna kategori saknas för närvarande lämpliga reaktionsformer. Enligt hovrättens mening är det angeläget att få en för de nu åsyftade avancerade ungdomsbrottslingarnas egenart avpassad behandlingsform, som skiljer sig såväl från den nuvarande vanliga skyddsufffostran på öppen anstalt som från de vanliga frihetsstraffen. Behandlingen bör i främsta rummet taga sikte på att på ett fullt effektivt sätt tillgodose återanpassningssträvandena. Ett viktigt led härvid bör vara psykiatrisk vård. Men samtidigt måste tillses att behandlingen — vare sig det finnes påkallat eller ens lämpligt ur individualpreventiv synpunkt eller icke — erhåller en sådan karaktär att de allmänpreventiva synpunkterna bli tillgodosedda. Häri ligger bl. a. att den såväl för brottslingen som för allmänheten måste klart framstå som ett straff, oavsett vad den sedan kallas. Därest en sådan behandlingsform anordnas, är det enligt hovrättens mening uppenbart att behovet att döma brottslingar i denna åldersgrupp till frihetsstraff kommer att högst väsentligt minska. Hovrätten ställer sig dock tvekande inför lämpligheten att helt slopa denna möjlighet och har därvid i tankarna sådana brott, t. ex rattfylleri eller smuggling, där allmänpreventionen allmänt erkännes kräva en kännbar påföljd men å andra sidan omständigheterna ofta äro sådana att särskilda uppfostrings- eller förbättringsåtgärder icke äro påkallade.

Hovrätten för Västra Sverige anför att, så länge vår strafflag är byggd på grundsatserna om både individualprevention och allmänprevention i kriminalvården, kan den allmänpreventiva synpunkten icke helt lämnas åsido vid anordnandet av kriminalvård för lagöverträdare i åldern 15—17 år. Genom att denna synpunkt i viss mån tillgodoses även vid intagning i ungdomsvårdsskolorna — medelst de därmed förbundna frihetsinskränkningarna — kan man dock lyckligtvis i de flesta fall avvara frihetsstraff för unga lagöverträdare. Men helt kan frihetsstraffet icke avvaras, då det gäller ett fåtal av dessa ungdomar, nämligen de mest avancerade lagöverträdarna. I viss mån skulle så kunna vara fallet, därest man i anslutning till ungdomsvårdsskolorna inrättar helt slutna avdelningar — en utveckling som med tanke på skolornas övriga klientel, särskilt icke-lagöverträdare, ej synes odelat lycklig. Bättre syntes vara att inom fångvården inrätta en eller två smärre anstalter för ifrågavarande åldersgrupp, med anordningar jämväl för de intagnas fostran och utbildning. Även oavsett en sådan åtgärd erfordras en vittgående upprustning av vår fångvård.

I motiveringen till dessa sammanfattande slutsatser anför hovrätten bl. a.:

Såsom grundläggande princip för behandlingen av lagöverträdare, äldre och yngre, torde väl ostridigt ha uppställts — såväl i gällande lagstiftning

som i det allmänna rättsmedvetandet — att lagöverträdare skola så behandlas, att samhället skyddas mot brott. Medlen vid denna behandling äro å ena sidan frihetsinskränkningar av olika grader för lagöverträdaren, å andra sidan fostran och utbildning. Man söker med dessa medel inverka på lagöverträdaren så, att just han icke vidare begår brott (individualprevention). Därjämte söker man genom dylik inverkan åstadkomma att andra avhålla sig från att begå brott (allmänprevention). Allmänpreventionen har till sitt förfogande endast ett av de två nämnda medlen: frihetsinskränkningar av olika slag. För individualpreventionen står till förfogande främst det medel, som innebär fostran och utbildning, men även frihetsinskränkningarna tjäna ju — låt vara blott på ett rent faktiskt sätt — till att förekomma vidare brott av den enskilde lagöverträdaren.

Det torde vidare vara en numera ganska allmänt omfattad grundsats att vid behandlingen av lagöverträdare så litet som möjligt av frihetsinskränkningar bör komma till användning; däremot så mycket som möjligt av fostran och utbildning. Denna grundsats tager sig uttryck i samtliga de institut och anordningar, som ställts till vårt samhälles förfogande vid behandling av lagöverträdare.

Vad i det föregående framhållits synes utgöra gott stöd för påståendet, att någon skarp gräns mellan vad som plägar betecknas med socialvård (uppfostran och mindre ingripande åtgärder genom barnavårdsnämnderna) och å andra sidan fångvård rent principiellt knappast behöver dragas. Man arbetar överallt med samma medel: frihetsinskränkningar samt utbildning till samhällsnyttigt arbete.

Vården av lagöverträdare, särskilt de unga, har i vårt samhälle blivit en utomordentligt aktuell fråga. Brottsligheten har ökat, särskilt ungdomsbrottsligheten och därinom i synnerhet den grova brottsligheten. Samtidigt ha statsmakterna på ett oförståeligt sätt försummat att vidtaga erforderliga åtgärder för att förverkliga den lag man skrivit och möta den ökade brottsligheten med tillräckliga och tjänliga medel. Därest de humana tankar, som äro nedlagda i lagstiftningen, bliva omsatta i praktiken, skola säkerligen många stöttestenar avlägsnas, som nu tid efter annan komma till synes då man söker finna de rationella behandlingsformerna för särskilt de yngre lagöverträdarna.

Det måste inskräpas att det här gäller endast ett litet fåtal unga lagöverträdare, ej flera — om än antalet kan växla efter tidsförhållandena — som äro oemottagliga för fostran eller som äro för samhället utomordentligt farliga genom intensiteten i sin kriminella vilja eller genom den omfattande skadegörelse de göra sig skyldiga till. Detta lilla fåtal passar stundom icke att omhändertagas medelst barnavårdsnämndernas resurser. Behandlingen av dem kräver ett större mått av frihetsinskränkning än vad vård å ungdomsvårdsskola innebär. Gällande lag föreskriver att intagna i fångvårdens anstalter skola fördelas med hänsyn tagen bland annat till deras ålder. Det naturliga synes då vara, att man för dem ordnar en eller ett par mindre fångvårdsanstalter, försedda med medel för de intagnas fostran och utbildning i möjlig mån.

Föreningen Sveriges häradshövdingar förklarar sig i princip dela den åsikten, att underåriga förbrytare ur individualpreventiv synpunkt i regel icke böra ådömas tidsbestämt frihetsstraff. Föreningen anför vidare att det förtjä-

nar övervägas, om icke i enstaka fall ett kortvarigt frihetsstraff kan ha väl så stark individualpreventiv verkan som exempelvis en skyddsuppfostran under förutsättning att straffet avtjänas å särskild för underåriga förbrytare avsedd anstalt. De reaktionsformer som i främsta rummet böra komma till användning synas emellertid vara — fränsett bötesfallen — förvaring å anstalt för unga förbrytare eller överlämnande för skyddsuppfostran. Det bör ankomma på domstol att avgöra reaktionsformen. Om särskilda åtgärder anses påkallade av det förhållandet, att numera ett något större antal underåriga förbrytare ådömas frihetsstraff, är det enligt föreningens mening tillfyllest att, för tiden intill dess slutlig lagstiftning i ämnet föreligger, särskilda anstalter eller anstaltsavdelningar för underåriga förbrytare provisoriskt inrättas inom fångvårdsorganisationens ram.

I det yttrande som avgivits av *1951 års fångvårdsutredning* hänvisas till innehållet i utredningens skrivelse den 9 november 1951 angående säranstalter för unga fångar. Utredningen har i denna skrivelse framhållit att det även ur fångvårdens synpunkter är synnerligen betydelsefullt att den sociala ungdomsvårdens resurser förstärkas på så sätt, att en behandling som påbörjats inom socialvården också skall kunna avslutas där. Under alla förhållanden synes det riktigt och rimligt att det yngsta klientelet inom fångvården, 15—17-årsgruppen bland straff- och fängelsefångarna, snarast föres över till socialvården. Utredningen ser sig icke i stånd att för den numerärt fåtaliga grupp som det här är fråga om kunna påvisa en möjlighet att åstadkomma något så när adekvata anstaltspedagogiska anordningar inom fångvården.

Fångvårdsutredningens skrivelse den 9 november 1951 har behandlats i statsverkspropositionen till 1952 års riksdag, andra huvudtiteln (s. 69 och 82).

Frågan om en provisorisk lagstiftning nu bör genomföras besvaras jakande i flera yttranden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* yttrar sålunda, att det vid övervägande av den nuvarande situationen på förevarande område framstår såsom klart, att snara åtgärder böra vidtagas för att råda bot på de föreliggande missförhållandena. Hovrätten finner det angeläget att motverka den stegrade tendensen att ådöma ovillkorliga frihetsstraff, även om de hittills kända siffrorna i och för sig icke synas ägnade att inge allvarliga farhågor. *Socialstyrelsen*, som är av samma mening, anför:

Principen om fängelsestraffets avskaffande för ungdom under 18 år har legat till grund för olika lagstiftningsåtgärder under senare år. Då man emellertid numera inom rättstillämpningen synes tendera till att av allmänpreventiva hänsyn döma sådan ungdom i ökad omfattning till ovillkorliga frihetsstraff, är det angeläget, att nämnda princip kommer till klart uttryck i lagstiftningen, och styrelsen hälsar med tillfredsställelse kommittéernas förslag härutinnan.

Svenska stadsförbundet anser det vara synnerligen viktigt, att den provisoriska lagstiftningen så snabbt som möjligt kommer till stånd, så att i en-

lighet med statsmakternas intentioner principen socialvård i stället för kriminalvård stadfästes. *Sveriges advokatsamfund* ansluter sig till att som övergångsform till en höjning av straffmyndighetsåldern domstol enligt lagförslaget endast i undantagsfall skall kunna döma den som ej fyllt 18 år till frihetsstraff. *Barnavårdsnämnden i Stockholm*, som är ense med kommittéerna om att principen om fängelsestraffets avskaffande för ungdom under 18 år bör komma till klart uttryck i lagstiftningen, understryker angelägenheten av att en lagstiftning ofördröjligen kommer till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med de framlagda förslagen.

Såsom av redogörelsen för de tillstyrkande yttrandena framgår har i flertalet av dem understrukits angelägenheten av att erforderliga resurser skapas. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att den föreslagna lagstiftningen bör komma till stånd så snart en sådan upprustning skett. Angelägenheten av att frågan om behandling av kriminell ungdom omedelbart upptages till omprövning understrykes vidare av *föreningen Sveriges stadsfiskaler och Svenska landskommunernas förbund*.

Bland de avstyrkande yttrandena göra sig särskilt två huvudlinjer gällande. Det framhäves att arbete med en allmän översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet pågår. Innan resultaten av denna översyn kunna framläggas, kan det inte anses lämpligt att provisoriskt vidtaga åtgärder, vilka kunna binda det fortsatta lagstiftningsarbetet på ett mindre lyckligt sätt. Bland annat uppmärksammas i detta hänseende i några utlåtanden ungdomsfängelseinstitutets ställning i reaktionssystemet. Det framhålles dock att denna synpunkt icke får utgöra hinder mot en partiell och provisorisk lagstiftning, om denna är angelägen och leder utvecklingen framåt. Sådant förhållande anses emellertid icke föreligga. Särskilt vända sig ett flertal remissmyndigheter mot påståendet att domstolarna tillämpa frihetsstraff i en omfattning som ger anledning till åtgärder. I flera av yttrandena framhålles tvärtom att gällande lagstiftning tillämpas på ett sätt som överensstämmer med dess syfte.

Föreningen Sveriges häradshövdingar yttrar, att den blivande lagstiftningen i ämnet icke bör fastläsas vid en provisorisk lagstiftning. Föreningen fortsätter:

Föreningen kan icke dela riksåklagarämbetets och kommittéernas uppfattning, att enstaka domstolsavgöranden under senare år skulle stå i strid mot grunderna för 1939, 1944 och 1947 års lagstiftningar. Av de i utlåtandet åberopade statistiska uppgifterna rörande antalet fall, då underåriga förbrytare ådömts ovillkorligt frihetsstraff, framgår, att sådant straff tillämpats i synnerligen ringa utsträckning. Därav torde kunna dragas den slutsatsen, att domstolarna lojalt följt de motiv, som lågo till grund för omförmälda lagstiftning, och endast i undantagsfall, då så varit absolut påkallat av brottets beskaffenhet och hänsynen till den allmänna laglydnaden, tillgripit frihetsstraff i brist på annan lämplig reaktionsform. Den omständigheten, att domstolarna under senare år till följd av den tilltagande ungdomsbrottsligheten — vilken yttrat sig icke endast i tillgrepp av motorfordon utan jämväl i andra egendomsbrott, särskilt stölder — nödgats utdöma frihetsstraff i något större utsträckning än tidigare utgör ej tillräckligt skäl

för provisorisk lagstiftning. Det lär ej finnas grundad anledning antaga, att domstolarna skola frågå sin praxis att endast i undantagsfall tillgripa frihetsstraff.

Liknande ståndpunkt intages av bl. a. *Göta hovrätt, hovrätterna för Västra Sverige, Nedre Norrland och Övre Norrland samt föreningen Sveriges stadsdomare och föreningen Sveriges landsfogdar.*

I *Svea hovrätts* yttrande anföres, sedan det framhållits att förutsättningarna för en lagändring inom kort kunde visa sig betydligt gynnsammare om ansträngningarna med kraft inriktas på en utbyggnad av socialvården och en ökning av dess resurser, bl. a.:

Inom strafflagberedningen pågår för närvarande arbete med en allmän översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet. Tydligt är, att innebörden av förslaget kan bättre bedömas i det större sammanhang, i vilket frågan snart nog kommer under de lagstiftande myndigheternas prövning. Vad nu sagts skulle dock icke få utgöra hinder mot en partiell och provisorisk lagstiftning, om denna är angelägen och leder utvecklingen framåt. I sådant hänseende har under utredningen särskilt åberopats önskan att förebygga en utveckling inom straffrättskipningen i sådan riktning att ett större antal av de yngsta lagöverträdarna ådömas frihetsstraff. Det har inom kommittéerna också ansetts föreligga fara för att utvecklingen fastläses vid sådant anstaltsystem, genom vilket de unga lagbrytarna behandlas inom två skilda administrativa områden. Dessa farhågor äro enligt hovrättens mening överdrivna. När domstolarna under senare tid tillämpat fängelsestraff på unga lagöverträdare, har det skett i nödfall och på starka skäl. Även enligt det föreliggande förslaget skall fängelsestraff kunna anlitas, och någon tendens att i onödan döma till fängelse kan man icke tala om.

Hovrätten för Övre Norrland och föreningen Sveriges häradshövdingar anföra liknande synpunkter. *Överståthållarämbetet* anför i detta hänseende att ämbetet med hänsyn till de olika uppfattningar, som göra sig gällande beträffande verkningarna av straffet och straffhotet, icke anser tillräckliga skäl föreligga att nu på ett begränsat område genomföra betydelsefulla principiella ändringar beträffande förutsättningar för ådömande av frihetsstraff. Däremot förordar ämbetet, att åtgärder skyndsamt vidtagas för att stärka samhällets resurser att på ett ändamålsenligt sätt omhändertaga sådan ungdom, som gjort sig skyldig till allvarigare lagöverträdelser. Ämbetet anser det sannolikt, att en tillfredsställande utbyggnad av socialvårdens resurser kommer att utan särskild lagstiftning påverka domstolarnas praxis i den av kommittéerna förordade riktningen, så att ovillkorliga frihetsstraff endast undantagsvis skola komma i fråga.

Länsstyrelsen i Jönköpings län bemöter från en annan utgångspunkt en provisorisk lagstiftning. Sedan länsstyrelsen framhållit, att utbyggnaden av anstaltsresurserna är bland de angelägnaste önskemålen, yttrar den att det av kommittéerna anförda motivet för en snar lagstiftning, som grundar sig på ungdomsvårdsskoleutredningens behov av riktlinjer för beräkning av personal- och anstaltsresurser, måste bestämt avvisas.

Bland de mera allmänna uttalandena om att resultatet av det pågående

utredningsarbetet om reaktionssystemet bort avvaktas finnas vissa mera preciserade uttalanden, särskilt om ungdomsfängelset.

Svenska socialvårdsförbundet anför, att kommittéerna avvisat tanken på en sänkning av åldersgränsen för ådömande av ungdomsfängelse, och fortsätter:

I förslaget framhåller kommittéerna, att det icke kan anses eftersträfvansvärt att öppna möjligheter att begagna de gamla fängelserna i Uppsala och Ystad såsom slutna anstalter för lagöverträdarna i de här avsedda åldrarna. Detta uttalande ger icke anledning till någon gensaga. Inom ungdomsvårdsskolornas ram måste emellertid en vittgående utbyggnad av vårdresurserna ske för att en tillfredsställande vård skall kunna erbjudas ungdomar med mera accentuerade anpassningssvårigheter. Om en motsvarande utbyggnad och reformering inom ungdomsfängelseinstitutet kommer till stånd, synes ungdomsfängelse icke utan vidare kunna underkännas som behandlingsform för mera gravt belastade lagöverträdare i 15—17-årsåldern. Mot bakgrunden av strafflagberedningens konstaterande av att hela ungdomsfängelseinstitutet befinner sig i stöpsleven, torde skäl kunna åberopas för att man bort avvakta med lösandet av problemet om behandlingen av gravare lagöverträdare i 15—17-årsåldern, intill dess frågan om behandlingen av lagöverträdare mellan 15- och 21-årsåldern kan lösas i ett sammanhang. Vad som framför allt föranleder förbundet till detta påpekande är insikten om att 15—17-åringarna utvecklingsmässigt ingalunda kunna anses utgöra någon homogen grupp. Några klara gränser kunna säkerligen icke här dragas enbart med utgångspunkt från åldersbegreppet. Större möjligheter till en individuell anpassning av behandlingsformerna allt efter vederbörandes kroppsliga och psykiska utvecklingsgrad kan säkerligen erbjuda sig, om problemet med behandlingen av ungdomsbrottslingar — i åldern från 15 upp till 21 år — löses i ett sammanhang.

Liknande synpunkter återfinnas hos *barnavårdsnämnden i Malmö* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler*. *Hovrätten för Nedre Norrland* kan däremot icke tillstyrka att åldersgränsen för ungdomsfängelse sänkes, och *hovrätten över Skåne och Blekinge* finner de av kommittéerna anförda skälen mot en sådan åtgärd övertygande.

I fråga om detaljerna i de av strafflagberedningen och barnavårdskomitéen framlagda lagförslagen, upptagas först de yttranden som angå förslaget till lag om skyddsuffostran av vissa underåriga lagöverträdare.

Göta hovrätt och *föreningen Sveriges häradshövdingar* finna att lagens rubrik icke synes svara mot förslagets innehåll. Hovrätten anmärker vidare att lagöverträdelse icke behöver innefatta brott, och ifrågasätter lydelsen »lag med särskilda bestämmelser om brott av personer som ej fyllt 18 år». Enligt häradshövdingeföreningen bör i strafflagens 5 kap. och lagen om villkorlig dom intagas erinran om den nya lagen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att 2 §:s sakliga vikt kunde motivera att bestämmelsen intoges i 5 kap. strafflagen.

Flera remissmyndigheter ställa sig positiva till det i 1 § upptagna förslaget att bryta ut domstols överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga

åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran från lagen om villkorlig dom och göra detta till en fristående åtgärd. *Hovrätten för Övre Norrland* framhåller som förtjänstfullt, att det nuvarande sambandet mellan villkorlig dom och omhändertagande för skyddsuppfostran föreslås upphävt. Rättstillämpningen har visserligen kommit till rätta med de svårigheter, gällande lagstiftning formellt uppställer. Men det är till men för lagarnas auktoritet, att denna anpassning skett genom åsidosättande av lagens ordalydelse. Det synes hovrätten angeläget att jämväl andra fall, då den dömda blir föremål för ingripande kriminalvårdande åtgärder, frigöras från sambandet med villkorlig dom. Detsamma framhålls av *Göta hovrätt* och *hovrätten över Skåne och Blekinge*. Sistnämnda hovrätt anser det dock oegentligt att reformen blivit allenast partiell. Enligt hovrättens mening behöver man icke tveka att genomföra reformen fullt ut. Skyddsuppfostrans fullständiga avskiljande från den villkorliga domen skulle även medföra påtagliga förenklingar i lagtexten.

I andra yttranden, där en i princip positiv inställning intages, ifrågasättes lämpligheten av att domstol för överlämnandet till barnavårdsnämnd skall vara beroende av nämndens tillstyrkan. *Hovrätten för Västra Sverige* anför, att bestämmelsen i lagen om villkorlig dom att överlämnande till barnavårdsnämnd för skyddsuppfostran endast må ske efter förslag av nämnden redan för närvarande i vissa fall har hindrat den enligt domstolens uppfattning lämpligaste reaktionen mot lagöverträdare. Hovrätten anser, att domstol bör tilläggas befogenhet att, efter barnavårdsnämndens hörande, förordna om skyddsuppfostran, även om detta ej tillstyrkts av nämnden.

Samma uppfattning kommer till uttryck hos *länsstyrelsen i Kalmar län* och *ungdomsåklagaren i Stockholm*. *Svea hovrätt*, *hovrätten för Nedre Norrland*, *Svenska socialvårdsförbundet* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler* anse att frågan om domstols behörighet att mot administrativ myndighets mening besluta överlämnande för skyddsuppfostran bör ytterligare övervägas.

I bland andra yttrandet från *föreningen Sveriges häradsövdingar* uppmärksammas det förhållandet att barnavårdsmyndighet, även om den tillstyrkt omhändertagande för skyddsuppfostran, icke är bunden av dylik tillstyrkan. Föreningen uttalar att garantier måste skapas mot att domstols beslut om överlämnande blir verkningslöst. Gentemot detta förklarar *barnavårdsnämnden i Stockholm*, att svårigheterna äro tänkbara redan vid nuvarande lagstiftning men att de veterligen aldrig lämnat det teoretiska planet. Härtill kommer, fortsätter nämnden, att risken för konflikt mellan domstol och barnavårdsnämnd eller för att länsstyrelse skall vägra fastställelse åt ett av barnavårdsnämnden fattat beslut om skyddsuppfostran rimligen bör minska. De 15—17-åriga ungdomar, som i fortsättningen komma att ställas inför rätta och som kunna komma att överlämnas till barnavårdsnämnden för omhändertagande, bli med högsta grad av sannolikhet väl kvalificerade för skyddsuppfostran.

Socialstyrelsen erinrar om att kommittéerna uppställt som mål för ut-

vecklingen av brottsbekämpandet beträffande åldersgruppen 15—17-åringar, att allt omhändertagande för vård och tillsyn sker av barnavårdsorgan och regleras i barnavårdslagen. Det kan med hänsyn härtill enligt styrelsens mening ifrågasättas, huruvida icke redan nu borde öppnas möjlighet för domstolarna att, då tillsynsvård utan skiljande från hemmet av domstolen bedömes såsom tillräcklig för den unges tillrättaförande, överlämna honom till barnavårdsnämnden för vård enligt barnavårdslagen.

Föreningen Sveriges häradshövdingar påpekar att en nackdel med den föreslagna bestämmelsen är att överlämnandet för skyddsuffpostran icke kan kombineras med föreskrift om skadeståndsbetalning.

Den i 2 § intagna bestämmelsen att den som ej fyllt 18 år ej må dömas till frihetsstraff, med mindre särskilda skäl därtill äro, förklaras allmänt i och för sig icke inge några betänkligheter. Däremot väcka en del uttalanden i motiven angående vad kommittéerna avsett med uttrycket »särskilda skäl» gensaga i flera yttranden. *Hovrätten för Västra Sverige* yttrar:

Att ifrågavarande unga lagöverträdare ej må dömas till frihetsstraff med mindre »särskilda skäl» äro därtill, är en bestämmelse mot vilken någon principiell erinran icke torde böra göras. Men kommittéernas mening är icke att bestämmelsen skall tillämpas såsom den är skriven utan med betydande inskränkningar som återfinnas i motiveringen. Egentligen är det väl endast det fall, att utbildning och fostran på ungdomsvårdsskola någon gång finnes vara totalt otjänlig, som enligt motiveringen skulle kunna utgöra »särskilda skäl» att döma till frihetsstraff. Därjämte synes man tänka på det fall av — som man hoppas — övergående natur, att ungdomsvårdsskolorna icke ha resurser för att mottaga den unge lagöverträdaren. Enligt hovrättens uppfattning bör man icke lämpligen giva stadgandet en så snäv tolkning. Icke bara de obildbara utan ock de mycket farliga unga lagöverträdarna böra, om så finnes nödvändigt, kunna dömas till frihetsstraff, och man kan härvid icke helt bortse från straffets avhållande och moralbildande (allmänpreventiva) verkan.

Liknande synpunkter, med mer eller mindre starkt framhävande av allmänpreventionens betydelse, återfinnas hos bl. a. *Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler* samt hos *Göta hovrätt, hovrätten för Övre Norrland* och *föreningen Sveriges stadsdomare*. De tre sistnämnda myndigheterna och *Sveriges advokatsamfund* framhålla att, om sådan begränsning som kommittéerna uttalat sig för skall gälla, bör det klart angivas i lagtext och icke enbart i motiven.

Landsfogden i Göteborgs och Bohus län anser att någon starkare grund till erinran mot att villkorlig dom avseende anstånd med straffs verkställande utmönstras icke föreligger, ehuru utsättandet av tidsbestämt straff i en dom troligen får anses ha en viss brottsämmande effekt.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att, då det primära syftet med lagförslaget är att fastslå att en person under 18 år regelmässigt icke bör dömas till frihetsstraff, 1 och 2 §§ i förslaget böra byta plats.

Förslaget till ändringar i 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga har föranlett en del allmänna uttalanden om domstolarnas roll vid bestämmande av reaktionsformen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anför:

Den åsyftade minskningen av antalet frihetsstraff skall enligt kommitteerna vinnas på det sätt, att det antal fall som hänskjutas till domstol skall starkt minskas. Av motiven framgår tillika, att även i de fall då åtal äger rum, det reella avgörandet skall framgå ur överläggningar mellan åklagarmyndigheten och de för samhällets barnavård ansvariga organen. Vad härutinnan föreslagits är ägnat att väcka betänkligheter. Domstolarna måste vara de administrativa organen klart överlägsna, då det gäller att ur alla synpunkter pröva den riktiga reaktionsformen mot en lagöverträdare. Även ur rättssäkerhetssynpunkt framstå domstolarna såsom klart överlägsna. Av dessa skäl synes uppenbart, att alla fall där tveksamhet råder antingen om den tilltalades skuld eller om den lämpliga påföljden bringas under domstols prövning. Vad särskilt angår motivuttalandena om domstolens bundenhet av de administrativa myndigheternas uttalanden får hovrätten framhålla, att detta innebär en för vår hittillsvarande straffrättskipning ny princip. Skall densamma knäslättas — vilket hovrätten ej finner tillrådligt — bör den på ett tydligt sätt komma till uttryck i lagtexten.

Sveriges advokatsamfund tar också upp frågan i vad mån rättssäkerheten kan anses i erforderlig grad tryggad och yttrar:

Med den nuvarande organisationen av socialvården är det icke något tvivel om att överflyttandet från domstol till administrativa organ av befogenhet att vidtaga frihetsberövande åtgärder ur rättssäkerhetssynpunkt innebär en försämring. Barnavårdsnämnderna äro icke organiserade på sådant sätt att de exempelvis vid behandlingen av bevisprövningsfrågor erbjuda tillnärmelsevis samma garanti mot godtycke som vad fallet är med domstolarna. Den tillsyn som utövas av överordnade administrativa organ innebär icke heller samma rättssäkerhetsgaranti som en domstolsprövning. Även själva förfarandet inför de administrativa organen är ur rättssäkerhetssynpunkt behäftat med brister. Bl. a. kommer den misstänkte icke i åtnjutande av samma rätt till biträde vid sitt försvar som han skulle ha, om han åtalades vid domstol.

Med de av hovrätten över Skåne och Blekinge och advokatsamfundet gjorda uttalandena överensstämmande synpunkter återfinnas hos bl. a. *Göta hovrätt, hovrätterna för Västra Sverige, Nedre Norrland och Övre Norrland* samt hos *barnavårdsnämnden i Malmö*.

I ett till riksdagens första lagutskott den 29 februari 1952 avgivet yttrande över väckta motioner om en allmän översyn av gällande regler om frihetsberövande har strafflagberedningen uttalat, att det ur rättssäkerhetssynpunkt framstår som ett önskemål att i åtalseftergiftslagen utsäges att, om den misstänkte eller hans målsman det begär, målet skall bringas under domstols prövning.

I fråga om den i 2 § föreslagna ändringen uttalar *Svea hovrätt*, att en ändring i fullständigande riktning, så att i anvisningarna till statsåklagaren angivas de skäl som böra föranleda åklagaren att draga målet under domstols prövning i sådana fall då eftergift är möjlig, icke kan ge anledning till anmärkning. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar att då åtals- eftergift avses skola bli regel, medan åtal endast skall förekomma undantagsvis, en total omarbetning av paragrafen bör övervägas så att ett rikligare uttryck för dess nya innehåll vunnas.

Flera remissmyndigheter vända sig mot att den i gällande lag uppställda förutsättningen för åtalseftergift, att det med skäl kan antagas att den un-

derårige skall avhålla sig från att ånyo begå brott, utgått. *Hovrätten för Västra Sverige* anser det sålunda betänkligt att så gott som helt avkoppla de allmänpreventiva synpunkterna. *Göta hovrätt* och *föreningen Sveriges landsfogdar* anse att den nu berörda förutsättningen kan utgå, därest barnavårdsnämnd beslutat skyddsuppfostran, men att den bör bibehållas för övriga fall. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* ansluter sig däremot tveklöst till kommittéernas förslag i dessa delar.

Föreningen Sveriges häradshövdingar och *Sveriges advokatsamfund* anse att frågan om målsägandens ställning förtjänar ytterligare undersökas. Föreningen ifrågasätter om icke huvudregeln borde vara den, att åtal skall väckas så snart målsäganden har ett verkligt intresse av att få skadestandsfrågan avgjord av domstol och frågan är av sådan beskaffenhet, att den kan prövas i den för brottmål stadgade ordningen. *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* anser att såsom ett särskilt skäl att väcka åtal bör upptagas att åtalseftergift tidigare meddelats, utan att omhändertagande för skyddsuppfostran ansetts påkallat. Liknande synpunkt återfinnes hos *barnavårdsnämnden i Malmö*. *Landsfogden i Malmöhus län* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler* anse icke att föreskriften i tredje stycket i 2 § är erforderlig. Föreningen finner föreskriften principiellt betänklig med hänsyn till att åklagaren skulle ställas under kontroll av domstol beträffande frågor, i vilka åklagaren har att fatta beslut under eget ansvar.

Ett mycket stor antal myndigheter vänder sig mot den i 3 § införda bestämmelsen att statsåklagares beslut att väcka åtal i vissa frågor skall underställas riksåklagarens prövning. *Svea hovrätt*, bland andra, anför att det av kommittéerna åberopade intresset av rättsenheten synes vara tillräckligt tillgodosett redan genom nu gällande regler, enligt vilka alla domar om frihetsstraff för ungdomar i åldern 15—17 år underställas riksåklagarämbetet, så att tillfälle beredes ämbetet att i högsta instans få de lägre domstolarnas beslut omprövat. *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* finner det egendomligt att, då inom samhällslivets övriga områden en stark tendens till decentralisation kommit till uttryck, på detta område ärendena koncentreras till ett organ. Föreningen anser också att förfarandet måste medföra en försening av ärendenas avgörande.

Av alla myndigheter som uttalat sig i denna speciella fråga är det endast *barnavårdsnämnden i Stockholm* som ansluter sig till kommittéernas förslag. Enligt nämndens mening skapas genom den föreslagna regeln en större garanti för en önskvärd enhetlig bedömning av undantagsfallen liksom över huvud taget för ett genomförande i praktiken av de principer, som ligga till grund för lagförslagen.

Kommittéernas förslag att påskynda handläggningen av ärenden om åtalseftergift vinner allmän anslutning hos remissmyndigheterna. *Hovrätten för Västra Sverige* finner bestämmelserna härom välbetänkta. *Socialstyrelsen* anför allmänt om snabbheten i handläggningen:

Vad angår utredningsförfarandet beträffande brott av ungdom under 18 år skulle — såsom kommittéerna framhållit — en väsentlig del av de svårigheter, som nu föreligga i fråga om behandlingen av unga lagöverträdare

med största sannolikhet icke ha uppkommit, om den avsevärda tid som förflyter, innan åtgärd bestämmes, förkortas. Det är därför synnerligen påkallat, att åtgärder vidtagas för att i görligaste mån påskynda handläggningen. De bestämmelser, som i sådant syfte upptagits i de av strafflagberedningen och barnavårdsnämndens utarbetade lagutkastet, synas väl ägnade härför, och socialstyrelsen har intet att erinra mot desamma.

Gotlands hovrätt påpekar, att sedan åtal beslutats föreligger icke längre ett ärende angående åtalseftergift. Uppenbart är emellertid att åklagaren i sådant fall icke får dröja med att väcka åtalet. Hovrätten ifrågasätter om icke en uttrycklig bestämmelse härom är påkallad.

I åtskilliga yttranden, bl. a. av *hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, länsstyrelsen i Kalmar län* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler*, uttalas dock tvekan om den för barnavårdsnämnderna satta fristen av 14 dagar för avgivande av yttrande i ärende om åtalseftergift är tillräcklig.

Barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö förklara att den föreslagna tiden är helt otillräcklig om nämnden skall kunna avge ett yttrande av något värde. Vad barnavårdsnämnden i Stockholm i sitt yttrande anfört kan anses representativt även för de båda andra nämnderna. Efter att ha redovisat statistik för antalet åtalseftergifter i Stockholm och återgivit vad riksåklagaren anfört om längden av den tid som föregått åtalsfrågans avgörande, yttrar nämnden bl. a.:

Det är att märka, att riksåklagaren bygger på ett urval av ärenden. Huvudsakligen är det fråga om sådana ärenden, som inkommo till barnavårdsnämnden under år 1950. Det må påpekas, att genomsnittstiden för 1:a året i dess helhet ligger vid i det närmaste 7 månader (202 dagar). Statistiken försämrar märkbart genom de fall, där lagöverträdaren redan innan nämnden fått hand om ärendet avvikit. Efter 1950 har emellertid en förändring i gynnsam riktning skett, vilket belyses bl. a. av det förhållandet, att genomsnittstiden för samtliga under tredje kvartalet 1951 till barnavårdsnämnden inkomna ärenden utgör i runt tal 4 månader. Förändringen får delvis tillskrivas det förhållandet, att åtalseftergiftsärendena under år 1951 något minskat, till en del också att barnavårdsnämndens utredningsorganisation något förstärkts (psykolog hos socialläkaren och viss annan utbyggnad av den psykiska barn- och ungdomsvården). Vidare måste hänsyn tagas till att förvaltningsledningen, i klart medvetande om att den tidigare genomsnittliga utredningstiden varit alltför lång, inriktat sig på att söka förkorta remisstiderna.

Det är dock angeläget att framhålla, att barnavårdsnämndens befattning med dessa remisser långt ifrån är tillräckligt karakteriserad genom en enkel *tidsbestämning*. För de socialvårdande myndigheterna har det *kurativa* arbete, som pågår inom barnavårdsnämnden innan remissvaret avgives, tillmätts stor betydelse. Kontakten mellan lagöverträdaren och socialassistenten är ofta mycket ingående. Under utredningstiden vidtagas olika förebyggande åtgärder såsom anskaffande av lämplig anställning, bättre bostad, upplärande av familjära konflikter m. m. Det har icke utan skäl sagts, att lagöverträdaren under utredningstiden står under inofficiell övervakning med vad detta innebär av hjälp och stöd åt den unge. För de ej så få fall, där åtalseftergift senare medges men vidare åtgärd från barnavårdsnämndens sida anses obehövlig, blir denna inofficiella övervakning den för den unge mest kännbara reaktionen från samhällets sida i anledning av den lag-

stridiga handling, som begåtts. För åter andra, vilkas missanpassning bedömes såsom allvarligare, övergår den inofficiella övervakningen i av nämnden beslutad sådan. I de svåraste fallen kunna iakttagelserna under utredningstiden giva nämnden anvisning om nödvändigheten av att omhändertaga vederbörande för skyddsuppfostran. I detta sammanhang har det sitt intresse att taga del av den syn på dessa frågor som ungdomsåklagaren i Stockholm givit uttryck för. Denne har framhållit, att — även om handläggningen vid nämnden i vissa fall tagit alltför lång tid — en relativt lång utredningstid dock är förenad med vissa fördelar. Den längre observationstiden har enligt hans mening medfört att utredningarna kunnat göras mer ingående och fullständiga. Detta har givit ungdomsåklagaren en säkrare grundval för bedömningen av åtalsfrågan. Ungdomsåklagaren har också utifrån sina erfarenheter förklarat värdet av den inofficiella övervakning, varom tidigare talats, vara mycket stort.

Om kommittéernas förslag lagfästes, rubbas givetvis helt förutsättningarna för barnavårdsnämndens nuvarande behandling av dessa ärenden. Om en i lagen föreskriven kort remisstid angives, så blir den centrala frågan vad barnavårdsnämndens svar skall avse.

Vad då först beträffar det *kurativa* arbetet är det självfallet, att RÅ och de tre kommittéerna i och för sig tillmäter detta en väl så stor betydelse som barnavårdsnämnden gör. Med utformningen av lagförslaget avser man dock att detta arbete skall sättas in först *efter* det att socialvården genom åtalseftergift fått ansvaret för fallet. Härigenom uppkommer obestriddligen en tidsbesparing. Men man kommer likväl icke ner till en möjlig tidsmarginal på 14 dagar, om i remissvaret regelmässigt även skall ingå besked angående vilken konkret åtgärd, som barnavårdsnämnden avser att vidtaga. Härför kräves alltför ofta ett mera ingående studium av fallet. I strafflagberedningens motivering utsäges fullt tydligt, att noggrannheten i utredningarna icke får eftersättas. För att dock kunna precisera vilken åtgärd enligt barnavårdslagen, som nämnden avser att vidtaga, kräves tillgång till helt annat material än vissa uppgifter, framkomna ur samtal med ett mer eller mindre begränsat antal personer och den minderårige själv. Nämnden har en hel rad av alternativa åtgärder att överväga, och det är därvid av central betydelse att ha en tillräckligt ingående kännedom om den unge lagbrytarens personliga och karaktärsmässiga förutsättningar att genom den ena eller andra åtgärden kunna tillrättas.

Därest barnavårdsnämnden endast skall yttra sig om huruvida den anser åtal böra ifrågakomma, eller den anser socialvården själv kan ta ansvaret för fallet, så är givetvis en kort remisstid tillräcklig, med hänsyn till att åtalsfallen kunna förutsättas bli ytterst få. Barnavårdsnämnden vill därför bestämt förordna, att lagen får en sådan utformning, att nämndens yttrande endast skall avse frågan, huruvida den tillstyrker åtal eller den är beredd att påtaga sig ansvaret själv och vidta »åtgärder enligt barnavårdslagen». Nämnden är bland de alternativa åtgärder, som kunna ifrågakomma, långt ifrån alltid beredd att besluta om just skyddsuppfostran. Även om en sådan åtgärd icke åtföljes av intagande på ungdomsvårdsskola, så är likväl beslut om skyddsuppfostran i många fall den längst gående åtgärd som beslutas.

Därest emellertid lagstiftningen får den utformningen, att nämnden icke enbart skall ange, att den påtar sig ansvaret och avser att »vidtaga åtgärder enligt barnavårdslagen» utan även måste ange, vilken konkret åtgärd den skall besluta om eller redan har beslutit om, anser nämnden, att en kort tid icke är praktiskt genomförbar. Läkarsökning, testning, samtal med den minderårige och hans anförvanter, arbetsgivare etc., expeditionell be-

handling, behandling inför nämnden — som ju icke har sammanträde dagligen — allt detta måste ta en betydligt längre tid. Nämnden har efter synnerligen ingående övervägande kommit till den slutsatsen, att remisstiden under dessa förutsättningar icke kan nedbringas mer än till 2 å 3 månader, om icke grundligheten i utredningen skall allvarligt eftersättas, och nämnden skall nödgas besluta om åtgärder i brådskans tecken, som på ett senare stadium visa sig mindre välbetänkta.

Därest lagen så utformas, att barnavårdsnämndens här redovisade yrkande om remissvarets innehåll tillgodoses, uppkommer likväl frågan, huruvida 14 dagar är tillräckligt. Enligt barnavårdsnämndens mening är så icke fallet, utan även vid detta enklare svar kräves en tidrymd av *en månad*. Denna ståndpunkt grundar sig på en rad administrativa och praktiska bedömanden.

Beaktas icke vad här sagts blir följdén, att undantagsregeln blir huvudregel. I samband härmed kunde även övervägas, och för nedbringande av remisstiden, sådan lagändring kunde genomföras, att yttrandet finge, där Konungen för viss kommun medger detta, å nämnds vägnar avges av dess ordförande. De av barnavårdskommittén uttalade farhågorna med hänsyn till risken av konflikt mellan ordförande och nämnd kan i Stockholm undgås genom att ärendena före ordförandebeslutet behandlas i nämndens delegation för skyddsuffostringsärenden. Denna består av sex ledamöter och sammanträder varje vecka.

Bestämmelser om snabbhet i handläggningen av mål mot underåriga har upptagits i en ny 6 § i lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig. Enligt första stycket i paragrafen skall mål mot underårig alltid behandlas skyndsamt. Jämlikt andra stycket skola, om allmänt åtal väckes mot den som ej fyllt 18 år för brott varå straffarbete kan följa, ändå att han ej är häktad, de tidsfrister iakttagas som äro föreskrivna för åtgärd i mål vari den tilltalade är häktad. Den tid av en vecka, som i 45 kap. 14 § rättegångsbalken är föreskriven för hållande av huvudförhandling, skall räknas från den dag, då bevis om stämningens delgivning inkommit till rätten.

Förslaget i denna del har i allmänhet icke föranlett någon erinran. I ett av *en ledamot i Svea hovrätt* avgivet särskilt yttrande framhålles att de föreslagna ändringarna äro välkomna och böra snarast genomföras på lämpligt sätt. Mål, vari den misstänkte är ställd under övervakning, böra rimligen behandlas med samma snabbhet som mål, vari den misstänkte är häktad.

Göta hovrätt erinrar dock om att det icke alldeles sällan förekommer att straffarbete ingår i latituden för brott, som i det aktuella fallet ter sig skärligen bagatellartat och uppenbarligen icke kommer att föranleda annan påföljd än böter. I mål om sådant brott kan det icke anses erforderligt att iakttaga samma snabbhet. Hovrätten förordar därför att från reglerna i andra stycket undantag göres för de fall, då åklagaren som anledning för åtalets väckande uppgivit att han funnit den misstänkte böra dömas till böter.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser, att det icke föreligger tillräckliga skäl för behandling av förevarande slag av mål som mål mot häktad och att det i 6 § första stycket föreslagna stadgandet är tillfyllest för att befrämja en snabb handläggning av mål mot underåriga förbrytare. Föreningen anför härom:

Föreningen delar den uppfattningen, att mål mot underårig bör behandlas skyndsamt. Detsamma kan emellertid sägas gälla andra mål, däri fråga är om ådömande av frihetsstraff, villkorlig dom, förvaring eller liknande. Hos domstolarna torde även ha utbildats den praxis att behandla dylika mål med en viss förtursrätt. Det förhåller sig otvivelaktigt så, att när en person begått brott, det ofta dröjer orimligt länge innan han blir lagförd och dömd. Enligt föreningens erfarenhet är den huvudsakliga orsaken härtill den långa tid — ej sällan ett halvt till ett år, stundom än längre — som förflyter, innan åtal väckes. Den tidsbesparing, som skulle vinnas genom att binda domstolarna vid snäva tidsfrister, torde därför bli tämligen obetydlig i förhållande till den tid, som åtgår för förundersökningen. De snäva tidsfristerna torde bliva till olägenhet för det löpande arbetet vid domstolarna och, vad häradsrätt angår, nödvändiggöra hållandet av särskilda sammanträden i många fall. En tid av en vecka är, enligt vad erfarenheten visat, ofta för kort för att den tilltalade och eventuella vittnen skola hinna delgiva kallelser till huvudförhandlingen i god tid före densamma.

Föreningen anmärker mot den i 6 § andra stycket föreslagna utgångspunkten för tidsfristen för hållande av huvudförhandling följande:

Enligt rättegångsbalken ankommer det principiellt på rätten att utfärda stämningen. Denna skall innefatta antingen föreläggande för den tilltalade att hos rätten uppgiva de bevis han vill åberopa vid huvudförhandlingen eller ock, om sådan bevisuppgift ej erfordras, omedelbar kallelse till huvudförhandlingen. I båda fallen saknar rätten vid utfärdandet av stämningen kännedom om vilken dag delgivningsbeviset kommer rätten tillhanda. Därest icke den tilltalade är på ett eller annat sätt omhändertagen, har rätten i många fall ej heller möjlighet att approximativt beräkna denna dag. Erfordras bevisuppgift före huvudförhandlingen, är en tid av en vecka alltför kort för avlämnande av sådan uppgift och för utfärdande och delgivning av kallelser till huvudförhandlingen. Erfordras icke bevisuppgift, vore det meningslöst och onödigt tidsfördröjande att först utfärda en stämning med bevisuppgift för att få en utgångspunkt för den föreslagna tidsfristen samt att därefter utfärda särskilda kallelser till huvudförhandling. Såsom förut framhållits är en tidsfrist av en vecka i allmänhet för kort för delgivning av erforderliga kallelser.

Yttrandena över de av barnavårdskommittén föreslagna ändringarna i barnavårdslagen ha huvudsakligen tagit sikte på frågan om barnavårdsnämndernas kompetens och länsstyrelsernas kontroll över deras verksamhet. Utöver de allmänna synpunkter å rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden, som tidigare berörts vid förslaget om ändring i 1944 års lag om eftergift av åtal, har från flera håll tillkännagivits tveksamhet om barnavårdsnämnderna med sin nuvarande organisation särskilt i mindre kommuner ha tillräckliga kvalifikationer med hänsyn till det stora ansvar den föreslagna lagstiftningen lägger å nämnden. Uttalanden i denna riktning återfinnas, bl. a., hos *barnavårdsnämnden i Malmö, föreningen Sveriges landsfogdar och föreningen Sveriges stadsfiskaler. Svenska stadsförbundet* anser däremot att barnavårdsmyndigheterna bättre än de allmänna domstolarna — med den sammansättning de nu ha vid behandlingen av förevarande brottmål — kunna bedöma, vilka åtgärder som i det individuella fallet böra tillgripas.

I fråga om kontrollen över barnavårdsnämndernas verksamhet uttalar bl. a. *hovrätten för Nedre Norrland* att länsstyrelsen icke är någon domstol och att den prövning, som där kan förekomma, icke torde ur rättssäkerhets-synpunkt erbjuda samma garanti som domstolsförfarandet. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* understryker vikten av att bestämmelser utfärdas som möjliggöra, att länsstyrelsen hålles fortlöpande underrättad om barnavårdsnämndernas handhavande av sina uppgifter. *Poliskammaren i Malmö* finner länsstyrelsens kontrollmöjligheter för närvarande vara bristfälliga och framhåller att en förstärkning bör ske samtidigt med den föreslagna lagstiftningens ikraftträdande.

Barnavårdsnämnden i Stockholm anför:

Barnavårdsnämnden kan i och för sig väl förstå det allmänna intresset av att en kontrollmöjlighet finnes över att en barnavårdsnämnd, som påtagit sig ansvaret för en minderårig lagbrytare, verkligen fullgör sitt ansvar och vidtager lämpliga åtgärder. Framförallt torde kontrollsynpunkten vara av viss betydelse beträffande mindre kommuner, som dels sällan ha dylika fall av ungdomsbrottslighet, och sålunda inte förvärvat någon erfarenhet, dels icke ha tillgång till en utbildad personal. Men å andra sidan torde dessa fall vara relativt begränsade till antalet då ju ungdomsbrottsligheten är koncentrerad till tätorterna och främst storstäderna. Och just för dessa stora kommuner kommer med visshet en dylik kontroll att bli ytterst betydande.

Skulle lagstiftarna fatta beslut i enlighet med barnavårdskommitténs förslag, införes härmed en rapportering utan tidigare motsvarighet. Dess omfång kommer med säkerhet att snabbt växa och bli av mycket stora dimensioner. Dessutom måste om ej hela förfarandet skall stanna på papperet givetvis fortlöpande en ingående granskning av inkommande rapporter anordnas och prövning i varje individuellt fall företas av huruvida vederbörande barnavårdsnämnd vidtagit de åtgärder, som varit lämpliga och erforderliga. Där länsstyrelse vid sin granskning funnit att så ej skett eller att tvekan kan råda om lämpligheten av vidtagen åtgärd eller av att ej åtgärd vidtagits, som länsstyrelse finner erforderlig, måste dessutom förutsättas en omfattande kommunikation mellan länsstyrelse och vederbörande nämnd, infor drande av förklaring och kompletterande uppgifter etc. Bortsett från den orimliga arbetsbörda detta måste lägga på barnavårdsnämnden, kan man fråga sig hur länsstyrelserna med nuvarande organisation skola kunna genomföra en kontrollerande verksamhet av detta slag.

En liknande ståndpunkt intages av *barnavårdsnämnderna i Göteborg och Malmö*.

Överståthållarämbetet framhåller, att förslaget genomförande skulle medföra en arbetsbelastning, som ämbetet med nuvarande resurser omöjligt ser sig i stånd att bemästra, och att frågan borde bli föremål för en mera ingående utredning.

Svenska landskommunernas förbund uttalar, att kommittéerna icke synas ha hyst några betänkligheter, när det gällt den principiella frågan att överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd mot unga lagöverträdare, men att utformningen av länsstyrelsernas övervakning ger intryck av misstro mot barnavårdsnämndernas vilja och förmåga att handlägga dessa ärenden. Nå-

gon större kritik torde dock icke kunna riktas mot nämndernas sätt att tillämpa bestämmelserna om skyddsuppfostran.

Barnavårdsnämnden i Stockholm framhåller, att det för att hjälpa de barnavårdsnämnder på mindre orter, vilka på grund av oerfarenhet vid behandlingen av kriminell ungdom kunna komma att beredas vissa svårigheter som följd av den nya lagstiftningen, torde vara tillfyllest att barnavårds-konsulenterna och barnavårdsassistenterna åläggas att ägna särskild uppmärksamhet åt det slag av ärenden, varom här är fråga, och att i större utsträckning än hittills ge bistånd åt nämnderna.

Svenska landskommunernas förbund uttalar, att enligt § 81 mom. 2 barnavårdslagen har länsstyrelse rätt att tillhålla barnavårdsnämnd att vidtaga erforderlig åtgärd i de fall, då missförhållande föreligger, vars avhjälpande enligt barnavårdslagen tillkommer barnavårdsnämnd, och enligt § 26 mom. 3 äger länsstyrelse om den icke finner sig kunna fastställa barnavårdsnämnds beslut angående skyddsuppfostran rätt föreskriva, att barnavårdsnämnd skall vidtaga förebyggande åtgärd. Enligt förbundets mening bör dock icke denna bestämmelse ges sådan innebörd, att den kan utnyttjas för en detaljreglering från länsstyrelsens sida över vilka åtgärder, som skola vidtagas av barnavårdsnämnd i individuella fall, när omhändertagande för skyddsuppfostran icke förekommit.

Av remissmyndigheter som särskilt uppmärksammat de i 23 § barnavårds-lagen införda ändringarna, avseende väsentligen att ge barnavårdsnämnd rätt att meddela föreskrifter för den som, utan att vara omhändertagen för skyddsuppfostran, är ställd under tillsyn eller övervakning, ha *barnavårdsnämnderna i Göteborg* och *Malmö* uttalat att det kunde vara tillräckligt att utfärda allmänna bestämmelser om fullgörandet av tillsynen eller övervakningen. *Svenska landskommunernas förbund* anser att stadgandets konsekvenser borde ha ägnats särskild uppmärksamhet och ytterligare belysts. Även *Svenska socialvårdsförbundet* anser att frågan bör bli föremål för ytterligare överväganden. *Barnavårdsnämnden i Stockholm*, som tillstyrker förslaget i denna del, ifrågasätter om icke bland föreskrifterna borde jämväl ha upptagits skyldighet att underkasta sig behandling på anstalt, och *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att frågan om användning av föreskrift om betalning av skadestånd borde ingående övervägas.

Den i 46 § 2 mom. vidtagna ändringen, medförande att utskrivning i fråga om barn som omhändertagits för skyddsuppfostran efter fyllda 15 år skall kunna uppskjutas till dess tre år förflutit från omhändertagandet även om intagning å ungdomsvårdsskola ej kommer till stånd, har lämnats utan erinran i yttrandena. *Barnavårdsnämnderna i Stockholm* och *Göteborg* upptaga i detta sammanhang till diskussion även en annan fråga. Förstnämnda barnavårdsnämnd uttalar:

Genom ändringen möjliggöres förutom ett utsträckande av tillsynstiden, vilket uppenbarligen ansetts ofrånkomligt bland annat av det skälet att skyddsuppfostran i framtiden ej skall kombineras med övervakning enligt lagen om villkorlig dom, dels att skyddsuppfostran kan fortsätta efter 18 år för person, som omhändertagits för skyddsuppfostran men icke överlämn-

nats till ungdomsvårdsskola, dels att en på samma sätt omhändertagen men sedermera villkorligt utskreven pojke eller flicka kan återtagas även efter fyllda 18 år. I detta sammanhang kan det sättas i fråga om ej jämväl övervakningstiden beträffande andra än skyddsuppfostringsfall borde kunna utsträckas. Den övre åldersgränsen för övervakning anses för dessa fall ligga vid den ålder, efter vars uppnående ett omhändertagande för skyddsuppfostran ej längre kan komma till stånd. Nu gällande bestämmelser medföra att övervakningen ej sällan slutar, även där dess fortsättande varit motiveerat av hänsyn till den unges bästa. Barnavårdskommittén har ansett det förenat med svårighet att genomföra en ändring i här berört hänseende annat än i samband med en omfattande nydaning av bestämmelserna angående den förebyggande verksamheten i dess helhet. Betänksamheten borde egentligen vara mindre inför ett förslag i syfte att möjliggöra ingripanden av mindre allvarlig art.

Yttranden angående inrättande av övervakningshem.

Socialstyrelsen har i sitt yttrande över riksåklagarämbetets skrivelse den 26 november 1951 uttalat sig jämväl om vad kommittéerna i anledning av samma skrivelse föreslagit. Om den av riksåklagaren väckta frågan om inrättande av övervakningshem anför styrelsen bl. a.:

Styrelsen vill helt instämma i riksåklagarämbetets åsikt, att ett ur kriminalpolitisk synpunkt fullt tillfredsställande läge kan uppnås endast därest sådana unga lagöverträdare, beträffande vilka återfallsrisk föreligger, bliva tagna i förvar omedelbart efter det att första utslaget av deras kriminalitet blir känt. Såsom framgår av vad tidigare sagts om de till buds stående övervakningsformerna och deras brister saknas för närvarande möjlighet att på ett någorlunda betryggande sätt omhändertaga och förvara unga lagöverträdare i avsikt att hindra fortsatt brottslighet under pågående förundersökning. Framför allt i de största städerna har behovet av att skapa såväl rättsliga som faktiska förutsättningar för ett snabbt och samtidigt effektivt omhändertagande av kriminell ungdom med stor återfallsrisk blivit allt mera trängande. Styrelsen finner därför riksåklagarämbetets förslag om inrättande av hem för tillfällig förvaring värt allt beaktande. Förslaget har även föranlett strafflagberedningen, barnavårdskommittén och ungdomsvårdsskoleutredningen att vidtaga vissa preliminära undersökningar om möjligheterna att realisera det framlagda förslaget. Enligt det av kommittéerna nyligen framlagda förslaget angående behandlingen av de yngsta lagöverträdarna bör socialvården i framtiden omhändertaga huvudparten av all kriminell ungdom. Styrelsen anser i likhet med kommittéerna, att socialvården bör taga hand om dessa ungdomar även under utredningstiden bl. a. för undvikande av den dualism, som lätt kan uppstå om de judiciella myndigheterna skola omhändertaga ifrågavarande ungdomar under den tid förundersökning pågår för att sedan i flertalet fall överlämna dem till socialvården.

Styrelsen är väl medveten om att anordnandet av dylika utredningshem måste föregås av grundlig utredning rörande platsbehov, placering, materiell och personell utrustning m. m. samt erforderliga författningsbestämmelser. Kravet på möjligheter till betryggande förvaring av ungdomar misstänkta för brott är emellertid i de största städerna, Stockholm, Göteborg och Malmö, så påträngande att en provisorisk lösning av problemet torde vara nödvändig att genomföra, intill dess en fullständig utredning av problemet med deras omhändertagande under utredningstiden föreligger.

Styrelsen understryker behovet av psykiatriska ungdomskliniker och uttalar, att man säkerligen skulle kunna komma bättre till rätta med klientelet på ett sjukhus än i ett utredningshem. Styrelsen hemställer dels om skyndsamt utredning rörande möjligheterna att inom socialvården anordna utredningshem dels ock om upptagande av förhandlingar med representanter för städerna Stockholm, Göteborg och Malmö om förutsättningarna för anordnande av provisoriska utredningshem i dessa städer. Utredningen bör, enligt styrelsens mening, lämpligen anförtros åt barnavårdskommittén.

I de över kommittéernas förslag avgivna yttrandena vinner tanken på inrättande av övervakningshem allmän anslutning och betonas vikten av att dessa hem snarast möjligt inrättas.

Angående frågan vart hemmen skola administrativt hänföras, yttrar *barnavårdsnämnden i Göteborg*:

Beträffande frågan om övervakningshem anse kommitterade att dessa böra anordnas inom barnavårdens ram. Om dessa övervakningshem skola ställas »i barnavårdens regi», inställer sig först den frågan om därmed avses att barnavårdsnämnderna skola stå som huvudmän och betala de härmed förbundna kostnaderna. Då dessa institutioner helt naturligt måste vara av sluten karaktär, anser nämnden, att det skulle vara synnerligen olyckligt om de infördes i den lokala barnavårdens regi. Tanken är icke tilltalande med hänsyn till den psykologiska belastning ett »ungdomshäkte» skulle medföra för barnavårdsnämnden. Nämnden förmenar i stället att huvudmannskapet bör anförtros socialstyrelsen.

Samma mening uttalas av *barnavårdsnämnderna i Stockholm och Malmö*. *Svenska socialvårdsförbundet* yttrar, att övervägande skäl synas tala för att utredningshemmen eller övervakningsavdelningarna böra bli statliga.

Hovrätten för Övre Norrland anser att avgjort företräde bör lämnas åt det alternativ, som innebär att övervakningshem inrättas i närmare anslutning till gällande häkttningsregler, framför alternativet att inom barnavårdslagens ram anordna betryggande övervakningsmöjligheter.

Departementschefen.

Bestämmelsen att straffrättsligt ansvar inträder vid 15 års ålder har gammal hävd. Det är egentligen fråga om den gamla myndighetsåldern, vilken kan ledas tillbaka ända till landskapslagarna. Redan på 1700-talet höjdes den civilrättsliga myndighetsåldern till 21 år, medan straffbarhetsåldern i princip bibehölls vid 15 år och i vissa hänseenden kunde vara ändå lägre.

Denna straffrättsliga myndighetsålder bygger alltså icke på några nutida överväganden om människors mognad vid olika ålder och möjligheten att påverka dem genom allmänna straff. Det torde också vara ovanligt i andra länder att frihetsstraff användes för den som blott är 15 år. Ehuru detta kan förekomma hos oss, ha dock för ungdom som begått allvarligare brott inrättats särskilda behandlingsformer, vilka syfta till att genom uppfostran och utbildning möjliggöra en anpassning i samhället och som i stor utsträck-

ning träda i stället för straff. Då det gäller den yngsta åldersgruppen, ungdom under 18 år, sker detta genom en anknytning till samhällets barnavård. Det ingår nämligen i barnavårdsnämndernas uppgifter att inskrida mot vanart enligt de för skilda åldersgrupper något olika regler som finnas i barnavårdslagen. Begreppen vanart och brottslighet sammanfalla icke. Å ena sidan kan vanart förekomma, utan att brott blivit begånget, och å andra sidan kunna straffbara gärningar vara av mera tillfällig natur och icke visa en sådan asocialitet, mot vilken barnavården skall ingripa. Men bortsett härifrån föreligger tydligen ett betydande område, inom vilket både barnavårdsorganen och de rättsvårdande myndigheterna äro behöriga. Deras behörighet innebär också en skyldighet att ingripa.

Förhållandet mellan barnavårdsorganens och domstolarnas åtgärder är reglerat på det sättet att omhändertagande enligt barnavårdslagen förfaller, då fängelse eller straffarbete skall verkställas. Detta gäller, oavsett om straffet ådömts omedelbart eller varit förenat med anstånd som förklarats förverkat. Samma verkan som fängelse eller straffarbete har ungdomsfängelse eller förvaring, i den mån dessa behandlingsformer kunna förekomma. Däremot står omhändertagande enligt barnavårdslagen icke tillbaka för andra av domstol beslutade påföljder för brott. Sålunda kan t. ex. skyddsuppfostran vara förenlig med böter eller villkorlig dom och förvandringsstraff för böter får vika för behandling i ungdomsvårdsskola.

Det ligger i sakens natur att, då både allmänt straff och uppfostran inom barnavården kunna komma i fråga — och jag tänker nu närmast på den allvarligare brottsligheten — man såvitt möjligt söker låta straffet stå tillbaka för uppfostran. Tekniskt åstadkommes detta genom att åklagaren eftergiver åtal eller domstolen, då saken förts inför denna, meddelar villkorlig dom; härigenom lämnas sålunda utrymme för barnavårdsnämndens åtgärder. I samband med villkorlig dom kan domstolen på förslag av barnavårdsnämnd överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran. Domstolen har såtillvida avgörandet i sin hand, att den genom ett ovillkorligt frihetsstraff kan skjuta barnavårdsorganens åtgärder åt sidan. Å andra sidan äro dessa organ, i den mån deras verksamhet ej sålunda sättes ur spel av domstolen, icke bundna av domstolens beslut utan endast av den skyldighet barnavårdslagen ålägger dem. Den som är omhändertagen för skyddsuppfostran skall som regel intagas på ungdomsvårdsskola men kan också överlämnas till enskilt hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt. Även särskild vård, bl. a. för sinnessjuka och sinnesslöa, kan förekomma.

Inom åldersgruppen under 18 år ha ovillkorliga frihetsstraff varit sällsynta. Tidigare fanns för denna åldersgrupp en särskild behandlingsform, tvångsuppfostran, vilken av domstol kunde föreskrivas såsom påföljd för brott. Denna behandlingsform avskaffades år 1947, sedan det visat sig att den i praktiken alltmer ersattes av skyddsuppfostran. En förutsättning för denna reform var att det klientel som behövde vård på anstalt skulle omhändertagas för skyddsuppfostran. Därvid uttalade jag, i likhet med strafflag-

beredningen, den uppfattningen att man icke behövde hysa farhågor för att domstolarna i avsaknad av möjligheten att döma till tvångsuppfostran skulle i större utsträckning döma ungdom under 18 år till ovillkorligt frihetsstraff.

Såsom framgår av riksåklagarens skrivelse den 24 september 1951 visade sig också detta antagande vara riktigt under de första åren efter reformen. Därefter har antalet ovillkorliga fängelsedomar inom denna åldersgrupp stigit. Det kan då vara av betydelse att söka bilda sig någon uppfattning om vad som orsakat denna ökning. Några yttranden utgå från att det föreligger en ändrad inställning hos domstolarna. I flertalet yttranden framhålls däremot att ökningen icke kan uppfattas såsom ett uttryck för en ändrad praxis hos domstolarna. Man anser att den i stället bör sättas i samband med en allmän ökning av brottsligheten inom denna åldersgrupp. Det rör sig för övrigt i sin helhet om ett så litet antal fall att ändringar i siffrorna kunna förklaras av mera tillfälliga omständigheter.

Den av byråchefen Eriksson utförda klientelundersökningen (SOU 1952: 5) synes giva vid handen att ovillkorliga frihetsstraff numera som regel användas endast i mycket svåra fall. Både denna utredning och den av hovrättsassessorn Sara Falk utförda genomgången av domstolsakterna visa, att en väsentlig del av de till ovillkorligt frihetsstraff dömda utgöres av elever i ungdomsvårdsskola, vilka begått brott under permission, såsom villkorligt utskrivna eller efter rymning. Hela antalet i den sistnämnda utredningen undersökta domar utgör 80. Av dessa avsågo dock 15 sådana som förut avtjänat frihetsstraff, ytterligare 4 utlänningar, som synas ha uppehållit sig i landet endast tillfälligt, och 3 fall där någon åtgärd enligt barnavårdslagen icke varit ifrågasatt och något yttrande härom icke inhämtats. Bland därefter återstående 58 fall, i vilka ovillkorligt frihetsstraff ådömts, avsågo 47 fall ungdomsvårdsskoleelever, och i 32 fall av dessa hade vederbörande skolstyrelse eller socialstyrelsen i avgivet yttrande motsatt sig ett återtagande till skolan. Ehuru domstolen icke är bunden härav, är det uppenbart att den knappast kan åsidosätta ett sådant yttrande och att detta därför kan vara avgörande för utgången; i vad mån så verkligen varit förhållandet kan endast i några undantagsfall utläsas ur domskälen. I fråga om de övriga ungdomsvårdsskoleeleverna hade skolstyrelsen (eller socialstyrelsen) i 11 fall tillstyrkt en fortsatt behandling på ungdomsvårdsskola, medan yttrande om reaktionsformen saknas i 4 fall. Beträffande de 11 fall som icke avse ungdomsvårdsskoleelever hade barnavårdsnämnd i 5 fall föreslagit eller beslutat skyddsuppfostran och i 6 fall motsatt sig åtgärd enligt barnavårdslagen eller ansett behandling på slutna avdelning av ungdomsvårdsskola behövlig, vilket dock icke kunnat ordnas.

I det förslag till avskaffande av tvångsuppfostran, som lades till grund för 1947 års lagstiftning i detta ämne, anförde strafflagberedningen att beredningen förutsatte att, när socialstyrelsen icke längre, såsom tidigare, kunde överföra mera elakartade fall från ungdomsvårdsskola till tvångsuppfostringsanstalt, det borde inrättas någon särskild ungdomsvårdsskola för

dessa med den strängare regim som kunde finnas erforderlig och dit sådana fall kunde hänvisas som skulle ha ifrågakommit till tvångsuppfostran. I anledning av detta uttalande, vilket underströks i flera remissyttranden, framhöll jag att det då pågick en utbyggnad av Långanäs yrkesskola, vilken skulle medföra ökade möjligheter till differentierad vård av det relativt svårskötta klientelet. Skolan, som har till huvuduppgift att ta emot ungdomar över 18 år, har även fått ta hand om svårfostrade under 18 år, i den mån utrymmet räckt till.

Det har emellertid visat sig att det klientel som hänvisas till ungdomsvårdsskolorna under senare år blivit allt besvärligare. Denna utveckling har medfört vissa svårigheter att med skolornas nuvarande resurser effektivt omhändertaga de mest svårbehandlade. Efter förslag av ungdomsvårdsskoleutredningen har chefen för socialdepartementet i statsverkspropositionen till denna riksdag, femte huvudtiteln (s. 67—69), förordat en utbyggnad av Sundbo yrkesskola. Ungdomsvårdsskoleutredningen är dessutom sysselsatt med att utarbeta en plan för organisationen av ungdomsvårdsskolorna. En väsentlig linje i utredningens program är att de nuvarande stora elevgrupperna skola delas upp i små grupper, där de besvärligaste eleverna få mindre möjligheter att göra sig gällande, medan samtidigt en intensivare fostran från personalens sida kan ske. Denna metod för behandlingen brukar betecknas »den lilla gruppens princip».

Av vad nu sagts torde framgå att ökningen av antalet ovillkorliga frihetsstraff i åldersgruppen under 18 år, bland annat, sammanhänger med att ett antal av de ungdomar som intagits på ungdomsvårdsskola fortsätter att begå brott i samband med rymningar, permissioner och försöksutskrivningar och på grund därav överföres till fängelserna. Därigenom avbrytes den skyddsuppfostran, för vilken dessa elever intagits i skolorna. Det är uppenbarligen nödvändigt att närmare överväga denna, icke åsyftade och ej heller förutsedda utveckling. Frågan gäller alltså, var de mest svårbehandlade skola omhändertagas eller, med andra ord, om ungdomsvårdsskoleorganisationen, såvitt angår ungdom i åldern 15—17 år, i princip bör vara inrättad för hela åldersgruppen eller för denna åldersgrupp med undantag av de svåraste fallen. För att ungdomsvårdsskoleutredningen skall kunna fullfölja sin planläggning av skolorganisationen, och även för att strafflagberedningen och barnavårdskommittén skola kunna utföra sitt arbete på hithörande område, är ett principiellt ställningstagande från statsmakternas sida påkallat.

Innan jag anger min ståndpunkt i denna fråga, som är huvudfrågan i kommittéernas utlåtande, vill jag något beröra de alternativ som föreligga. Inom de vanliga fångvårdsanstalterna finnas icke några möjligheter till en särbehandling av dessa yngsta. I viss utsträckning är det möjligt att göra en differentiering, men denna kan icke för närvarande drivas så långt att icke detta yngsta klientel sammanblandas med äldre och mera avancerade brottslingar. Frågan om inrättande av säranstalter för det yngre, ordinära fångklientelet har behandlats vid årets riksdag. Därvid framhöll jag i stats-

verkspropositionen, andra huvudtiteln (s. 82) att jag anslöt mig till fängvårdsutredningens uppfattning att straff- och fängelsefångar i åldersgruppen 15—17 år snarast borde överföras till socialvården, men att i avbidan härpå under en övergångstid dessa ungdomar skulle underkastas behandling på säranstalter på samma sätt som utredningen förordat för 18—20-årsgruppen. Inrättandet av dessa säranstalter medför alltså en i viss mån ökad möjlighet till differentiering men löser icke problemet för den yngsta åldersgruppen.

I riksåklagarens skrivelse den 24 september 1951 har framförts det alternativet att den nedre åldersgränsen för ungdomsfängelse, vilken nu är 18 år, skulle sänkas. En sådan ändring skulle, enligt riksåklagarens mening, medföra att de grövre fallen regelmässigt skulle komma in under denna behandlingsform. Kommittéerna ha avstyrkt detta förslag och framhållit att ungdomsfängelse icke i något hänseende skulle vara ändamålsenligare än skyddsuppfostran. Jag vill här till en början påpeka, att det icke blir möjligt att med tillgängliga resurser realisera detta alternativ. Vad som redan finns och vad som kommer till genom den planerade Røxtunaanstalten behövs mer än väl för ungdomsfängelsets nuvarande uppgifter. Man kan icke med säkerhet räkna med att, om man öppnar vägen till ungdomsfängelse för den yngsta gruppen, tillströmningen stannar vid ett så begränsat antal som de till ovillkorligt frihetsstraff dömda nu utgöra. I varje fall är det icke möjligt att, utan en betydande utbyggnad, ordna en särbehandling inom ungdomsfängelsets ram för den yngsta åldersgruppen.

Framför allt vill jag emellertid framhålla, att det här skulle bli fråga om sammanblandning av olika åldersgrupper på samma anstalt med de svårigheter detta medför inom detta känsliga och obalanserade klientel. Naturligtvis kan det tänkas att enstaka 17-åringar kunna vara tidigt utvecklade och jämförliga med dem som äro något år äldre, men man bör säkerligen akta sig för att tro att en avancerad brottslighet i allmänhet är ett uttryck för en tidig mognad. Det torde snarare förhålla sig så att kriminalitet ofta är ett symptom på känslomässig efterblivenhet och omognad. Att sålunda med brottslighetens art såsom grund hänföra vissa i åldern 15—17 år till en högre åldersgrupp är icke sakligt motiverat. Tvärtom har man anledning befara att dessa yngsta påverkas i en skadlig riktning genom att sammanföras med äldre, mera avancerade brottslingar.

I yttrandena anföres att socialvårdens resurser för närvarande äro otillräckliga för att taga hand om de svåraste fallen. Detta är emellertid icke något sakligt skäl för att bibehålla någon grupp av de mest svårbehandlade inom fångvården längre än som är oundgängligen nödvändigt. På längre sikt gäller frågan icke, vilka resurser socialvården för närvarande har för denna uppgift. Fångvårdens nuvarande möjligheter att omhändertaga de yngsta lagöverträdarna äro minst lika bristfälliga. Frågeställningen måste i stället avse, vilka resurser samhället som helhet bör använda och upprusta för att bekämpa brottsligheten inom den yngsta åldersgruppen. Och härvid måste det göras alldeles klart att det tidsbestämda frihetsstraffet i dess nuvarande

utformning icke är någon ändamålsenlig behandling för ungdom under 18 år. Den av byråchefen Eriksson upprättade återfallsstatistiken bestyrker vad man redan förut känner av andra undersökningar, nämligen att återfallsprocenten för de ungdomar som suttit i fängelse är skrämmande hög. Sålunda visar statistiken för åren 1946—1950, om man bortser från dem som dömts endast för militärförseelser, att av de 55 som frigåvos från frihetsstraff, vilket ådömts dem före fyllda 18 år, samtliga med undantag av 8 återfallit i sådana brott som redovisas i straffregistret. Uträknat i procent innebär detta att 85 procent återfallit. Av de 45 bland de sålunda frigivna, vilka tidigare varit intagna på ungdomsvårdsskolor, hade 42 återfallit i straffregisterbrott; återfallsprocenten för dessa var alltså 90. Visserligen utgöra de som dömas till ovillkorligt frihetsstraff ett urval av de svåraste inom sin åldersgrupp och man kan redan av denna anledning vänta sig en hög återfallsfrekvens. Utredningen visar dock att fängelsestraff icke förmått att återföra dem till laglydnad.

Det är synnerligen viktigt att understryka detta, ty i diskussionen förekomma ofta uttalanden som tyda på att man vill betrakta fängelse som en hårdare och effektivare åtgärd, från vilken samhället avstår enbart av mildhet och humanitet. Man hävdar att fängelsestraff även för de yngsta äro påkallade av hänsyn till den laglydige medborgarens rättmätiga anspråk på rättsskydd. Detta betraktelsesätt är alldeles oriktigt. All erfarenhet talar för att ett effektivt bekämpande av brottsligheten bland dessa unga kräver en intensiv och omsorgsfull påverkan under en lång tid genom kvalificerad personal och i former som för den unge möjliggöra en mognad och en naturlig anpassning i samhället. Av en jämförelsevis kortvarig isolering i enbart straffande syfte kan man icke vänta sig något annat än en utveckling till återfallsbrottslighet, till framtida skada för samhället och den laglydige medborgaren, för att icke tala om brottslingen själv.

Nu kan det naturligtvis sägas att ingen behandling alltid lyckas till fullo och att en viss del av varje åldersgrupp, hur väl man än söker påverka de unga, ändå utvecklas i dålig riktning. Man måste dock allvarligt erinra sig att det här är fråga om ungdom i pubertetsåldern och att man beträffande denna ålder knappast av aktuella svårigheter och beteenderubbningar kan draga några säkra slutsatser om den kommande utvecklingen. Att döma en så ung person till ovillkorligt frihetsstraff innebär att samhället ger upp hoppet om att kunna bryta hans utveckling till återfallsförbrytare och uppfostra honom till en laglydig medborgare. Något sådant bör uppenbarligen icke få ske, innan man på alla sätt och under tillräckligt lång tid försökt med fostrande och botande åtgärder.

Vad jag nu anfört har endast behandlat frågan om de åtgärder som kunna anses ändamålsenliga för att återanpassa den enskilde lagbrytaren i samhället. I yttrandena utvecklas emellertid också synpunkter som hänföra sig till frågan om man genom ovillkorliga frihetsstraff kan avhålla andra än den dömden från att begå liknande brott. Härvid anknytes till ett uttalande av kommittéerna, enligt vilket åsikten, att en dom å frihetsstraff skulle

vara bättre ägnad än skyddsuppfostran att avhålla andra än den tilltalade från att begå liknande brott, icke får betraktas som ett särskilt skäl att döma dessa unga till frihetsstraff. Detta uttalande har föranlett en vidlyftig kritik. Självfallet kan jag icke här närmare ingå på dessa, delvis mycket teoretiska resonemang. Jag vill dock — under betonande att jag icke åsyftar extrema undantagsfall utan avser den typiska ungdomskriminaliteten, vilken visar oförmåga hos den unge att anpassa sig i samhället och främst tar sig uttryck i förmögenhetsbrott av olika slag, icke minst de numera vanliga tillgreppen av motorfordon — framhålla följande allmänna synpunkter.

Samhällets åtgärder mot brottsligheten böra i främsta rummet ha till syfte att förebygga brott. Ur denna synpunkt måste vad som sker på en hel rad olika områden antagas vara av betydelse. Omvårdnad om det uppväxande släktet och fostran av de unga, alkoholistvård och sinnessjukvård, samhällsplanerande åtgärder av skilda slag, vilka inverka på bosättningsförhållanden, levnadsvanor, åsikts- och moralbildning, allt detta återverkar, direkt eller indirekt, på brottsligheten och kan ha betydelse för att förebygga brott. Ett snabbt och effektivt ingripande mot begångna brott måste antagas ha en central uppgift för att förebygga nya brott. Som ett led i förebyggandet av brott måste också ändamålsenligheten i de påföljder som drabba lagbrytaren ha sin betydelse. Härvid torde det enskilda fallet i allmänhet spela mindre roll. Det torde mera vara fråga om en sorts fjärrverkan på längre sikt och i stora sammanhang. Om man nu vill hävda att det är av största vikt att samhällets åtgärder mot brottsligheten icke eftersätts, utan på alla områden, som direkt eller indirekt inverka på brottsligheten, bedrivs med allvar och fasthet, så biträder jag helt denna mening.

Däremot kan en önskan att påverka andra människor till laglydnad icke rättfärdiga att samhället försummar något i sin strävan att uppfostra och tillrättaföra de yngsta lagöverträdarna och i stället beträffande dem lämnar företräde åt sådana åtgärder som utåt te sig som mera repressiva. Icke den yttre aspekten utan de vidtagna åtgärdernas ändamålsenlighet och det uppnådda behandlingsresultatet ha i längden betydelse. Den momentana effekten av en ändrad praxis i skärpande riktning bör icke överskattas. Härtill kommer att för ungdom i den ålder det här gäller fängelse icke med säkerhet uppfattas som strängare. Jag vill hänvisa till vad advokatsamfundet i sitt yttrande sagt om att fängelsestraff för dessa unga kan te sig som ett manbarhetsbevis, under det att ett omhändertagande i anstalt för missanpassade barn icke romantiseras på samma sätt. Erfarenheten visar också att de som dömas till fängelse icke finna detta straff avskräckande utan bruka avgiva nöjdförklaring hellre än att genom överklagande söka få straffet förändrat till en i regel betydligt längre och ej på förhand tidsbestämd behandling på ungdomsvårdsskola.

Av nu anförda principiella synpunkter torde framgå att det väsentliga är att samhället gör tillräckliga insatser för att genom uppfostrande åtgärder bland de yngsta lagöverträdarna bekämpa ungdomsbrottsligheten. Huru-

vida detta skall ske inom socialvård eller fångvård, och i sistnämnda fall eventuellt i form av ungdomsfängelse, är icke av fundamental betydelse. Denna fråga måste främst avgöras på grund av rent praktiska överväganden. En möjlighet vore att uppfostringsåtgärder av en kvalitet likvärdig med socialvårdens skulle anordnas inom fångvårdens ram. Hovrätten för Västra Sverige har framfört förslag i denna riktning. I praktiken är dock detta icke någon genomförbar lösning. Ungdomsvårdsskolorna utgöra en betydande organisation med möjligheter till differentiering av klientelet och individuell behandling samt en effektiv eftervård. För närvarande kunna dessa skolor mottaga 900 elever. Och det bör beaktas att dessa anstalter utgöra endast en del av samhällets organ för barna- och ungdomsvård. I nära samband med dem arbeta kommunala och statliga barnavårdsmyndigheter. Det är alldeles uppenbart att man genom att tillföra denna organisation de erforderliga förstärkningarna skapar långt bättre möjligheter att taga om hand den lilla grupp av svårbehandlade, som nu är i fråga, än om man för denna heterogent sammansatta grupp skulle inrätta en särskild behandling inom fångvården, vare sig detta sker i form av ungdomsfängelse eller ordinärt frihetsstraff. I sistnämnda fall är behandlingen dessutom alltför stelt bunden av fastställda och ofta relativt korta strafftider och eftervården är bristfällig. Fångvårdsutredningen har också förklarat sig icke vara i stånd att för den numerärt fåtaliga grupp, som det här är fråga om, kunna påvisa en möjlighet att åstadkomma någotsånär adekvata anstaltspedagogiska anordningar inom fångvården.

Det tillkommer icke mig att nu taga någon ståndpunkt till vilka åtgärder som böra genomföras för att förstärka socialvårdens möjligheter att taga om hand de mest svårbehandlade. Såsom tidigare angivits ha vissa förslag i detta syfte redan förelagts årets riksdag. Frågan om ytterligare åtgärder för samma ändamål utredes av ungdomsvårdsskoleutredningen och ställningstagandet ankommer i första hand på chefen för socialdepartementet.

Jag vill emellertid förorda att åtgärderna på detta område, såväl planering av anstalter och andra resurser som förberedelser för lagstiftning, skola utgå från den principen, att ungdom i åldern under 18 år, som begått brott och därför behöver intagas på anstalt, skall omhändertagas inom socialvården och ej erhålla frihetsstraff. Därvid lämnar jag öppet, om det vid den slutliga utformningen och tillämpningen av denna princip kan visa sig ändamålsenligt att göra undantag för vissa extrema och sällsynta fall. Principen bör dock äga tillämpning beträffande den typiska ungdomsbrottsligheten av allvarligare beskaffenhet.

Det torde vara lämpligt att riksdagen beredes tillfälle att uttala sig om denna principståndpunkt.

Vad härefter angår frågan om omedelbar lagstiftning ha kommittéerna förordat vissa lagändringar av provisorisk karaktär, vilka i huvudsak ha följande innebörd. I en särskild, fristående lag gives uttryck åt den principen, att den som ej fyllt 18 år icke får dömas till frihetsstraff, med mindre särskilda skäl äro därtill. Samma lag innehåller även bestämmelse om

att domstol, i stället för att döma den unge till böter eller frihetsstraff, efter tillstyrkan av barnavårdsnämnd äger överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuffostran. Härigenom skulle ett sådant överlämnande frigöras från de förutsättningar som nu gälla för villkorlig dom samt utbrytas ur den villkorliga domen till en självständig skyddsåtgärd. Vidare föreslås ändringar i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga i syfte att ungdom under 18 år icke utan trängande skäl drages inför domstol. Bestämmelser föreslås, vilka avse att åstadkomma största möjliga snabbhet i handläggningen av mål och ärenden angående lagöverträdare, som icke fyllt 18 år. Och slutligen ha kommittéerna överlämnat vissa av barnavårdskommittén upprättade utkast till ändringar i barnavårdslagen, åsyftande att efter mönster från lagen om villkorlig dom vidga barnavårdsnämnds möjligheter att vid sidan om skyddsuffostran anordna tillfredsställande vård och tillsyn av ungdom i åldern under 18 år.

Om dessa lagförslag äro i yttrandena meningarna delade. I åtskilliga yttranden tillstyrkas förslagen, under det att i andra framföres en kritik, som i huvudsak ansluter sig till det av professor Agge inom kommittéerna afgivna särskilda yttrandet. Kritiken går i stort sett ut på att man icke bör genom provisorisk lagstiftning föregripa ett framtida principiellt ställningstagande till grunderna för vårt reaktionssystem. Mot lagförslagets innehåll anmärkes i främsta rummet, att de visa en tendens att begränsa domstols handlingsfrihet och överflytta det sakliga avgörandet till administrativ myndighet.

Även enligt min mening äro de av professor Agge anförda synpunkterna i detta hänseende beaktansvärda. Jag delar den uppfattningen att man icke i form av en provisorisk lagstiftning bör vidtaga några ändringar som principiellt begränsa domstols befogenheter beträffande den åldersgrupp som nu är i fråga. Sådana åtgärder föra nämligen med sig att frågan om rätts säkerheten i förfarandet måste närmare övervägas, och denna fråga inbegriper spörsmål om förhållandet mellan domstolar och barnavårdsnämnder samt de sistnämndas organisation. Dessa vidlyftiga spörsmål kunna icke överblickas i ett så begränsat lagstiftningsärende som det förevarande, och de äro för övrigt under utredning.

Den framförda kritiken avser emellertid icke lagförslagen i deras helhet och knappast heller de huvudsakliga delarna av dessa. Sålunda godtages i allmänhet förslaget att domstols beslut att överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärder för den dömdes omhändertagande för skyddsuffostran skall utbrytas ur den villkorliga domen och förvandlas till en särskild skyddsåtgärd. Detsamma gäller förslaget att i lagen giva ett principiellt uttryck åt att ungdom under 18 år som regel icke bör dömas till frihetsstraff. En viss kritik förekommer dock mot kommittéernas motivuttalanden rörande de särskilda skäl som böra få föranleda undantag från denna regel; denna fråga skall jag behandla närmare i det följande. Bestämmelserna om skyndsamt handläggning av mål och ärenden rörande ungdom under 18 år tillstyrkas allmänt, fränsett detaljspörsmål angående längden av vissa tidsfrister.

Det bör dessutom framhållas att bristfälligheter i lagen kunna medverka till att rättstillämpningen blir osäker. Gällande lag ger icke uttryck åt de grundsatser som anses godtagna på hithörande område och faktiskt tillämpas. I yttrandena uttalas allmänt att det redan nu anses gälla såsom något självklart, att skyddsuppfostran är den normala formen för omhändertagande av ungdom under 18 år, som begått allvarligare brott och behöver intagas på anstalt. Ovillkorligt frihetsstraff betraktas som ett undantag, som kommer i fråga endast i särskilda fall. Denna praxis har stöd i motivuttalanden i samband med avskaffandet av tvångsuppfostran år 1947. I propositionen (nr 298, s. 34) anfördes nämligen att den för villkorlig dom stadgade förutsättningen, att den brottslige kan antagas utan att undergå straff skola avhålla sig från att ånyo begå brott, icke utgjorde hinder för att använda villkorlig dom beträffande en minderårig, för vars tillrättaförande särskild fostran genom samhällets försorg dock måste anses påkallad och för vilken sådan fostran måste anses lämpligare än straff.

Att lagstiftningen efter 1947 års reform icke var tillfredsställande förbisågs icke. Det ansågs emellertid att en ny straffrättslig reaktionsform icke borde skapas och att frågan kunde bero till dess strafflagberedningen fullgjort den allmänna översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet, varmed beredningen är sysselsatt. Ehuru jag alltså vid detta tillfälle ansåg mig kunna nöja mig med de möjligheter gällande lag med stöd av motivuttalande erbjöd för en riktig och lämplig praxis i överensstämmelse med den uppfattning, till vilken Kungl. Maj:t och riksdagen anslutit sig, kan jag, då frågan nu åter aktualiserats, icke underlåta att anföra betänkligheter över att på detta område icke finnes tydlig lag. Möjligheten att härav kunna följa oriktiga och olämpliga resultat kan icke helt uteslutas. Trots de skäl som i allmänhet tala mot en provisorisk lagstiftning på ett område som är under utredning, vill jag därför tillstyrka att i lag gives uttryck åt den principen, att den som är under 18 år i allmänhet icke får dömas till frihetsstraff. Att i samband därmed utbryta överlämnande till skyddsuppfostran ur den villkorliga domen torde vara en lämplig åtgärd. Dessutom finner jag det synnerligen angeläget att ändrade lagregler antagas för att påskynda förfarandet i mål och ärenden rörande ungdom under 18 år. Den långsamhet som nu råder är uppenbart vådlig och kan icke få fortsätta; det krävs snabbare och effektivare åtgärder för att på ett tidigt stadium avbryta de ungas utveckling till kriminalitet och insätta den fostrande behandling som är möjlig.

Sålunda vill jag tillstyrka, att provisorisk lagstiftning nu vidtages, men att denna begränsas till det huvudsakliga innehållet i den föreslagna lagen om skyddsuppfostran för vissa underåriga lagöverträdare och vad därmed äger omedelbart samband samt de föreslagna bestämmelserna om påskyndande av förfarandet i mål och ärenden. I övrigt torde föreslagna ändringar i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga icke böra genomföras. De framlagda förslagen till ändringar i barnavårdslagen, vilka i huvudsak icke ha något nödvändigt samband med den nu förordade lagstiftningen, böra ej heller upplagas till behandling i detta sammanhang.

För att bereda socialvårdsmyndigheterna erforderligt rådrum att möta uppgifter, som kunna följa av den provisoriska lagstiftningen, bör dess ikraftträdande bestämmas till den 1 juli 1953.

Jag skall härefter övergå till att lämna en närmare redogörelse för de sålunda förordade bestämmelserna. Däremot har jag icke anledning att närmare behandla övriga delar av kommittéernas lagförslag.

I vissa yttranden har beträffande den föreslagna lagen om skyddsuppfostran av vissa underåriga gjorts anmärkning mot lagens rubrik. Enligt min mening torde också lagens innehåll vara bättre angivet, om lagen benämnes lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig.

Med hänsyn till bestämmelsernas provisoriska karaktär kan jag icke biträda den meningen att, i stället för en sådan fristående lag, ändrade regler nu skulle införas i strafflagen. Ej heller synes det vara nödvändigt att erinran om lagen, vars tillämpning ankommer på kvalificerade myndigheter, behöver göras i strafflagen eller lagen om villkorlig dom.

I 1 § bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittéerna förordat intagas en bestämmelse om att domstol äger överlämna åt barnavårdsnämnd att omhändertaga den dömda för skyddsuppfostran. Genom att stadgandet, som nu har sin motsvarighet i 8 § lagen om villkorlig dom, flyttas ut ur denna lag frigöres åtgärden från de särskilda förutsättningar, som gälla för villkorlig dom.

Kommittéerna ha begränsat sitt förslag till att avse sådana fall då den tilltalade vid rättens dom är under 18 år. I några yttranden har påpekats att genom denna begränsning reformen endast blir partiell; om domstolen finner lämpligt att för skyddsuppfostran överlämna den som är över 18 år, måste alltså villkorlig dom tillgripas. Med hänsyn till att den som är över 18 år kan dömas till ungdomsfängelse synes denna skillnad icke ha någon större praktisk betydelse. Det torde dock förekomma fall, då den som är elev i ungdomsvårdsskola dömes för brott efter fyllda 18 år och då den lämpligaste behandlingen anses vara att den pågående uppfostran på ungdomsvårdsskolan fullföljes. Även andra fall kunna tänkas, då det är ändamålsenligt att för skyddsuppfostran överlämna den som är över 18 år. Därför har jag ansett lämpligt borttaga den särskilda åldersgränsen ur paragrafen. Därigenom vinnes även den lagtekniska förenklingen att 8 § andra stycket lagen om villkorlig dom kan helt upphävas.

I åtskilliga yttranden har anförts att domstol bör äga befogenhet att efter barnavårdsnämnds hörande förordna om skyddsuppfostran, även om detta ej tillstyrkes av nämnden. Kommittéerna ha nämligen föreslagit att åtgärden skall kräva tillstyrkan av nämnden. I några yttranden framhålles också att garantier måste skapas för att domstolens åtgärd icke blir verkningslös.

Det sålunda upptagna spørsmålet har otvivelaktigt principiell betydelse. Till stöd för kommittéernas förslag kan anföras att detta bygger på det nu gällande stadgandet i 8 § andra stycket lagen om villkorlig dom. Å andra

sidan har det nya stadgandet en vidsträcktare tillämpning; det avser även det fall då den tilltalade redan är omhändertagen för skyddsuppfostran och därunder även det praktiskt viktiga fallet att han är intagen på ungdomsvårdsskola. I dessa fall är domstolen redan nu formellt obunden av barnavårdsmyndigheternas yttrande, ty endast verkställighet av dom på frihetsstraff befriar dessa från att fullfölja pågående skyddsuppfostran. För närvarande torde domstolarna ofta i sådana fall, om de anse fortsatt skyddsuppfostran vara den lämpligaste behandlingen, endast meddela villkorlig dom utan formligt överlämnande för skyddsuppfostran; en i viss mån skiftande praxis synes dock föreligga i detta hänseende.

Uppenbarligen är det vanskligt att finna en fullt tillfredsställande reglering av förhållandet mellan domstolarnas och barnavårdsmyndigheternas befogenheter. Olägenheterna av den rådande dualismen kunna icke helt avlägsnas. Det riktiga synes dock vara att vardera myndigheten obunden av den andras åtgärder äger besluta inom sitt kompetensområde. Domstolen bör alltså icke formellt vara bunden av barnavårdsnämndens yttrande men väl vara skyldig att höra nämnden. Självfallet åligger det domstolen att taga den hänsyn till nämndens uppfattning och åtgärder som sakens beskaffenhet kräver. Å andra sidan bör nämnden icke vara formellt bunden av domstolens åtgärder; dess skyldigheter bero endast av barnavårdslagens innehåll. Jag föreslår alltså att domstols beslut enligt paragrafen skall fattas efter barnavårdsnämnds hörande, men jag finner icke erforderligt att uppställa några särskilda garantier för att nämnden följer domstolens beslut.

Det bör emellertid framhållas att den nu behandlade frågan, såvitt angår förhållandet mellan barnavårdsnämnd och domstol, huvudsakligen har endast teoretisk innebörd. I praktiken kommer det att framstå som ändamålslost att överlämna till nämnden att vidtaga en åtgärd som denna icke är beredd att genomföra. Och nämnden kan icke komma ifrån att ett tillstyrkande innebär ett åtagande att vidtaga åtgärder enligt lag. I fråga om förhållandet mellan domstol och styrelsen för ungdomsvårdsskola får den nu förordade regeln samma sakliga innebörd som gällande bestämmelser. Domstolen är sålunda oförhindrad att, även om styrelsen avstyrker, överlämna åt denna att fullfölja den behandling som enligt lag ankommer på styrelsen, under det att dennas fortsatta skyldigheter icke bero av domstolens beslut utan av barnavårdslagens bestämmelser.

Det synes vara erforderligt att det föreslagna stadgandet kompletteras för att utmärka att omhändertagandet av elev i ungdomsvårdsskola icke ankommer på barnavårdsnämnd utan på skolans styrelse.

Såsom jag redan framhållit har jag icke ansett att de av barnavårdskommittén upprättade förslagen till ändringar i barnavårdslagen nu böra upptagas till behandling, fränsett ett stadgande som äger omedelbart samband med den förordade lagstiftningen i övrigt. Det torde därför ej heller för närvarande böra övervägas att, på sätt socialstyrelsen föreslagit, överlämnande skall kunna ske icke endast för skyddsuppfostran utan för det mera vidsträckta ändamålet av vård enligt barnavårdslagen.

Vad föreningen Sveriges häradshövdingar anfört om att genom utbrytningen ur lagen om villkorlig dom möjligheten att ge föreskrifter om skadeståndsbetalning bortfaller synes vara riktigt. I praktiken torde dock olägenheten härav vara mindre framträdande, därför att överlämnande huvudsakligen kommer att ske då intagning på anstalt är påkallad och då alltså sådana föreskrifter äro utan mening. Frågan torde dock icke vara utan sin betydelse, och den bör beaktas vid framtida omarbetning av barnavårdslagen.

Vad härefter angår innehållet i 2 § har huvudregeln, att den som ej fyllt 18 år i allmänhet icke må dömas till frihetsstraff, icke föranlett någon erinran. Däremot förekomma i yttrandena åtskilliga uttalanden angående vad som skall förstås med särskilda skäl. Kritiken har främst vänt sig mot ett uttalande av kommittéerna att såsom särskilt skäl icke kan accepteras åsikten, att en dom å frihetsstraff skulle vara bättre ägnad än skyddsuppfostran att avhålla andra än den tilltalade från att begå liknande brott. I detta uttalande har man trott sig kunna intolka en begränsning av domstolarnas handlingsfrihet.

Jag har i det föregående givit uttryck åt min allmänna inställning till frågan om frihetsstraff för de yngsta lagöverträdarna samt därvid framhållit att uppfostrande åtgärder böra ha företräde och att frihetsstraff är en dålig behandlingsform för dessa yngsta. Enligt min mening bör alltså frihetsstraff tillgripas endast i sällsynta undantagsfall. Att i lagtext närmare angiva de fall, då frihetsstraff bör ifrågakomma, torde dock icke låta sig göra. Man torde icke kunna komma längre än att, såsom kommittéerna föreslagit, i lagen angiva att frihetsstraff må ådömas endast då särskilda skäl äro därtill. Det får sedan ankomma på domstolarna att med ledning av detta allmänna stadgande och efter fri prövning av samtliga omständigheter i det särskilda fallet bestämma samhällsreaktionen.

Då uttrycket frihetsstraff å ena sidan kan omfatta det militära arreststraffet, vilket icke bör beröras av det föreslagna stadgandet, och å andra sidan ej inbegriper förvaring, för vilken påföljd böra gälla samma regler som för de allmänna frihetsstraffen fängelse och straffarbete, torde de påföljder som stadgandet avser böra angivas i lagtexten.

Enligt 2 § i kommittéernas förslag skall frihetsstraff icke få genom villkorlig dom ådömas den som ej fyllt 18 år. Detta stadgande betyder, med andra ord, att för denne villkorlig dom får förekomma endast i form av villkorligt anstånd med straffets ådömande. Kommittéerna betrakta denna bestämmelse som en konsekvens av paragrafens huvudregel. Tydligt är emellertid att det icke i och för sig finns något att erinra mot en villkorlig dom med utsatt straff för dessa yngsta; betänkligheterna inställa sig först på ett senare stadium, nämligen då fråga uppkommer om förverkande av det villkorliga anståndet och verkställande av frihetsstraffet. Då kunna samma skäl anföras mot detta straff som mot ett omedelbart ådömt frihetsstraff. Behovet av den föreslagna bestämmelsen sammanhänger alltså med de regler som skola gälla vid förverkande. Jag skall därför först beröra frågan härom.

Kommittéerna ha i övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen upptagit ett stadgande, enligt vilket rätten, då villkorligt anstånd varom förordnats före lagens ikraftträdande förklarats förverkat, äger förordna om överlämnande för skyddsuffostran att träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen.

Enligt nu gällande bestämmelse i 12 § lagen om villkorlig dom kan domstolen, om den dömd, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, åsidosätter något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, vidtaga vissa närmare angivna åtgärder, vari bl. a. ingår förverkande av det villkorliga anståndet. Tydligt är att, då fråga om förverkande uppkommer beträffande någon som kan bli föremål för barnavårdsnämnds åtgärd, ett ingripande av nämnden, t. ex. omhändertagande för skyddsuffostran, är av betydelse och kan medföra att domstolen finner skäl att avstå från ifrågasatt förverkande. I detta hänseende innebär den nya lagen icke någon ändring och några särskilda bestämmelser för att möjliggöra att skyddsuffostran skall kunna träda i stället för straff för brott, som föranlett den villkorliga domen, torde icke vara nödvändiga.

Icke heller då fråga om förverkande på grund av nya brott enligt 13 § lagen om villkorlig dom uppkommer, synes det vara erforderligt att skyddsuffostran skall träda i stället för straff för det tidigare brottet. Visar sig överlämnande för skyddsuffostran vara en ändamålsenlig åtgärd i det senare målet, föreligga under alla förhållanden synnerliga skäl att ej låta en äldre villkorlig dom förverkas, ty frihetsstraff och skyddsuffostran kunna icke verkställas samtidigt och ett sammanträffande medför enligt barnavårdslagen att beslutet om skyddsuffostran förfaller. Domstolen torde redan enligt gällande bestämmelser äga tillräckliga möjligheter att i detta hänseende meddela ändamålsenliga beslut.

Den föreslagna övergångsbestämmelsen synes icke vara nödvändig, och av samma skäl torde ej heller vara erforderligt att, såsom föreslagits, genom bestämmelse i 2 § utesluta möjligheten att ådöma den som är under 18 år frihetsstraff genom villkorlig dom. Att detta i allmänhet icke bör förekomma framgår redan av huvudregeln i paragrafen, som är tillämplig vare sig domen är villkorlig eller ovillkorlig. I vad mån särskilda skäl kunna anses föreligga får ankomma på rättstillämpningen.

Beträffande lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga framgår av vad jag redan anfört att jag icke förordar någon väsentlig omarbetning av lagens nuvarande bestämmelser. Emellertid synes det vara lämpligt att, utan någon rubbning av lagens principer, vidtaga en jämkning av ordalagen i 2 §. Enligt denna gäller nämligen såsom förutsättning för åtalseftergift i vissa fall att det med skäl kan antagas att den underårige skall avhålla sig från att ånyo begå brott. Mot detta stadgande kan helt allmänt erinras att det överhuvudtaget är mycket vanskligt att göra ett sådant bedömande. Det enda som egentligen kan sägas är att vidtagna åtgärder på grund av föreliggande omständigheter måste anses ändamålsenliga för

att tillrättaföra den underårige. Härtill kommer att stadgandet kan, om det tolkas efter ordalagen, i alltför hög grad begränsa möjligheterna att ge åtals-
eftergift och giva för stor betydelse åt ett mera tillfälligt misslyckande av en
pågående behandling. I praktiken torde också åtal eftergivnas i vidsträcktare
omfattning än som framgår av detta stadgande.

En bättre överensstämmelse med rådande uppfattning och praxis synes
kunna vinnas om stadgandet omredigeras så att åtal må eftergivnas i de åsyf-
tade fallen, om det med skäl kan anses att genom andra, i paragrafen när-
mare angivna åtgärder vidtages vad som är lämpligast för den underåriges
tillrättaförande. Härigenom torde alltså, i överensstämmelse med lagens
syfte, rättegång inför domstol kunna undvikas, då ett ändamålsenligt om-
händertagande ändå kommer till stånd.

Bestämmelser för att påskynda handläggningen av ärenden enligt lagen
böra genomföras. Beträffande åklagarens åtgärder har i yttrandena alle-
nast erinrats att det, sedan åtal beslutats, icke längre föreligger ett ärende
om åtalseftergift och att det bör uttryckligen föreskrivas att åklagaren icke
får dröja med att väcka åtalet. Med tillämpning härav bör ett stadgande
angående åklagarens skyldighet att iakttaga största skyndsamhet upp-
tagas i 3 §.

Frågan om barnavårdsnämndernas möjligheter att iakttaga den av kom-
mittéerna föreslagna tidsfristen av 14 dagar har föranlett tvekan i åtskilliga
yttrandena. Barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö mot-
sätta sig ett stadgande härom och framhålla att tiden är otillräcklig, om
nämnden skall avgiva ett yttrande av värde.

Vid ett ställningstagande till denna fråga måste man taga hänsyn till att
tidsutdräkten vållas av flera omständigheter. Svårigheter att komma i kon-
takt med den underårige kan fördröja utredningen. Och vidare vållas upp-
skov av att yttrandet skall avgivas av en kommunal nämnd; med denna
ordning krävs ett visst rådrum för att ett ställningstagande i frågan skall
komma till stånd.

Jag vill understryka att en skyndsamt behandling av ärenden enligt la-
gen är av största vikt, om man skall kunna komma till rätta med ung-
domsbrottsligheten. Rådande förhållanden på detta område äro icke försvar-
liga. Den av kommittéerna föreslagna tidsfristen av 14 dagar, inom vilken
barnavårdsnämnd senast bör ha avgivit yttrande i dylikt ärende, ger enligt
min mening ett riktigt uttryck åt den snabbhet som bör iakttagas. Men jag
kan å andra sidan icke förbigå att förhållandena helt naturligt icke äro de-
samma i olika stora kommuner. Att ge någon enhetlig regel, som täcker vad
som bör gälla både i de största städerna och i en landskommun, är därför
för närvarande knappast möjligt. Härtill kommer att Stockholms stads
myndigheter redan ha frågan under behandling i syfte att åstadkomma de
organisatoriska åtgärder som kunna påskynda förfarandet.

Därför anser jag det klokast att nu icke fastslå någon viss tid för avgi-
vande av barnavårdsnämnds yttrande utan allenast föreskriva att detta
skall ske med största skyndsamhet. Frågan bör emellertid följas med upp-

märksamhet och det bör ankomma på barnavårdskommittén att vid fullgörandet av sitt uppdrag även undersöka vilka ytterligare åtgärder som kunna förordas för att påskynda förfarandet.

Beträffande den av kommittéerna föreslagna ändringen i 3 § lagen med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig torde icke vara något att erinra.

Även de föreslagna stadgandena i 6 § ha i allmänhet godtagits i yttrandena. Föreningen Sveriges häradshövdingar har dock anfört vissa betänkligheter och bl. a. hänvisat till olägenheterna för det löpande arbetet vid domstolarna och, vad häradsrätterna angår, nödvändigheten att hålla särskilda sammanträden i många fall. Vad sålunda invänts torde dock icke böra hindra ett genomförande av förslaget. De mål det här gäller torde till övervägande del falla på domstolar i eller i närheten av de största städerna och dessa domstolar ha redan täta sammanträdesturer och tillräckliga resurser i övrigt för denna uppgift. Även för arbetet vid övriga domstolar torde olägenheterna bli obetydliga.

Vad föreningen Sveriges häradshövdingar yttrat angående sista punkten i andra stycket torde böra föranleda den ändringen att den normala tiden för hållande av huvudförhandling i underrätt beträffande de mål stadgandet avser bestämmas till två veckor från den dag då åtalet väcktes.

Det av barnavårdskommittén utarbetade och av kommittéerna överlämnade förslaget till ändringar i barnavårdslagen har jag icke ansett böra upptagas till närmare behandling i detta sammanhang. I förslaget ingår emellertid ett stadgande som har omedelbar betydelse för möjligheten att genomföra den av mig förordade lagen med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig. Enligt 46 § 2 mom. gäller nämligen för närvarande att slutlig utskrivning av barn, som omhändertagits för skydds-
uppfostran, skall äga rum senast då barnet fyller 18 år. Utskrivning av barn, som intagits i ungdomsvårdsskola efter fyllda 15 år, må dock uppskjutas till dess tre år förflutit från intagandet och, i vissa fall, till dess det fyllt 21 år.

Barnavårdskommitténs förslag att, i fråga om den som omhändertagits efter fyllda 15 år, utsträcka tiden för utskrivning till tre år efter omhändertagandet har lämnats utan erinran i yttrandena och torde böra genomföras. En förtydligande jämkning av ordalagen synes dock böra göras.

Frågan om inrättandet av övervakningshem har endast förberedande undersökts av kommittéerna, som anföra att övervakningsmöjligheterna böra anordnas inom barnavårdens ram och förutsätta att ärendets fortsatta utredning överlämnas till barnavårdskommittén.

Även socialstyrelsen biträder detta förslag.

I denna del vill jag endast understryka, såsom också framhållits i åtskilliga yttranden, att det här gäller en fråga av stor vikt för bekämpandet av ungdomsbrottsligheten. Upprättandet av lämpliga övervakningshem sna-

rast möjligt måste antagas vara av stor betydelse för genomförandet av den nu förordade lagstiftningens syften. Jag biträder förslaget att det uppdrages åt barnavårdskommittén att utreda frågan. De lagbestämmelser som kunna erfordras böra utarbetas i samråd med strafflagberedningen.

I enlighet med de anförda synpunkterna ha inom justitiedepartementet upprättats vid detta protokoll fogade förslag¹ till

- 1) *lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig;*
- 2) *lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga;*
- 3) *lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig; samt*
- 4) *lag angående ändrad lydelse av 46 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).*

Föredraganden hemställer att lagrådets yttrande över de under 1)—3) nämnda lagförslagen måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Axel Nilsson.

¹ Dessa förslag, som överensstämmer med de vid propositionen fogade lagförslagen, ha här utelämnats.

Några statistiska uppgifter till frågan om den kriminalpolitiska behandlingen av lagöverträdare i åldern 15--17 år;

upprättade av hovrättsassessor Sara Falk.

Under åren 1949—1951 dömdes 65 ungdomar — alla manliga — till ovillkorligt frihetsstraff före fyllda 18 år. Icke sällan hann ungdomarna med att dömas flera gånger under treårsperioden. Antalet domar å ovillkorligt frihetsstraff för denna åldersgrupp är därför högre och uppgår till 80.

Föreliggande uppgifter söker att *dels* lämna några faktiska upplysningar rörande åldersfördelning och kriminalitet hos klientelet och *dels* klarlägga i vilken utsträckning möjlighet förelegat för domstolen att vid reaktionsformens bestämmande — i stället för att döma till ovillkorligt frihetsstraff — hänskjuta den unge till socialvårdens behandlingsformer. Material till undersökningen utgör i huvudsak — förutom uppgifter från centrala fångregistret — domstolarnas akter i målen rörande de dömda.¹

I. Av de 65 ynglingarna har 12 dömts flera gånger, i tre fall inom samma år. Sålunda har nio dömts två gånger under olika år, en har dömts två gånger samma år, en har dömts en gång ett år och två gånger följande år och en yngling har dömts fyra gånger samma år. Detta medför — icke endast att antalet domar är högre än antalet dömda personer — utan även att antalet dömda personer, fördelat å undersökningsåren, är högre än det totala antalet. Av de 80 domarna avser 33 straffarbete och 47 fängelse. Fördelningen ter sig sålunda:

<i>Antalet dömda personer.</i>	1949	1950	1951
straffarbete	15	12	2
fängelse	9	19	18
	24	31	20

Under år 1950 har en yngling dömts först till fängelse och senare under året till straffarbete. Han är redovisad för båda straffarterna. Hela antalet dömda personer för år 1950 utgör därför 30.

<i>Antalet meddelade domar.</i>	1949	1950	1951
straffarbete	18	12	3
fängelse	9	20	18
	27	32	21

¹ Undersökningen omfattar icke sådana fall, i vilka den dömda efter nöjdförklaring väl börjat avtjäna straffet men där på talan av allmän åklagare villkorlig dom meddelats av överrätt. Ej heller ingår de fall där överrätten efter fullföljd av tilltalad, som före målets slutliga avgörande uppnått 18 års ålder, dömt honom till ungdomsfängelse. — Militära brottmål har lämnats utanför.

Den dömdes *ålder* vid tiden för domen framgår av denna sammanställning, i vilken inom parentes angivits de fall som dömts till fängelse.

	1949	1950	1951
15 år	1 (1)	—	—
16 år	6 (1)	8 (6)	2 (2)
17 år	20 (7)	24 (14)	19 (16)
	27 (9)	32 (20)	21 (18)

Av de 63 fallen i åldersgruppen 17 år skulle 15 ynglingar ha fyllt 18 år inom tre månader från domen.

Medianen för *straffets längd* är, för domarna å straffarbete omkring 8 månader och för fängelsedomarna omkring 10 månader. I stor utsträckning utgör påföljden gemensamt straff för den aktuella brottsligheten och för äldre brottslighet, som lagförts genom tidigare dom (4 kap. 3 § strafflagen).

De 80 domarna fördelar sig med 24 på Stockholms rådhusrätt, 10 på rådhusrätten i Göteborg och 21 på övriga rådhusrätter. I 24 fall har domen meddelats av häradsrätt och i ett fall har hovrätt med upphävande av underretts villkorliga dom bestämt påföljden till ovillkorligt frihetsstraff.

Som förut nämnts har 12 av de 65 ynglingarna under treårsperioden dömts till ovillkorligt frihetsstraff två eller flera gånger. Självfallet har det ovillkorliga straffet icke sällan föregåtts av en eller flera villkorliga domar. Därjämte har i några fall ovillkorligt straff ådömts före treårsperiodens början. I vilken utsträckning *tidigare kriminalitet* — konstaterad genom laga kraft vunnna dom — förekommit framgår av denna sammanställning.¹

	1949	1950	1951
ostraffad	12	8	6
en villkorlig dom	9	11	5
två villkorliga domar	1	5	3
tre villkorliga domar	—	2	—
en ovillkorlig dom	2	—	1
två ovillkorliga domar	1	1	—
tre ovillkorliga domar	1	—	—
en villkorlig dom och en ovillkorlig dom	1	3	2
två villkorliga domar och en ovillkorlig dom	—	1	3
en villkorlig dom och två ovillkorliga domar	—	1	—
två villkorliga domar och två ovillkorliga domar	—	—	1
	27	32	21

II. Vid bedömning av frågan i vilken utsträckning faktiska möjligheter förelegat för domstolen att ersätta frihetsstraffet med villkorlig dom i förening med skyddsuppfostran måste olika synpunkter beaktas.

Ett första val mellan reaktionsformerna sker redan vid åtalsprövningen. Om det finns skäl原因 anledning eftergiva åtalet skall nämligen åklagaren inhämta *barnavårdsnämndens* mening om lämpligaste åtgärd beträffande den unge (4 § lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga). Först därefter beslutar han om åtal skall ske. Vid brott av den som är intagen för skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola gäller en annan ordning. I sådant fall skall åklagaren alltid höra *ungdomsvårdsskolans* styrelse innan han avgör åtalsfrågan (44 § 3 mom. barnavårdslagen). Redan vid åtalsprövningen sker så-

¹ Endast domar redovisade i allmänna straffregistret avses. Någon sådan dom å bötesstraff förekommer icke.

lunda en gallring av ungdomarna såtillvida att i de fall, där barnavårdsorganet avstyrker åtal och obetingat föreslår åtgärd enligt barnavårdslagen, åtal mera sällan lär komma till stånd.

Om åtal sker överlämnar åklagaren barnavårdsnämndens respektive ungdomsvårdsskolans yttrande till domstolen. Även på annat sätt erhåller domstolen kännedom om barnavårdsorganens mening rörande reaktionsformen. I regel höres sålunda barnavårdsorganen vid personundersökningen i målet. Ibland anhåller domstolen direkt hos nämnden eller skolan om ett uttalande och ibland inställer sig en representant för barnavården och yttrar sig inför domstolen. Någon gång föreligger ett uttalande av socialstyrelsen.

Innebörden av barnavårdsorganens yttrande varierar. Barnavårdsnämnden har i några fall för ett beslut om skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola uppställt det villkoret att den unge intages å slutet avdelning. Då socialstyrelsen icke erjudit sådan plats, torde nämnden ha ansett sitt beslut förfallet. Beträffande ungdomsvårdsskoleelever innebär yttrandet stundom ett förbehållslöst förslag å fortsatt omhändertagande. Ibland avstyrker skolan fortsatt skyddsuppfostran med den motiveringen att den unge icke är mottaglig för sådan fostran. Någon gång innebär yttrandet att lämplig plats icke står till buds inom ungdomsvårdsskoleorganisationen. I andra fall åter föreslås ovillkorligt frihetsstraff, i bland med det tillägget att den unge efter avtjänandet av straffet lämpligen bör på nytt omhändertagas för skyddsuppfostran.

Av undersökningsmaterialet har i 33 fall vid tiden för domfällandet den unge icke varit omhändertagen för skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola (icke-uvskoleelev). Övriga 47 fall har vid domen varit uvskoleelever. Bland icke-uvskoleeleverna ingår 9 ynglingar som tidigare varit omhändertagna å ungdomsvårdsskola men där beslutet om skyddsuppfostran förfallit genom verkställighet av frihetsstraff (48 § barnavårdslagen).

Ur nu anförda synpunkter fördela sig de 80 domarna enligt denna sammanställning:

	1949	1950	1951	Summa
<i>Icke-uvskoleelever.</i>				
1) fall där barnavårdsnämnd föreslagit eller beslutat skyddsuppfostran	—	2	3	5
2) fall där barnavårdsnämnd motsatt sig åtgärd enligt barnavårdslagen eller krävt plats å slutet avdelning för skyddsuppfostran	2	2	2	6
3) fall där yttrande saknas	7	8	7	22
<i>Uvskoleelever.</i>				
4) fall där uvskola (eller socialstyrelsen) över huvud samtyckt till fortsatt omhändertagande	5	4	2	11
5) fall där uvskola (eller socialstyrelsen) icke samtyckt till fortsatt omhändertagande	10	16	6	32
6) fall där yttrande om reaktionsformen saknas	3	—	1	4
	27	32	21	80

Vid domfällandet var minst 27 av de 33 fallen icke-uvskoleelever och samtliga 47 uvskoleelever häktade.

Rörande sammansättningen inom de olika grupperna kan anföras.

Grupp 1.

I gruppen ingår de tre fall, vilka efter fullföljd till högsta domstolen slutligen avgjordes i augusti 1951 och som åberopats i riksåklagarämbetets skrivelse den 26 september 1951 (NJA 1951 s. 555). Socialstyrelsen hade berett plats för alla tre ynglingarna — som förut var ostraffade — å ungdomsvårdsskola.

I övrigt omfattar gruppen två förut ostraffade ynglingar, av vilka den ene dömts för misshandel och rattfylleri och den andre för omfattande förmögenhetsbrott.

Grupp 2.

I ett fall (1949) har en förut ostraffad yngling för våldtäkt med mera dömts till straffarbete 4 år 3 månader — det längsta straff som ingår i materialet. Något vad brottets grovhet beträffar jämförligt fall föreligger icke heller. I två fall (1949 och 1950) har barnavårdsnämnden gjort beslutet om skyddsuppfostran beroende av att plats för den unge kunde erhållas å slutet avdelning. Sådan plats fanns emellertid icke ledig. Ett fall (1950) avser en utländsk medborgare, som tidigare åtnjutit villkorlig dom och i ett annat fall (1951) — en yngling som både åtnjutit villkorlig dom i förening med skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola och avtjänat frihetsstraff — ansåg barnavårdsnämnden icke lämpligt att förordna om nytt omhändertagande för skyddsuppfostran. I det sjätte fallet (1951) — en jordbruksarbetare som dömts för rattfylleri till fängelse två månader — fann barnavårdsnämnden behov av skyddsuppfostran icke föreligga.

Grupp 3.

Beträffande de i denna grupp redovisade fallen föreligger i undersökningsmaterialet icke något yttrande från barnavårdsnämnden. Detta lärers i första hand bero på att åklagaren funnit åtal oundvikligt och därför för åtalsfrågans avgörande ansett onödigt höra nämnden. Vidare torde åtminstone i regel uttalande från barnavårdsorganen i äldre mål rörande den unge varit tillgängliga för domstolen vid reaktionsformens bestämmande.

Flertalet fall i gruppen har nämligen tidigare avtjänat frihetsstraff. Så är förhållandet i sju fall en gång och i två fall två gånger. I sex av dessa fall förekommer därjämte villkorliga domar. Här återfinnes vidare den yngling — statslös — som under loppet av ett år (1949) dömts till ovillkorligt frihetsstraff fyra gånger. En yngling (1951) har före den aktuella domen dömts villkorligt två gånger och ovillkorligt två gånger. Med undantag för två fall — varav det ena den statslöse ynglingen — har samtliga tidigare varit omhändertagna för skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola.

Gruppen omfattar vidare fyra icke svenska medborgare, vilka synes mer tillfälligt uppehålla sig i landet. En av dem har tidigare erhållit villkorlig dom en gång.

I återstående tre fall — vilka samtliga dömts villkorligt en gång — synes åtgärd enligt barnavårdslagen icke ha ifrågasatts. I ett fall fullföljde åklagaren talan med yrkande att den unge — som inom två månader skulle fylla 18 år — måtte dömas till ungdomsfängelse. Underrättens dom fastställdes emellertid (NJA 1949 sid. 552).

Grupp 4.

Av de elva ynglingarna i denna grupp är fem förut ostraffade. Villkorlig dom har tidigare meddelats, i fyra fall en gång och i två fall två gånger.

I tio fall har ungdomsvårdsskolan samtyckt till åtal, därav i fem fall jämväl till häktning. I övrigt föreligger icke något uttalande i fråga om åtal eller häktning.

Ungdomsvårdsskolans (eller socialstyrelsens) utlåtande rörande reaktionsformen är i denna grupp sällan närmare motiverat. I sex fall tillstyrkes positivt villkorlig dom i förening med återförande till ungdomsvårdsskola. Såsom i det föregående uppgivits har nämligen samtliga ungdomsvårdsskoleelever varit häktade vid målets avgörande. I återstående fem fall framgår endast att — därest villkorlig dom meddelas den unge — plats kommer att beredas honom å ungdomsvårdsskola.

Grupp 5.

Åtta ynglingar i denna grupp är förut ostraffade. Villkorlig dom har tidigare meddelats i tjugufall en eller två gånger och i två fall tre gånger. Två ynglingar har tidigare avtjänat frihetsstraff, men därefter erhållit villkorlig dom.

I de 32 fall som ingår i gruppen har ungdomsvårdsskoleorganisationen avvisat eller motsatt sig ett förnyat omhändertagande å ungdomsvårdsskola. Icke sällan lämnas en utförlig motivering till skolans (eller socialstyrelsens) ställningstagande beträffande reaktionsformen. Ofta samverkar härvid olika synpunkter, såsom brister i fråga om den unges personliga förutsättningar för fortsatt fostran, hänsynen till övriga elever å skolan och rymningsrisken. Någon gruppering av fallen låter sig därför icke göra. I åtta fall förordas emellertid mer uttryckligt att den unge dömes till ovillkorligt frihetsstraff, därav i fyra fall med tillägg att han efter avtjänandet av straffet bör återintagas å ungdomsvårdsskola. I sex fall uttalas att vård å annan ungdomsvårdsskola möjligen skulle vara lämplig — varmed i fyra fall avses behandling å slutet avdelning — men att plats saknas för omplacering av den unge. I återstående 18 fall är innebörden av ungdomsvårdsskolans uttalande att den unge är opåverkbar för fortsatt skyddsuppfostran eller att socialvårdens resurser beträffande honom är uttömda. Det heter t. ex. i ett fall att den unge icke tillvaratagit den sista chans som bjudits honom genom skyddsuppfostran och han därför bör erfara samhällets reaktion på ett mer kännbart sätt. I ett annat fall uttalas att den unge icke passar inom ungdomsvårdsskolornas ram utan bör erhålla en strängare vårdform. Icke i något fall förutsättes som ett alternativ till ovillkorligt straff att den unge erhåller villkorlig dom med tillsyn i frihet.

Grupp 6.

Av de fyra fallen i denna grupp har tre tidigare dömts villkorligt och en därjämte ovillkorligt. En yngling är förut ostraffad.

I ett fall saknas helt uttalande av ungdomsvårdsskola. I övriga tre fall — däribland den förut ostraffade ynglingen — har skolans mening om lämplig reaktionsform icke kommit till klart uttryck.

Beträffande hela materialet kan nämnas att de femton ynglingar, som vid tiden för domen skulle fyllt aderton år inom tre månader, fördelar sig med tre fall i grupp 2, åtta fall i grupp 3, ett fall i grupp 4 och tre fall i grupp 5. Den yngling som vid domens meddelande var 15 år ingår i grupp 5. — Nöjdförklaring har avgivits, av icke-ungdomsvårdsskoleelever i minst 22 fall och av ungdomsvårdsskoleelever i samtliga fall utom två, av vilka det ena i grupp 4 och det andra i grupp 5.

I vilken utsträckning domstolarna vid målets avgörande låtit barnavårdsorganens ställningstagande beträffande reaktionsformen inverka bestämmande kan icke utläsas av materialet. Uppenbart är att domstolen i de fem fallen i *grupp 1* och i åtminstone sex fall av *grupp 4* haft en annan mening om lämpligaste reaktionsform än barnavården. I fråga om *grupperna 3 och 6* (26 fall) har påföljden praktiskt taget genomgående bestämts utan närmare

motivering. Vad gäller *grupp 2* (6 fall) giva domskålen en antydning om att domstolen skulle ha förordnat om skyddsuppfostran i tre fall därest beslut därom förelegat, i ett fall dock endast om plats å slutet avdelning kunde erbjudas. Återstående tre fall är osäkra. I *grupp 5* (32 fall) kan — lika litet som beträffande ungdomsvårdsskolornas uttalanden i denna grupp — någon tillförlitlig differentiering göras. Möjligen kan av materialet utläsas att ungdomsvårdsskolans avstyrkande av fortsatt skyddsuppfostran inverkat bestämmande å reaktionsformen i 13 fall. I 5 fall läser villkorlig dom ha meddelats därest plats å slutet avdelning stått till buds. I 2 fall synes brottslighetens omfattning ha hindrat villkorlig dom. Vad gäller återstående 12 fall kan någon slutsats icke dragas.

III. En närmare redogörelse för de enskilda fallen som undersökts kan här icke ifrågakomma. I Det yngsta fångvårdsklientelet, en undersökning av byråchefen Torsten Eriksson (SOU 1952: 5), finnes emellertid en kortfattad kasuistik av 20 fall, som ingår i materialet. Dessa fall — beläggnigen å fångvårdsanstalterna den 15 november 1951 — fördela sig med hänsyn till ovanstående gruppering sålunda:

grupp 1	omfattar	3 fall	(fallen 6, 10 och 19);
» 2	»	1 »	(fall 20);
» 3	»	4 »	(fallen 4, 5, 11 och 12);
» 4	»	2 »	(fallen 7 och 13);
» 5	»	9 »	(fallen 1, 2, 3, 8, 9, 14, 15, 17 och 18);
» 6	»	1 »	(fall 16).

Beskrivningen av de 20 fallen kan i olika avseenden kompletteras med föreliggande utredningsmaterial enligt följande.

Fall 1. Överflyttades från en till en annan uvskola den 1 oktober 1951 och rymde därifrån den 10 samma månad, varefter han återföll i brott. Skolan uttalade att på grund av resultatlösheten med alla slag av fostringsmetoder som nedlagts på honom återstår väl nu endast förvaringsåtgärden samt att med hänsyn till hans natur av kamratfördärvare ingen uvskola i längden velat eller vågat ha honom kvar; olämpligt att återföra honom till skolan och därmed ge upphov till nya rymningar. Berörda uttalande synes ha inverkat å utgången i målet.

Fall 2. Har erhållit villkorlig dom i förening med skyddsuppfostran den 22 maj 1950 och den 15 juli 1950, sista gången i strid med uvskolans förslag. Permission från skolan den 22—29 juni 1950, varunder han återföll i brott. Utskrevs villkorligt den 22 juli 1950, varefter han ånyo återföll. Uvskolan uttalar att det kanske är lämpligast att överlämna honom åt den mekaniska och rutinmässiga straffverkställigheten; det finns ingen möjlighet att påverka honom; han är »ganska färdig». Ingen motivering i domen.

Fall 3. Villkorligt utskriven från uvskola den 18 juli 1950, varefter han återföll i brott. Uvskolan uttalar att han varit villkorligt utskriven tre gånger men ej velat eller kunnat anpassa sig i samhället, varför han ej passar inom ungdomsvårdsskolornas ram utan bör erhålla en strängare vårdform. Nämnanda yttrande synes ha varit bestämmande för domstolen.

Fallen 4, 5, 11 och 12. I dessa fall — som tillhöra grupp 3 — finnes intet att anteckna.

Fallen 6, 10 och 19. Såväl brottslighetens omfattning som allmänpreventiva hänsyn synes ha inverkat bestämmande å reaktionsformen.

Fallen 7 och 13. Brotten synes ha begåtts, av den ene efter försöksutskrivning från uvskola och av den andre efter permission, varifrån han icke återvänt. Uvskolan är villig återtaga den unge för fortsatt skyddsuppfostran, därest han erhåller villkorlig dom. I båda fallen finner domstolen särskilt med hänsyn till brottslighetens omfattning att villkorlig dom icke bör ifrågakomma.

Fall 8. Han återföll i brott efter villkorlig utskrivning den 8 juli 1951. Uvskolan finner att han icke torde kunna förändras till det bättre med vidare vistelse å uvskola, att han dessutom inverkar menligt på svagare elever vid skolan samt att han på grund av sin egenskap att fördärva kamraterna är ett ständigt oroselement på skolan med dess ström av ständigt nya elever. Av denna anledning synes ett fängelsestraff vara en hård men dock försvärlig åtgärd uttalar skolan. Uttalandet synes ha inverkat bestämmande å reaktionsformen.

Fall 9. Han utskrevs villkorligt från uvskola den 28 april 1951. Han är förut ostraffad och begick brotten i juli 1951. Uvskolan uttalar att han icke torde låta sig korrigeras av fortsatt vistelse vid uvskola på grund av sin avancerade livsföring; det är icke mycket att göra av honom och meningslöst att ta tillbaka honom, då man icke tror att han låter sig rättas av åtgärderna på en uvskola. Uvskolans uttalande lärer ha varit avgörande för domstolen.

Fall 14. Återföll i brott efter rymning från uvskola den 22 mars 1951. Uvskolan uttalar att han ej visat sig anpassningsbar å skola av helt öppen karaktär och att om fortsatt skyddsuppfostran skulle tillämpas slutet vård skulle vara att förorda. Enär han nyligen erhållit villkorliga domar men ej beaktade den villkorliga domens innebörd, syntes enligt skolan annan vårdform böra prövas för att eventuellt bringa honom till rättelse. Domstolen fann varje anledning saknas att han skulle låta sig rättas med villkorlig dom varjämte hänsyn till allmänna laglydnaden åberopades.

Fall 15. Återföll i brott efter rymning från uvskola den 21 augusti 1950. Skolan förklarade att han knappast visat sig påverkbar medelst skyddsuppfostran och att han mesta tiden varit på rymmarstråt. Enär vård å slutet anstalt icke kan ordnas på åtminstone ett par månader, kunde skolan icke förorda ny villkorlig dom. Domstolen fann med hänsyn till den upprepade brottsligheten icke synnerliga skäl föranledda till villkorlig dom.

Fall 16. Efter villkorlig dom den 5 december 1950 förd till uvskola, varifrån han villkorligt utskrivits den 12 januari 1951. Efter återfall ånyo intagen å skolan den 20 april 1951. Villkorligt utskrivnen den 8 juni 1951. Skolan tillstyrker åtal, men i övrigt föreligger icke något uttalande, ej heller i domen.

Fall 17. Villkorlig dom den 20 juli 1949 och den 10 december 1949, i båda fallen i förening med skyddsuppfostran. Permission bland annat 23—24 juli 1949 och den 22 december 1949—den 9 januari 1950, båda gångerna utan förnyad brottslighet. Villkorligt utskrivnen den 24 maj 1950 och återföll i brott den 26 januari 1951. Uvskolan kan inte förstå annat än att ett tidsbestämt straff nu måste ifrågakomma. Att återintaga honom och på så sätt söka tillrättaföra anser skolan utsiktslöst; ungdomsvården har gjort sitt. Domstolen åberopar att plats å slutet avdelning vid uvskola icke finns tillgänglig förrän om tre månader.

Fall 18. Har erhållit villkorlig dom med skyddsuppfostran tre gånger, sista gången den 10 juni 1950 oaktat uvskolan förordade tidsbestämt straff. I slutet av juli 1950 utskrevs han villkorligt från skolan. Sedan han återfallit i brott, anförde skolan att han borde skiljas från skolan, att flera försök gjorts att placera honom i något arbete som skulle kunna passa honom men att allt varit förgäves. Styrelsen är av den bestämda uppfattningen att fortsatt vistelse å skolan kan medföra allvarliga konsekvenser för övriga elevers rättsuppfattning. Domen innehåller icke någon motivering.

Fall 20. Barnavårdsnämnden finner med hänsyn till brottets svårhetsgrad att de i barnavårdslagen anvisade vägarna för ungdoms tillrättaförande icke bör tillämpas. Motivering i domen saknas.

1. Riksåklagarämbetets skrivelse den 24 september 1951

Till KONUNGEN.

Frågan om den ur kriminalpolitisk synpunkt lämpligaste reaktionsformen för ungdom i åldern 15—17 år, som gjort sig skyldig till allvarliga lagöverträdelser, lärer senast hava varit föremål för ett mera ingående övervägande av Kungl. Maj:t i samband med framläggande av förslaget om tvångsuppfostringsinstitutets upphävande från den 1 juli 1947 (Kungl. prop. 1947: 298). Anledningen till att frågan om detta instituts utmönstrande ur det straffrättsliga reaktionssystemet aktualiserades var närmast att den uppfattningen alltmer vunnit insteg att det även för tillrättaförande av sådana ungdomliga lagöverträdare som ådagalagt grövre brottslighet vore ändamålsenligare att ersätta straff och straffrättsliga skyddsåtgärder med de behandlingsformer som stode till buds inom socialvården, främst skyddsuppfostran.

I motiven till förslaget konstaterades att enighet torde råda därom, att organen för samhällets barnavård i regel vore de lämpligaste för omhändertagande av minderåriga brottslingar. Såsom exempel på socialvårdens företräden anfördes jämväl densamma möjlighet till en ändamålsenlig differentiering av klientelet och därmed till en rationell vård ävensom att inom ramen för barnavårdens organisation speciella anstalter funnes för psykiskt abnorma elever.

Justitieministern uttalade för sin del i motiven till förslaget att han — i likhet med strafflagberedningen — vore av den uppfattningen att man icke behövde hysa någon farhåga för att domstolarna i avsaknad av möjligheten att döma till tvångsuppfostran komme att i större utsträckning döma ungdom under aderton år till ovillkorligt frihetsstraff. Försiktigheten syntes emellertid bjuda att i varje fall till en början anordningar vidtoges så att dessa mycket ömtåliga avgöranden lätt kunde komma under omprövning i högre instans. För det ändamålet föreskrevs i Kungl. cirkuläret den 30 juni 1947 (SFS 354) till överåklagarna och distriktsåklagarna i riket att, när allmän underrätt eller hovrätt dömt någon som vid domens meddelande ej fyllt aderton år till fängelse eller straffarbete utan tillämpning av lagen om villkorlig dom, åklagaren i målet ofördröjligen skulle insända avskrift av domen till justitiekanslersämbetet eller, efter den 1 januari 1948, till riksåklagaren.

För uppnåendet av syftet med nyssnämnda föreskrift har riksåklagarämbetet alltsedan sin tillkomst kontinuerligt granskat meddelade domar å ovillkorligt frihetsstraff för ungdom i åldern 15—17 år samt i tveksamma fall ombesörjt att domen dragits under högre rätts prövning.

Vid avgörande av frågan i vilka mål fullföljd borde ske har ämbetet låtit sig

vägleda av den uppfattningen att avtjänande av frihetsstraff för den ungdom varom här är fråga — i varje fall med fångvårdens nuvarande resurser — allenast i särskilda undantagsfall kunde anses vara en ur kriminalpolitisk synpunkt lämplig reaktionsform. Enligt ämbetets mening borde i vart fall tidsbestämt straff icke ifrågakomma förrän ett försök gjorts att återbördna den unge lagöverträdaren till ett ordnat samhällsliv genom omhändertagande för skyddsuffostran å ungdomsvårdsskola.

Till stöd för sin ståndpunkt har ämbetet när frågan om lämpligaste reaktionsform kommit under omprövning i högre rätt i första hand hänvisat till socialvårdens överlägsenhet i förhållande till fångvården då fråga är om en ur individualpreventiv synpunkt lämplig behandling av unga lagöverträdare. Ämbetet har därvid erinrat om de större möjligheterna till differentiering på ungdomsvårdsskolorna, den psykologiskt skolade personalen, de moderna medicinska och psykologiska behandlingsmetoderna, de större möjligheterna till arbetsfostran och utbildning, den obestämda behandlingstiden och den effektivare eftervården.

Fångvården är i alla dessa avseenden underlägsen socialvården. Och det kan naturligen ifrågasättas om det över huvud är möjligt att åstadkomma en rationell behandling av missanpassad ungdom, därest behandlingstiden såsom vid fängelse och straffarbete är på förhand fixerad. Särskilt betänkligt är att fångvården icke förfogar över någon anstalt som är lämplig för dessa unga lagöverträdare — naturligt med hänsyn till att man icke räknat med att fångvården annat än i rena undantagsfall skulle taga hand om lagöverträdare i den yngsta åldersgruppen. En följd härav har blivit

att ungdomarna kommit att placeras tillsammans med äldre brottslingar. En av de allvarligaste olägenheterna med frihetsstraffet är vidare att möjligheten att erhålla lämplig arbetsanställning är i hög grad försvårad för den som undergått sådant straff. Därigenom minskas ock möjligheterna till resocialisering. — Det kan naturligen icke bestridas att i den mån fångvårdens behandling verkställs på slutan anstalt den fördelen uppnås, att man kan undvika det ur flera synpunkter högst stötande förhållandet att de som omhändertagits efter lagföring för brott snart efteråt i samband med rymning eller permission begå nya brott. Straffverkställighetslagen föreskriver emellertid, att unga fångar så snart ske kan skola överföras till öppen anstalt. I de fall då så sker bli fångvårdens möjligheter att hindra rymningar icke större än ungdomsvårdsskolornas, vilka sistnämnda institutioner i princip anlita den öppna vården. Men fördelen att genom intagning på slutan fångvårdsanstalt temporärt hindra nya brott blir av ringa värde om den unge genom sin fängelsevistelse får sin kriminella disposition fixerad. För ämbetet, som ser som en av sina uppgifter att verka i brottsförebyggande riktning, ter det sig högeligen ogynnsamt om ungdomar, som kunnat återbördas till samhället, genom olämplig behandlingsform så småningom komma att utvecklas till grova lagöverträdare. Ämbetet kan icke dölja den meningen, att en ökad intagning av ungdomar på fångvårdens nuvarande anstalter sett på längre sikt kan visa sig vara, icke en brottsförhindrande utan en brottsbefrämjande faktor.

Vad de allmänpreventiva synpunkterna beträffar har ämbetet brukat erinra om att det är högst tvivelaktigt om de unga lagöverträdarna själva betrakta den

till tiden obestämda skyddsuppfostran med dess i regel långvarigare anstaltsvistelse och beträffande eftervårdstidens längd utsträckta samhällskontroll som ett mindre allvarligt ingrepp än tidsbestämt straff. Det må erinras om att ungdomar som dömas till frihetsstraff ofta omedelbart förklarar sig nöjda med domen i avsikt att undvika skyddsuppfostran. Oavsett huru härmed må förhålla sig vill ämbetet — med allt understrykande av straffets allmänpreventiva verkan i fråga om för normal motivbildning mottagliga äldre personer — ifrågasätta om frihetsstraffet beträffande den kategori varom här är fråga har någon starkare brottsavhållande betydelse. Man kan på goda grunder betvivla att ungdomarna reagera inför straffhotet på samma sätt som äldre normala personer. Det är i detta sammanhang att märka att många av de unga lagöverträdarna äro psykiskt infantila; de kunna alltså icke i psykiskt hänseende anses jämförbara med vanliga 15—17-åringar. Från dessa utgångspunkter har det syntts ämbetet som om ett ådömande av tidsbestämt straff för tillgodoseende av allmänpreventiva syften i fråga om dessa ungdomar i huvudsak borde ifrågakomma endast där den unges resocialisering redan från början ter sig tämligen utsiktslös.

De synpunkter som ämbetet sålunda framfört synas under de första åren efter tvångsuppfostringsinstitutets avskaffande i stort sett vunnit beaktande hos domstolarna. Emellertid har under år 1950 kunnat märkas en alltmer stegrad benägenhet att döma till ovillkorligt frihetsstraff även i mål där villkorlig dom i förening med skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola ur förut angivna synpunkter tett sig som den lämpligaste påföljden. Denna stegring framgår av följande från centrala fångregistret häm-

tade uppgifter rörande antalet ungdomar i åldern 15—17 år, vilka under nedan angivna år börjat undergå straffarbete eller fängelse:

1945	9
1946	7
1947	6
1948	16
1949	20
1950	32

Genom en av Högsta Domstolen den 29 augusti 1951 meddelad dom i ett dit av ämbetet fullföljt mål synes föreligga ett ställningstagande som kan antagas få betydelse för den framtida utvecklingen. Omständigheterna i målet voro i korthet följande. Åklagaren yrkade vid Stockholms rådhusrätt ansvar å tre ynglingar i 16—17-årsåldern för en omfattande brottslighet, till övervägande delen bestående av bil- och motorcykeltillgrepp. Skadorna synas ha uppgått till högst några tusental kronor, icke såsom på vissa håll i pressen uppgivits 100 000—200 000 kronor. Den vårdslösa framfart som icke sällan förekommer i samband med ungdomars billån förelåg icke här. Ynglingarna — beträffande vilka de individuella förutsättningarna enligt ämbetets mening kunde betecknas såsom relativt goda, i varje fall beträffande de båda i fråga om brottslighetens omfattning mest belastade ynglingarna — voro tidigare ostraffade och ingen av dem hade förut varit omhändertagen för skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola. Endast en av dem hade förut erhållit åttelseftergift. Beträffande alla tre förelåg beslut av barnavårdsnämnden att omhändertaga dem för skyddsuppfostran å ungdomsvårdsskola (beslut beträffande en av ynglingarna meddelades dock först efter rådhusrättens dom). Socialstyrelsens skolbyrå var vidare be-

redd att omedelbart bereda alla tre plats å skilda ungdomsvårdsskolor. Rådhusrätten dömde emellertid ynglingarna till långvariga ovillkorliga frihetsstraff, för två av dem bestämda till fängelse ett år två månader och för den tredje bestämt till fängelse ett år. Utgången i målet har dikterats främst av allmänpreventiva hänsyn. — Under åberopande av sina förut angivna synpunkter fullföljde ämbetet talan i målet och yrkade att de tilltalade måtte, i samband med att villkorlig dom meddelades, överlämnas till barnvårdsnämnden för deras omhändertagande för skyddsuppfostran. Såväl Svea hovrätt som Högsta Domstolen fastställde emellertid enhälligt rådhusrättens dom. Två av ynglingarna hade efter hovrättens dom förklarat sig nöjda med det tidsbestämda straffet.

Genom utgången av detta mål har sålunda den av ämbetet framförda uppfattningen att vid typiska utslag av grövre ungdomsbrottslighet villkorlig dom i förening med skyddsuppfostran regelmässigt borde komma till användning för förstagångsförbrytare underkänts. Omständigheterna i målet äro jämväl i övrigt sådana att Högsta Domstolens ställningstagande torde få anses prejudicerande för den kommande rättstillämpningen inom området. Ett ökat antal domar å ovillkorligt frihetsstraff och som följd därav ett ökat antal ungdommar, hänvisade till att omhändertagas å fångvårdsanstalt, är därför sannolikt att förvänta.

Den riktning utvecklingen tagit beror enligt ämbetets uppfattning i huvudsak av två omständigheter. Till en del kan den antagas vara ett uttryck för en i vida kretsar utbredd reaktion mot en alltmer omfattande ungdomskriminalitet i form av tillgrepp av motorfordon. Vidare torde den vara att tolka som ett

utslag av misstro hos domstolarna mot de socialvårdande myndigheternas möjligheter att effektivt omhändertaga unga brottslingar.

Vad angår det förstnämnda förhållandet synes av den tillfredsställelse som utgången i det ovan omnämnda målet väckt i stora delar av pressen som om ungdomsbrottslighet just i form av fordonstillgrepp ansåges särskilt förkastlig. Det kan även med fog antagas att denna form av kriminalitet under de sista åren tagit en ökad omfattning. Med hänsyn till att ordnad polisstatistik för riket i dess helhet infördes först år 1950 föreliggande visserligen icke några tillförlitliga siffror härom, men det absoluta antalet bilar och motorcyklar, vilka under nämnda år anmälts tillgripna, utgör för hela landet 7 065. I Stockholm där polisstatistik förts sedan längre tid tillbaka utgjorde antalet anmälningar av tillgripna motorfordon 1947 2 120, 1948 2 108, 1949 2 547 och 1950 2 937. Nu angivna omständigheter i förening med fordonsparkens ansvällning under de sista åren — sålunda har från den 31 mars 1949 till den 31 mars 1951 antalet registrerade personbilar ökat från 181 422 till 273 468 och antalet registrerade motorcyklar från 157 075 till 218 461 — talar emellertid för riktigheten av antagandet att också de yngsta åldersgruppernas tillgrepp av bilar och motorcyklar, varom siffror icke finnas tillgängliga, ökar. Som en psykologisk faktor — att räkna med särskilt för ungdomens del — tillkommer även de senaste årens intensiva propaganda för motorfordon och motorsport i olika former.

Om sålunda den ökade obenägenheten att tillämpa skyddsuppfostran beträffande de yngsta lagöverträdarna sannolikt delvis är att söka i ungdomskriminalitetens manifesterande i tillgrepp av mo-

torfordon, torde jämväl, såsom ovan antytts, domstolarnas ställningstagande i viss utsträckning ha sin grund i minskat förtroende för de socialvårdande organens möjligheter att effektivt omhändertaga sådan ungdom som har mera allvarlig brottslighet bakom sig. Därtill torde ha bidragit bristen på effektiva resurser hos ungdomsvårdsskolorna att förhindra rymningar samt vissa enskilda fall, där permission från ungdomsvårdsskola anses ha skett alltför snart.

Under förarbetena till förslaget om tvångsuppfostringsinstitutets avskaffande framhölls såväl från strafflagberedningens sida som av åtskilliga remissinstanser, att man förutsatte att det komme att finnas någon särskild ungdomsvårdsskola för mera elakartade fall med den strängare regim som kunde finnas erforderlig och dit det klientel kunde hänvisas som skulle ha ifrågakommit till tvångsuppfostran. Detta föranledde justitieministern att erinra om att den då planerade utbyggnaden av Långanäs yrkesskola torde medföra, att ökade möjligheter erhöles till differentierad vård av det relativt svårskötta klientel för vilket anstalten vore avsedd samt att jämväl i övrigt anordningarna vid anstalten bleve bättre lämpade för detta klientels omhändertagande. Därmed torde justitieministern i första hand ha åsyftat den av riksdagen redan tidigare beslutade tillbyggnaden av en särskild isoleringsavdelning vid skolan. I betraktande av att isoleringsavdelningen, som länge utgjort den i egentlig mening enda slutna avdelningen för samtliga yrkesskolor, rymmer endast nio platser, framstår det som förklarligt att domstolarna i vissa allvarliga fall där rymningsriskerna varit särskilt påtagliga ansett sig icke kunna åtnöjas med behandling å ungdomsvårdsskola.

Med vad ovan anförts har ämbetet velat bringa det aktuella läget av den kriminalpolitiska behandlingen av brottslig ungdom i åldern 15—17 år till Kungl. Maj:ts kännedom. Samtidigt vill ämbetet giva uttryck för en stark oro inför den kommande utvecklingen och i anslutning därtill framhålla angelägenheten av att åtgärder snarast vidtagas för att hindra att ett allt större antal av de yngsta lagöverträdarna kommer att överföras till fångvården.

Bland de möjligheter att förebygga den befarade utvecklingen vilka synas ligga närmast till hands kunna framhållas åtgärder innebärande en höjning av straffmyndighetsåldern eller förbud för domstolarna att annat än under särskilda förutsättningar döma ungdom under aderton år till ovillkorligt frihetsstraff. Det önskade resultatet synes även kunna nå genom en ändring av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Även en sänkning av den nedre åldersgränsen för möjligheten att döma till ungdomsfängelse, vilken säkerligen skulle innebära att de grövre fallen regelmässigt komme i åtnjutande av denna behandlingsform, torde — i jämförelse med den begynnande utvecklingen — vara ett godtagbart alternativ. Med hänsyn till den översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet som pågår inom strafflagberedningen finner ämbetet sig emellertid icke böra i detta sammanhang upptaga berörda utvägar till diskussion.

Som sin uppfattning vill emellertid ämbetet hävda att det ur allmänna synpunkter vore till övervägande fördel för samhället, om de socialvårdande organen betrodde med att omhändertaga behandlingen av de kriminella ungdomarna. Som tidigare anförts torde den allmänpreventiva effekten på barn under aderton års ålder av att andra barn i

samma ålder dömas till straffarbete eller fängelse vara högst diskutabel. Då så är fallet synes det riktigast att godkänna den individualpreventiva linjen såsom riktningvisare för samhällsåtgärderna mot unga brottslingar. Om man så ur individualpreventiva synpunkter mot varandra väger det för vuxna brottslingar inrättade och till följd av sakens natur rätt stereotypa frihetsstraffet mot de för barn och ungdom avpassade, individualiserade uppfostringsåtgärderna inom skyddsuppfostran, synes tvivel icke kunna uppstå om att uppfostringslinjen avgjort är att föredraga för barn under aderton år. Det må här erinras om att inte bara socialvårdsmyndigheterna utan även fångvårdsstyrelsen vid upprepade tillfällen med skärpa understrekit olämpligheten av att barn placeras i fängelse.

En annan sak är att anstaltsorganisationen inom socialvården uppenbart behöver i olika avseenden förstärkas för att kunna på ett effektivt sätt taga hand om det mest svårbehandlade klientelet. Det må här erinras om att socialstyrelsen år 1948 begärde att få uppföra ett antal små isoleringsavdelningar för det mest svårbehandlade klientelet vid ungdomsvårdsskolorna. Förslaget har dock hittills icke föranlett något annat Kungl. Maj:ts eller riksdagens beslut än att en år 1950 tillsatt kommitté, ungdomsvårdsskoleutredningen, fått i uppdrag att utreda frågan om ungdomsvårdsskolornas behandlingsformer. Därjämte har uppdragits åt den samma år tillsatta barnavårdskommittén att ägna uppmärksamhet åt gränsdragningen mellan socialvårdens och kriminalvårdens områden i vad an-

går unga brottslingar. Ämbetet förutsätter att dessa utredningar särskilt komma att uppmärksamma ungdomsvårdsskolornas möjligheter att omhändertaga den ungdom varom här är fråga och att anpassa vården av den under hänsynstagande jämväl till kriminalpolitiska synpunkter.

Även om man sålunda vågar hoppas att bättre möjligheter komma att skapas för ett effektivt omhändertagande av de kriminella ungdomarna på ungdomsvårdsskolorna, torde dock realiserandet av desamma draga avsevärd tid. I avvaktan härå kommer ett sannolikt allt större antal av de yngsta lagöverträdarna att bli hänvisat till fångvården. Ämbetet vill därför ifrågasätta om det icke är nödvändigt att inom fångvårdens anstaltsorganisation vidtaga provisoriska åtgärder, ägnade att förebygga eller i varje fall minska de ogynnsamma verkningar som tyvärr torde vara oundvikligen förbundna med de ungas omhändertagande å fångvårdsanstalt. Därest för nu angivet ändamål en tillfällig förbättring av fångvårdens resurser för sådant omhändertagande kan åvägbringas, är det emellertid angeläget att hålla i sikte att anordningen framtvingats av en nödsituation och att den sålunda icke innebär något avsteg från tanken att även hårt belastad kriminell ungdom rätteligen bör omhändertagas av socialvården.

Stockholm den 24 september 1951.

Underdånigst
MATHS HEUMAN

Sara Falk

2. Riksåklagarämbetets skrivelse den 26 november 1951.

Till KONUNGEN.

I underdånig skrivelse den 24 september 1951 har riksåklagarämbetet fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på de för närvarande bristande möjligheterna att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt omhändertaga sådan med grövre kriminalitet belastad ungdom i åldern 15—17 år, för vilken anstaltsbehandling är nödvändig. Ämbetet har emellertid funnit att jämväl det utredningsförfarande som föregår bestämmandet av reaktionsformen för lagöverträdare i denna åldersgrupp är behäftat med väsentliga svagheter. Sålunda är den tid som förlöper från det att den unge manifesterat sin kriminalitet i en brottslig handling till dess att beslut fattas om den samhällsreaktion som skall följa å brottet ofta alltför lång. Vidare synas de möjligheter som föreligga att under denna tid hindra de unga från fortsatt brottslighet icke vara tillfredsställande. Enär nu nämnda förhållanden medföra betydande vådor ur kriminalpolitisk synpunkt vill ämbetet bringa frågan under Kungl. Maj:ts bedömande.

I. För lång tid mellan brottet och bestämmandet av reaktionsformen.

De faktiska förhållandena.

I syfte att bilda sig en ungefärlig uppfattning om den tidsutdräkt som före-

ligger från det att den unge genom en brottslig handling givit anledning till att förundersökning inletts till dess att beslut om åtal eller åtalseftergift meddelats har ämbetet undersökt huru förhållandet i detta hänseende gestaltat sig under första kvartalet 1951 dels hos ungdomsåklagaren i Stockholm och dels i två mellansvenska statsåklagardistrikt. Därvid ha frånräknats mera bagatellartade överträdelser såsom varande utan intresse i detta sammanhang. I 83 ärenden, handlagda hos ungdomsåklagaren i Stockholm jämlikt 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, förlöt från tiden för gärningens begående eller — därest flera kriminella handlingar förekommit — från tiden för första brottet till dagen för beslutet i åtalsfrågan i medeltal ett år. Motsvarande tidrymd var i de båda statsåklagardistrikten sju respektive fem månader.¹

De tidsmoment vilka hos ungdomsåklagaren i Stockholm föregingo åtalsfrågans avgörande fördela sig sålunda

tid från brottets begående till dess upptäckt ävensom polisens brottsutredning	2 1/2 mån.
tid för ärendets handläggning hos barnavårdsnämnden	8 mån.
tid från ärendets återkomst från barnavårdsnämnden till åtalsfrågans avgörande	1 1/2 mån.

I 31 av de ifrågavarande 83 fallen beslöts att åtal skulle anställas. I dessa fall

¹ De för statsåklagarna uppgivna tiderna bli fullt jämförbara med tiden hos ungdomsåklagaren i Stockholm endast om till de förra lägges tiden för stämningsansökans uppsättande och ingivande resp. tiden för delgivning av beslut om åtalseftergift.

förflöt i genomsnitt en tid av fyra månader från dagen för åtalsbeslutet — som hos ungdomsåklagaren i Stockholm sammanfaller med dagen för stämningsansökans ingivande — till dess huvudförhandling ägde rum.¹

Självfallet variera tiderna i de enskilda fallen inom vida gränser. Med denna reservation är det likväl uppenbart, att tiden till dess samhällsreaktionen blir definitivt bestämd för lagöverträdare i åldern 15—17 år är orimligt lång.

Orsakerna till dröjsmålet.

Ämbetet anser sig här böra något beröra orsakerna till detta förhållande. Till en början må erinras om de svårigheter vilka äro förbundna med polisens spaningsarbete. Även om den misstänktes identitet är känd kan det taga tid att över huvud få kontakt med honom. Särskilt i storstäderna äro möjligheterna betydande att genom ett liv ur hand i mun och täta byten av logi hålla sig dold en längre tid. Mönstring till sjöss i enahanda syfte förekommer även. Utredningsförfarandet hos polis- och åklagarmyndigheterna, då fråga är om s. k. ligabrottslighet, är förenat med avsevärd tidsomgång. Vid fall av denna bland ungdom vanliga form av kriminalitet kommer åklagarens avgörande av frågan om åtal eller åtalseftergift i regel till stånd först sedan brottsutredningen beträffande samtliga misstänkta är slutförd. Nämnda, huvudsakligen av processekonomiska skäl föranledda handläggning av åtalsfrågan leder lätt till att de misstänkta, eventuellt tillsammans med andra förut icke inblandade, fort-

sätta sin brottsliga verksamhet med ytterligare tidsomgång som följd. I ett ärende, som genom remiss av Justitieombudsmannen kommit till ämbetets kännedom, ägde lagförandet av en sådan serievis begången brottslighet rum först inemot två och ett halvt år efter tiden för den först misstänktes första brott. — Av de ovan lämnade tidsuppgifterna avseende förhållandet hos ungdomsåklagaren i Stockholm framgår, att det längsta dröjsmålet hänför sig till ärendets handläggning hos barnavårdsnämnden. Därstädes verkställes en i regel vidlyftig person- och socialundersökning med samtal med den unge, hans föräldrar och andra närstående, kontakt med skolor och arbetsplatser samt i vissa fall läkarundersökning och testning. Den långa tidsutdräkten för denna undersökning torde främst föranledas av otillräcklig personal och brist på läkare, främst barnpsykiatrer, vartill kommer — liksom i fråga om polisens spaningsarbete — svårigheten att få kontakt med den unge.

Verkningarna av dröjsmålet.

Nu berörda förhållande har i fråga om de yngsta lagöverträdarna visat sig medföra ur olika synpunkter högst ogynnsamma verkningar. Till en början är uppenbart att både med hänsyn till gärningsmannen själv och av allmänpreventiva skäl det är önskvärt att samhällsringripandet i anledning av en brottslig gärning följer så snart som möjligt. Särskilt påtagligt är missförhållandet i fall, där den unge i avbidan å reaktionsformens bestämmande återfal-

¹ Den långa tiden mellan stämningsansökans ingivande och huvudförhandling, 4 månader hade enligt vad ämbetet inhämtat sin grund i en våren 1951 föreliggande arbetsbalans hos Stockholms rådhusrätt. Med normal arbetsbelastning beräknas domstolens förberedande åtgärder före huvudförhandlingen draga en tid, som uppskattningsvis kan beräknas till två månader. Berörda förhållande ger måhända anledning överväga huruvida åtgärder av lagteknisk eller organisatorisk art äro påkallade för att möjliggöra ett processuellt snabbare förfarande i mål mot ungdomliga lagöverträdare.

ler i kriminalitet med påföljd att möjligheterna för hans tillrättaförande bli allt sämre. I regel inledes proceduren mot den unge, på fri fot varande lagöverträdaren med — förutom ett på kanske kort stund avklarad polisförhör — att han kallas att inställa sig hos barnavårdsnämnden varefter följer den tidsödande utredningen rörande hans personliga och sociala förutsättningar. Den unges egen medverkan påkallas endast vid kortare samtal och undersökningar av skilda slag, vilka knappast i och för sig äro ägnade att verka i brottsämmande riktning. Beroende på hans psykiska läggning kan han — när han märker att något ingripande ej kommer till stånd — i stället få den känslan, att myndigheterna icke taga så allvarligt på hans fall. Eftersom det första brottet, såvitt han kan bedöma, lämnas nära nog obeaktat av samhället, kunna under i övrigt ogynnsamma förutsättningar frestelserna till upprepad brottslighet under utredningstiden bli övermäktiga. Ofta skapa de under lång tidrymd återkommande förhören och undersökningarna en olustkänsla på vilken han ibland reagerar genom att avvika eller begå nya brott. Någon för honom märkbar reaktion från samhällets sida, ägnad att avhålla honom från fortsatt brottslighet, kommer ej till stånd. I sämsta fall blir han efter hand som tiden går alltmer fixerad i sin kriminalitet med försvärad resocialisering som följd. Så till exempel har i ett av de fall, varom förmåles i ämbetets förut berörda skrivelse den 24 september 1951, den unge, beträffande vilken från början något aktuellt behov av skyddsuffostran icke förelåg, inom loppet av drygt ett halvt år underkastats polisförhör vid icke mindre än sex olika tillfällen för skilda efter varandra begångna tillgrepp av motorfordon. I sam-

band med två av förhören intogs han å ett av barnavårdsnämndens upptagningshem, varifrån han ena gången utskrevs efter en månad och andra gången omedelbart avvek. Först i samband med att han för sjunde gången underkastades polisförhör för förnyat tillgrepp — varvid framkom att han hade bakom sig ytterligare ett fyrtiotal sådana brott, alla begångna i tiden efter det första polisförhöret — bragtes saken till ett avgörande genom hans häktande. Därest ett snabbare ingripande kommit till stånd i samband med att polisutredning först inleddes mot honom, skulle hans kriminalpolitiska situation sannolikt tett sig gynnsammare.

Slutsatser.

Det synes ämbetet uppenbart att de påtalade förhållandena äro förenade med betydande vådor. I detta läge framstår det som angeläget att genom personalförstärkningar och organisatoriska anordningar hos de myndigheter, som syssla med ungdomliga lagöverträdare — polisen, barnavårdsnämnderna, åklagarmyndigheterna och eventuellt domstolarna — söka åvägabringa ett snabbare förfarande till förkortande av utredningstiden. I den mån tidsutdräkten hänför sig till åklagarmyndigheternas befattning med ifrågavarande ärenden kommer ämbetet att lämna underställda åklagare erforderliga direktiv.

II. Otillfredsställande möjligheter att hindra fortsatt brottslighet under utredningstiden.

Även om tiden mellan brottet och brottsreaktionen genom åtgärder i påskyndande riktning skulle kunna mer avsevärt nedbringas, måste likväl den utredning som är oundviklig för bestämmandet av reaktionsformen — sär-

skilt barnavårdsnämndens undersökning — vara förenad med viss tidsomgång. För ämbetet har det därför kommit att framstå alltmer klart att ett ur kriminalpolitisk synpunkt fullt tillfredsställande läge kan uppnås endast därest sådana unga lagöverträdare beträffande vilka återfallsrisk föreligger bliva tagna i förvar omedelbart efter det att ett första utslag av deras kriminalitet blir känt. Därigenom skulle uppnås, icke blott att den unge i möjligaste mån faktiskt avhållas från återfall i brott, utan även att han blir tillgänglig för förhör och undersökningar med verkan att tiden till dess samhällsreaktionen blir bestämd kan avsevärt förkortas. De förut anförda missförhållandena som uppstå vid tidsutdräkt i detta hänseende — främst risken för att allt eftersom tiden går den unges kriminalitet intensifieras — bli följaktligen avsevärt reducerade. Ett sådant omedelbart omhändertagande skulle jämväl medföra den väsentliga fördelen att, om den enskildes brottslighet icke hinner få större omfattning, förutsättningarna för vård i frihet oftare skulle vara för handen. Därmed skulle jämväl de i ämbetets skrivelse den 24 september 1951 berörda olägenheterna i fråga om behandlingen av den grövre ungdomskriminaliteten minska i betydelse. Ett sådant i omedelbar anslutning till brottet verkställt omhändertagande kan inte heller fränkännas ett visst allmänpreventivt värde.

Häktning.

Den reguljära möjligheten att få tillstånd ett ingripande i syfte att hindra upprepad brottslighet under utredningstiden utgöres av häktning. I fråga om ungdomliga lagöverträdare skall häktning emellertid under vissa i 24 kap. 3 § rättegångsbalken givna förutsättningar

ersättas med övervakning. Sålunda stadgas i första punkten av nämnda lagrum att — därest häktning på grund av den misstänktes ungdom kan antagas medföra allvarligt men för honom och sådan övervakning finnes kunna ordnas att skäl till hans häktning ej längre föreligga — han ej må häktas. Enligt andra punkten må den som är under 18 år ej häktas med mindre det är uppenbart att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte, föreskrives vidare, ej underkasta sig övervakning som nu nämnts skall häktning ske.

I vad mån häktning skulle få tillgripas mot yngre personer över huvud var under rättegångsbalkens tillkomst föremål för olika meningar. Processlagberedningen utgick från att häktningsanledning sällan skulle föreligga i dessa fall. Därest likväl på grund av flykt eller kollusionsfara eller av annan orsak häktningsanledning förelåge, syntes emellertid humanitära skäl — den starka fysiska och psykiska påfrestning häktningen innebure för minderåriga förbrytare — tala för att häktning under vissa förhållanden skulle kunna underlåtas. Det förutsattes emellertid att det syfte man ville nå genom häktningen kunde vinnas på annat sätt. Detta kunde ske genom att den misstänkte underkastades sådan övervakning att häktningsanledningen bortföle. Enär möjligheten att undgå häktning vore tillkommen i den misstänktes intresse syntes böra fordras att han för att komma i åtnjutande av denna förmån skulle frivilligt underkasta sig övervakning. — Lagrådet fann att starka humanitära skäl talade för att minderåriga i regel icke borde utsättas för den påfrestning som en häktning kunde innebära men att likväl av skilda orsaker häktning av den som är under 18 år borde ersättas med övervakning endast därest häktningen kunde antagas medföra allvarligt men för den misstänkte. — Departementschefen uttalade att den föreslagna fria prövningsrätten beträffande häktning av den som är under 18 år utan olägenhet borde

kunna utsträckas till yngre personer i allmänhet. Med denna motivering föreslogs i propositionen första punkten i lagrummet, nämligen att — därest på grund av den misstänktes ungdom häktning kunde antagas medföra allvarligt men för honom och sådan övervakning kunde ordnas att skäl till häktning ej längre förelåge — häktning kunde underlåtas. Utskottet tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag.

I reservation av herr Schlyter med flera anfördes: Principen borde vara att häktning av minderårig i möjligaste mån undvekes. Det kunde i regel icke vara önskvärt att den unge under förundersökningstiden skulle göra bekantskap med fängelse, om detta genom annan lämpligare anordning kunde undvikas. Man borde därför ej uppställa den förutsättningen att i det individuella fallet kunde påvisas att häktning skulle komma att medföra allvarligt men. Kunde syftet med häktningen tillgodoses med övervakning förefölle det med hänsyn till häktningens erkänt ogynnsamma verkningar beträffande minderårig vara att föredraga att den minderårige ställdes under övervakning. Reservanterna föreslogo därför ett tillägg, nämligen att den som är under 18 år ej må häktas med mindre det är uppenbart att betryggande övervakning ej kan ordnas. Med stöd av denna bestämmelse kunde — uttalade reservanterna — när förvaring i slutet rum funnes erforderlig särskilda anordningar träffas för detta ändamål utan att minderårig behövde intagas i häkten, avsedda för vuxna personer.

Riksdagen antog reservationen.

Vidgad tillämpning av häktningsinstitutet kan ej förordas.

Rörande tillämpningen av häktningsinstitutet i det avsedda syftet — att genom ett omedelbart ingripande hindra lagöverträdare i åldern 15—17 år från fortsatt brottslighet — må anföras följande.

Vid rättegångsbalkens tillkomst synes enighet ha rått därom att häktning vore olämplig för de yngsta lagöverträdarna

i såväl fysiskt som psykiskt hänseende och att därför sådan åtgärd borde förekomma endast i undantagsfall. En särskild olägenhet som är förbunden med häktning är att det ofta i praktiken är svårt att hindra kontakt med äldre förbrytare. I många fall torde häktningen innebära en social prickning jämförbar med avtjänande av frihetsstraff. Härtill kommer att tillgripande av häktning rimligen ej heller bör förekomma i andra fall än sådana där åklagaren från början avser att fullfölja saken till huvudförhandling och dom. Ett ingripande i form av häktning synes därför olämpligt i sådana fall, där åklagaren har anledning räkna med att förutsättningar för åtalstergift vid prövning av åtalsfrågan skola visa sig föreligga.

Häktningsinstitutet bör följaktligen framstå som en nödfallsutväg och ifrågakomma endast i de mest svårartade fallen samt — i enlighet med lagstiftarens intentioner — vara helt uteslutet därest betryggande övervakning av den unge kan anordnas. Att likväl häktning för närvarande icke är sällsynt då det gäller de yngsta lagöverträdarna beror på att — såsom i det följande skall närmare utvecklas — de möjligheter som stå till buds för anordnande av en effektiv övervakning i återfallsförhindrande syfte under tiden till dess samhällsreaktionen mot den unge blir definitivt bestämd äro synnerligen begränsade.

Ämbetet kan på anförda skäl icke förordas vidgad tillämpning av den judiciella häktningen i syfte att hindra ungdomliga lagöverträdare att under utredningstiden återfalla i brott.

Övervakningsinstitutet.

Såsom av det föregående framgår skall i sådana fall där häktningsanledning föreligger beträffande den som är under

18 år häktning ersättas med betryggande övervakning, därest sådan kan anordnas.

Formen för den avsedda övervakningen är närmare reglerad i 26 § förundersökningskungörelsen. Enligt där givna bestämmelser skall åklagaren, därest med hänsyn till vad i 24 kap. 3 § rättegångsbalken stadgas anledning föreligger antaga att häktning ej må ske, så snart ske kan söka ordna erforderlig övervakning. Sådan må anordnas i den misstänktes hem eller annat enskilt hem eller genom att den misstänkte intages å lämplig anstalt. Övervakning i skola, tillhörande barna- och ungdomsvården, eller i inackorderingshem, som står under socialstyrelsens omedelbara tillsyn, får ej ordnas utan särskilt medgivande av socialstyrelsen. I 27 § förundersökningskungörelsen tillägges att, därest övervakning beslutats, den misstänkte må åläggas skyldighet att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller å sin arbetsplats så ock annat villkor, som finnes erforderligt för hans övervakande.

a) *Övervakning i enskilt hem.*

Den övervakning som vanligen kommer i fråga anordnas helt formlöst genom att den unge lagöverträdaren berättigas kvarbo i sitt hem under förundersökningstiden om möjligt under lämplig tillsyn. Det är emellertid uppenbart att övervakning i denna form är tillfyllest endast i sådana fall där återfallsrisken är obetydlig och förhållandena jämväl i övrigt äro gynnsamma. Särskilt i storstäderna stöter det på stora svårigheter att ordna effektiv övervakning i enskilt hem.

b) *Övervakning i anstalt.*

Därest åklagaren skulle finna erforderligt anordna övervakning genom att

den unge intages å anstalt, stå i huvudsak följande möjligheter till buds. Den unge kan med socialstyrelsens medgivande placeras på ungdomsvårdsskola eller intagas i ett under socialstyrelsens tillsyn stående inackorderingshem. I de större städerna finns möjlighet att efter överenskommelse med vederbörande barnavårdsnämnd få den unge intagen i något av de upptagningshem barnavårdsnämnden därstädes låtit inrätta. För ändamålet torde jämväl välfärdsinrättningar i kommunal och enskild regi samt — därest förutsättningar i övrigt föreligga — sjukhus kunna komma i fråga.

Vad gäller de sålunda föreliggande möjligheterna att under förundersökningstiden placera den unge å anstalt må följande framhållas. Under det remissförfarande som föregick förundersökningskungörelsen uttalades från socialstyrelsens sida starka betänkligheter mot att de för särskilda behandlingsformer avsedda ungdomsvårdsskolorna togos i anspråk för kortfristig förvaring av misstänkt kriminell ungdom. Under inga omständigheter — anfördes tillika — kunde de för brott misstänkta ägnas annan tillsyn eller behandling än övriga där intagna. Denna form av övervakning — som sålunda kan komma till stånd utan att beslut om skyddsuffostern föreligger — lärer ha begagnats endast i ett par fall om året. Det är tydligt att — såsom socialstyrelsen uttalat — ungdomsvårdsskolorna av skilda anledningar äro mindre lämpliga för ändamålet. Förutom att den misstänkte med eller mot sin vilja kan verka störande på vården av eleverna samt svårigheter måste föreligga att på lämpligt sätt hålla honom sysselsatt och att för en kortare tid anpassa honom till skolans förhållanden, tillkommer att place-

ringen på en kanske från platsen för förundersökningen avlägsen ort kan för- anleda onödigt tidsomgång i fråga om hans hörande eller medverkan i utred- ningen. — Vad gäller övriga förelig- gande möjligheter till anstaltsplacering under förundersökningstiden äro de re- surser som stå till buds för övervakning i egentlig mening synnerligen begränsa- de. Frånsett sjukhusen hava de ifråga- satta anstalterna mer eller mindre ka- raktären av inackorderingshem, där den unge — i likhet med övriga intagna — har frihet att efter eget skön komma och gå som han vill och där hans hand- lande praktiskt taget är undandraget ef- fektiv kontroll. En annan olägenhet är att å dessa inackorderingshem även vis- tas från ungdomsvårdsskolor villkorligt utskrivna elever, vilka kunna ha en ogynnsam påverkan på de för övervaka- ning intagna.

Brister i fråga om övervakningsinstitu- tets konstruktion.

Om alltså de nu skildrade övervaka- ningsformerna på sätt anförts visat sig mindre användbara och i praktiken föga anlitade, tillkommer att institutet sådant det legislativt utformats icke fyller det avsedda ändamålet att utgöra en effek- tiv ersättning för häktning. I detta hän- seende må följande beaktas.

Genom det i 24 kap. 3 § rättegångs- balken stadgade villkoret att häktning skall ske därest den unge lagöverträda- ren ej vill underkasta sig övervakning är förordnandet om övervakning och övervakningens utformning helt avhängi- ga av den unges samtycke. Detta inne- bär icke blott att denne skall lämna sitt samtycke till omhändertagande å anstalt, utan också att han, därest en sådan åtgärd vidtagits, äger att när han finner för gott lämna anstalten utan att

någon möjlighet finns att hålla honom kvar, låt vara att han därvid riskerar anhållande och häktning.

Det kan vidare ifrågasättas huruvida ett frihetsberövande i slutan anstalt — även om åtgärden sker med den miss- tänktes samtycke — lagligen kan kom- ma till stånd med tillämpning av över- vakningsbestämmelserna. Under begrep- pet övervakning synes rent språkligt sett knappast kunna inrymmas ett omhän- dertagande i slutan form. Visserligen anförde utskottet under förarbetena till rättegångsbalken att med stöd av över- vakningsbestämmelserna särskilda an- ordningar kunde träffas för förvaring i slutet rum när detta funnes erforder- ligt. Såsom övervakningsinstitutet se- dermera kom att utformas i förunder- sökningskungörelsen är det emellertid tveksamt om institutet fått den av ut- skottet avsedda innebörden. Enligt vad ämbetet erfarit hava även de organ som i praktiken svara för tillämpningen av övervakningsbestämmelserna — främst åklagarna och barnvårdsnämnderna — funnit sig lagligen förhindrade att an- ordna övervakning av detta slag.

Såsom en särskild olägenhet tillkom- mer slutligen att den unge genom att vägra att underkasta sig övervakning kan framtvunga en åtgärd — häktning — som enligt vad i det föregående utveck- lats är olämplig för honom. Över hu- vud framstår det som oegentligt att åtgärder mot lagöverträdare i åldern un- der 18 år skola vara beroende av ve- derbörandes eget gottfinnande.

Förslag.

Av det sagda framgår att — såvitt äm- betet kan finna — möjligheter saknas att på ett tillfredsställande och effektivt sätt omhändertaga och förvara de yng- sta lagöverträdarna i återfallsförhind-

rande syfte under förundersökningstiden. Såsom i det föregående även utvecklat är denna brist förenad med betydande vådor.

Samtidigt med att ämbetet härigenom velat fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på berörda förhållande vill ämbetet framhålla, att det ur kriminalpolitisk synpunkt är angeläget att såväl rättsliga som faktiska förutsättningar skapas för att omedelbart efter det att misstanke uppkommit därom att brott förövats av ungdom i åldern 15—17 år den misstänkte må kunna omhändertagas där anledning finnes antaga att han återfaller i brott. För detta ändamål synes erforderligt dels att en översyn verkställas av bestämmelserna i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen om övervakning såsom ersättning för häktning av de yngsta lagöverträdarna och dels att anstalter eller kliniker — förslagsvis kallade ö v e r v a k n i n g s h e m — för tillfällig förvaring av de unga inrättas.

De praktiska och rättsliga frågor som i samband därmed uppkomma kunna här endast flyktigt beröras. Beträffande övervakningshemmen torde dessa böra vara utrustade med läkepedagogiskt utbildad personal samt ha tillgång till läkare, särskilt ungdomspsykiatrer. Möjligheten att bereda arbete och sysselsättning bör övervägas. Atminstone i de

största städerna torde det vara nödvändigt att skapa särskilda anstalter under det att man på mindre orter får nöja sig med mera provisoriska anordningar. Uppenbarligen bör förvaringen kunna verkställas i både öppen och sluten form med möjlighet till variationer efter det aktuella behovet i varje enskilt fall. I detta sammanhang förtjänar ett av t. f. byråchefen Lars Bolin i socialstyrelsen framfört förslag om särskilda psykiatriska kliniker för tillfällig förvaring av ungdom beaktande.¹ — Vad gäller den rättsliga regleringen av det nya institutet bör i lag klart fastslås omfattningen av de inskränkningar i den personliga friheten som få äga rum. Den omhändertagnes samtycke bör såsom av det föregående framgår ej erfordras. Ur rättssäkerhetssynpunkt bör det tillkomma domstol att förordna om omhändertagandet samt att begränsa tiden för detsamma. I detta hänseende torde häktningsreglerna kunna tjäna som förebild. Slutligen torde böra övervägas huruvida icke det föreslagna institutet under vissa förutsättningar skulle kunna ersätta ett anhållande.

Stockholm den 26 november 1951.

Underdånigst
MATHS HEUMAN

Sara Falk

¹ Bolin: Samarbetet mellan ungdomsvårdsskolor och barnavårdsnämnder, Tidskrift för Barnavård och ungdomsskydd 1951 nr 4.

3. Strafflagberedningens, barnavårdskommitténs och ungdomsvårdsskoleutredningens gemensamma utlåtande den 19 januari 1952.

Till KONUNGEN.

Genom kungl. remisser den 8 och 30 november 1951 har strafflagberedningen, barnavårdskommittén och ungdomsvårdsskoleutredningen anbefallts avgiva gemensamt utlåtande över skrivelser från riksåklagarämbetet den 24 september och den 26 november 1951 angående den lämpligaste reaktionsformen för ungdom i åldern 15—17 år, som gjort sig skyldig till allvarligare lagöverträdelser, samt angående utredningsförfarandet beträffande brott av sådan ungdom. Med anledning härav får kommittéerna anföra följande.

I skrivelsen den 24 september 1951 har RÅ velat bringa det aktuella läget av den kriminalpolitiska behandlingen av brottslig ungdom i åldern 15—17 år till Kungl. Maj:ts kännedom. Samtidigt har ämbetet velat giva uttryck för en stark oro inför den kommande utvecklingen och i anslutning därtill framhålla angelägenheten av att åtgärder snarast vidtages för att hindra att ett allt större antal av de yngsta lagöverträdarna kommer att överföras till fångvården. Bland de möjligheter att förebygga den befärade utvecklingen, vilka syntes ligga närmast till hands, kunde framhållas (I) åtgärder innebärande en höjning av straffmyndighetsåldern eller förbud för domstolarna att annat än under särskil-

da förutsättningar döma ungdom under aderton år till ovillkorligt frihetsstraff. Det önskade resultatet syntes även kunna nås genom (II) en ändring av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Även (III) en sänkning av den nedre åldersgränsen för möjligheten att döma till ungdomsfängelse, vilken säkerligen skulle innebära att de grövre fallen regelmässigt komme i åtnjutande av denna behandlingsform, anser RÅ — i jämförelse med den begynnande utvecklingen — vara ett godtagbart alternativ. Som sin uppfattning ville emellertid ämbetet hävda, att det ur allmänna synpunkter vore till övervägande fördel för samhället, om de socialvårdande organen betrodde med att omhänderhava behandlingen av kriminell ungdom. En annan sak vore, att anstaltsorganisationen inom socialvården uppenbart behövde i olika avseenden förstärkas för att kunna på ett effektivt sätt taga hand om det mest svårbehandlade klientelet. RÅ erinrar om att socialstyrelsen år 1948 begärde att få uppföra ett antal små isoleringsavdelningar för det mest svårbehandlade klientelet vid ungdomsvårdsskolorna. RÅ har slutligen ifrågasatt om det icke vore nödvändigt att inom fångvårdens anstaltsorganisation vidtaga (IV) provisoriska åtgärder, ägnade att förebygga eller i varje fall minska de ogynnsamma

verkningar som torde vara förbundna med de ungas omhändertagande å fångvårdsanstalt.

I skrivelsen den 26 november 1951 fäster RÅ uppmärksamheten på vissa väsentliga svagheter som vidlåder det utredningsförfarande som föregår bestämmandet av reaktionsformen för lagöverträdare i samma åldersgrupp, nämligen dels den alltför långa tid som förlöper från den brottsliga handlingen till brottspåföljdens bestämmande, dels de otillräckliga möjligheterna att under denna tid hindra de unga från fortsatt brottslighet. RÅ förordar för de nämnda bristernas avhjälpande dels en översyn av lagstiftningen i ämnet, dels ock att anstalter eller kliniker, förslagsvis kallade övervakningshem, måtte inrättas för tillfällig förvaring av de unga.

A. RÅ:s skrivelse den 24 september 1951.

Såsom RÅ i sin skrivelse den 24 september framhåller var anledningen till tvångsuppfostringsinstitutets upphävande 1947 närmast att den uppfattningen alltmer vunnit insteg, att det även för tillrättaförande av sådana unga lagöverträdare som ådagalagt grövre brottslighet vore ändamålsenligare att ersätta straff och straffrättsliga skyddsåtgärder med de behandlingsformer som stode till buds inom socialvården, främst skyddsuppfostran. I Danmark har man gentemot personer under 18 år i det väsentliga valt att ersätta straffen med den särskilda barnavården i vidaste mening. Ett liknande förhållande råder i åtskilliga andra främmande länder. I England har man 1948 genomfört en lagstiftning innebärande att ungdom under 21 år om möjligt icke skall dömas till fängelse. I Sverige har lagstiftningen framgått med stor försiktighet och räknat

med att lagtillämpningen praktiskt taget skulle utan lagändring avskaffa fängelsestraff för ungdom under 18 år, innan man drog konsekvensen härav genom en ändring av lagen som höjde minimiåldern för fängelse. Lagstiftningsåtgärder som uttryckligen avsåg att främja denna utveckling utgjorde dels 1939 års lag om villkorlig dom, som i sin 8 § bemyndigade domstol att i samförstånd med barnavårdsnämnd åt denna överlämna att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran, dels ock 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga, vilken öppnade möjlighet till kontakt mellan åklagare och barnavårdsmyndighet rörande lämpligaste åtgärd mot lagöverträdare under 18 år, varefter följde 1947 års lagstiftning om avskaffande av tvångsuppfostran. I samband med den sistnämnda lagstiftningsåtgärden uttalade departementschefen, såsom RÅ erinrar, att avskaffandet av tvångsuppfostringsinstitutet byggde på förutsättningen att det klientel som vore i behov av anstaltsvård bleve omhändertaget för skyddsuppfostran och att man icke behövde hysa någon farhåga för att domstolarna i avsaknad av möjligheten att döma till tvångsuppfostran komme att i större utsträckning döma ungdom under 18 år till ovillkorligt frihetsstraff.

Redan för omkring åtta år sedan vid ett samråd mellan strafflagberedningen och 1942 års skyddshemsutredning under ordförandeskap av sedermera statsrådet Weijne rådde enighet om att målet för utvecklingen var ett höjande av åldern för ådömande av frihetsstraff till 18 år. Det faktiska avskaffandet av frihetsstraff för ungdom under 18 år var också på god väg att bli verklighet efter 1945 och 1946 års barna- och ungdomsvårdsreformer. RÅ har i sin skri-

velse upplyst att antalet ungdomar i nämnda ålder som under åren 1945—1947 dömdes till fängelse eller straffarbete utgjorde resp. 9, 7 och 6. Den utveckling, som därefter har följt i anslutning till den tilltagande ungdomsbrottsligheten, har uppenbarligen ägt samband med att domstolarna ansett dels att socialvården icke ägde tillräckliga resurser att omhändertaga vissa svårbehandlade fall, dels ock att villkorlig dom i förening med skyddsuppfostran i vissa fall icke ägde tillräckligt avskräckande effekt. Ett tillskott i antalet svårbehandlade synes för övrigt ha uppstått därigenom att som följd av 1945 års ändring av 5 kap. 5 § strafflagen till skyddsuppfostran har hänvisats ett icke ringa antal ungdomar som enligt tidigare praxis skulle ha straffriförklarats och intagits å sinnessjukhus.

Kommittéerna, vilka helt delar RÅ:s grundsyn på den föreliggande frågan, anser angeläget att åtgärder skyndsammast vidtages till förebyggande av en utveckling av de yngsta lagöverträdarnas behandling i strid mot de strävanden som legat bakom ett flertal redan utfärdade lagar. Kommittéerna är sålunda ense om att principen om fängelsestraffets avskaffande för ungdom under aderton år bör komma till klart uttryck i lagstiftningen samt att åtgärder skyndsamt bör vidtagas för att stärka samhällets möjligheter att på ändamålsenligt sätt omhändertaga det ifrågasvarande klientelet av unga lagbrytare.

Enligt kommittéernas uppfattning ligger frågan om samhällets resurser i kampen mot brottsligheten väsentligen på det ekonomiska planet. Aldrig så omsorgsfullt utarbetade lagar är till föga gagn, om icke de ekonomiska förutsättningarna skapas för deras tillämpning i enlighet med deras syfte. Bristerna i gäl-

lande lagstiftning om villkorlig dom har länge varit insedda. Strafflagberedningen har sedan flera år tillbaka liggande ett fullständigt utarbetat lagutkast med motiv till ny lagstiftning i ämnet men har funnit meningslöst att framkomma med förslag till nya lagbestämmelser så länge de ekonomiska förutsättningarna för en tillfredsställande tillämpning av redan gällande bestämmelser ännu icke skapats, i all synnerhet som den tänkta nya lagstiftningen skulle kräva en utvidgning av kostnaderna för kriminalvården i frihet.

De personella resurserna inom kriminalvården kräver sedan lång tid förstärkning både i kvantitativt och kvalitativt hänseende. Såväl fångvårdens skyddskonsulentkår som socialvårdens organisation av eftervårdskonsulenter är helt otillräcklig. Fångvårdens anstaltspersonal har icke fått tillfälle till den utbildning i psykologi och människobehandling, som i alla grader är oundgängligen nödvändig för en effektiv vård och behandling av de intagna. Den av samhället organiserade vården i frihet av kriminella, framför allt i de yngsta ålderskategorierna, kräver förbättrade ekonomiska villkor. Hit hör även den trängande frågan om förbättrade resurser för eftervårdens utövande efter genomgången anstaltsbehandling.

Anstaltsresurserna, icke allenast fångvårdens utan även socialvårdens, behöver i hög grad förbättras. Uppdelningen av vården om de yngsta lagöverträdarna på två olika administrativa områden, socialvårdens och kriminalvårdens, medför allvarliga olägenheter och minskar utsikterna till gynnsamma resultat av kampen mot brottsligheten. Det framstår såsom ett viktigt kriminalpolitiskt önskemål att denna dualism undanröjes och att omhändertagandet av de yngsta

organiseras efter enhetliga linjer, så att inte tillfälliga eller godtyckliga omständigheter utan endast behovet av omhändertagande och möjligheten till uppfostran blir avgörande för vilken vårdform som kan komma i fråga. Samhällsskyddets intresse kräver uppenbarligen att vårdorganen skall vara i stånd att genom omsorgsfull differentiering av det åt dem anförtrodda klientelet tillse, att den lilla procent av mera svårbehandlade fall som förefinnes blir omhändertagen på sådant sätt att man inte behöver befara att den obehindrat fortsätter sin brottsliga verksamhet.

För att främja en utveckling av tillgängliga resurser i ovan angiven riktning, vilket kommittéerna finner i hög grad påkallat, är det angeläget att införa klara bestämmelser som utvisar att den ålderskategori varom här är fråga, 15—17-åringarna, icke bör dömas till frihetsstraff utan omhändertagas enligt barnavårdslagen. I synnerhet för den nu pågående översynen av ungdomsvårdsskolorna är det av den största betydelse att genom lagstiftning ett dylikt klarläggande kommer till stånd med hänsyn till beräkningen av personal- och anstaltsresurser inom barna- och ungdomsvården.

Med utgångspunkt från dessa principiella överväganden vill kommittéerna angående de av RÅ ifrågasatta åtgärderna anföra följande.

I. RÅ har alternativt ifrågasatt antingen en höjning av den s. k. straffmyndighetsåldern eller en begränsning av frihetsstraffets användning för ungdom under 18 år till fall då särskilda förutsättningar föreligger. Av dessa alternativ finner kommittéerna det senare äga företräde. Bötespåföljden är i många fall en lämplig reaktionsform för begångna mindre polisförseelser beträffande ung-

domar med egen inkomst. Däremot bör, såsom redan anförts, enligt kommittéernas uppfattning målet för den kriminalpolitiska utvecklingen i fråga om behandlingen av lagöverträdare i nämnda åldersgrupp vara frihetsstraffets ersättande med en rationell socialvård.

Den avgörande synpunkten inom all kriminalpolitik är denna: hur skall medborgarna i samhället bäst skyddas mot kriminaliteten? Beträffande lagöverträdare i de yngsta åldersklasserna kan icke något tvivel råda därom att effektiva, individuellt avpassade åtgärder avseende att förebygga fortsatt brottslighet från varje ung lagbrytares sida är bäst ägnade att motarbeta brottsligheten inom nu ifrågavarande åldersgrupp, att inom denna upprätthålla den allmänna laglydnaden. I fråga om ett fåtal tidigt utvecklade, utpräglade asociala unga brottslingar förslår inte till samhällets skydd enbart pedagogiska åtgärder i deras nuvarande utformning. Här kan ytterligare ifrågakomma dels psykiatrisk vård dels ock i övrigt förbättrade resurser. Ungdomsvårdsskoleutredningen som anser nuvarande resurser i nämnda hänseenden otillräckliga, har sin uppmärksamhet starkt inriktad på dessa problem, bland vilka anstaltsproblemet för de utpräglade psykopaterna hör till barna- och ungdomsvårdens mest brådskande uppgifter.

Skyddsuppfostran kan för närvarande åvägabringas icke allenast på barnavårdsorganens eget initiativ utan även dels efter framställning av åklagare i samband med utredning av frågan om åtalseftergift enligt 1944 års lag, dels efter initiativ av domstol i samband med en villkorlig dom.

Till förstnämnda fråga återkommer kommittéerna här nedan under II. Beträffande sistnämnda åtgärd stadgas i

lagen om villkorlig dom 8 § andra stycket, att domstolen äger att, när det finnes lämpligare och av barnavårdsnämnd i avgivet yttrande föreslagits, överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran.

Det har länge visat sig förenat med avsevärda olägenheter att sådant överlämnande sker i form av en villkorlig dom. Denna dom, vilken leder till den regelmässigt frihetsberövande, djupt ingripande skyddsåtgärd som skyddsuppfostran utgör, har förväxlats med en vanlig villkorlig dom och för allmänheten lätt framstått som en otillräcklig reaktion mot brottet. Kommittéerna föreslår att domstolens överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för skyddsuppfostran utbrytes ur den villkorliga domen och erhåller en fristående ställning som samhällelig skyddsåtgärd. Ett utkast till lag härom bifogas utlåtandet. En närmare motivering lämnas i strafflagberedningens vid lagutkastet fogade särskilda motiv.

I samma lagutkast fastslås principen att underårig lagöverträdare som ej fyllt 18 år ej får dömas till frihetsstraff med mindre särskilda skäl därtill äro. Ett närmare angivande i lagtext av dessa skäl låter sig icke göra. Det bör emellertid framhållas att med särskilda skäl icke närmast åsyftas brottets grovhet. Det har förekommit att minderåriga mördare kunnat tagas om hand av barnavården. Men så länge denna saknar resurser för omhändertagande av de farligaste unga brottslingarna kan det tyvärr i enstaka fall visa sig nödvändigt att underkasta dem fängsligt förvar till förhinderande av fortsatt brottslighet. Genom kravet på särskilda skäl såsom förutsättning för att dom å frihetsstraff skall ifrågakomma har kommittéerna ve-

lat klart angiva att frihetsstraff endast rent undantagsvis får ådömas. Såsom särskilt skäl kan icke accepteras åsikten, att en dom å frihetsstraff skulle vara bättre ägnad än skyddsuppfostran att avhålla andra än den tilltalade från att begå liknande brott.

Ingenting nämnes i lagutkastet om förvaring i säkerhetsanstalt av person under 18 år. 1937 års förvaringslag innehåller icke någon åldersgräns nedåt. När den utarbetades torde det ha förutsatts att den skulle kunna tillämpas även på unga lagbrytare. Utvecklingen har emellertid naturligt nog gått andra vägar. För rent exceptionella brottsfall av unga psykopater torde dock förvaringen med dess tillgång till sinnessjukhuset i Håga kunna utgöra en nödfallsutväg i avbidan på bättre tillgång inom ungdomsvården på vårdmöjligheter för utpräglade psykopater.

En konsekvens av det föreslagna stadgandet att frihetsstraff ej ifrågakommer med mindre särskilda skäl därtill föranleder är att frihetsstraff icke kan villkorligt ådömas den som ej fyllt 18 år. För tydlighetens skull torde detta böra uttryckligen utsägas.

Kommittéerna har vid sidan av den nu föreslagna lagstiftningen om skyddsuppfostran för vissa underåriga lagöverträdare haft under övervägande ett alternativ gående ut på att domstol, när den icke dömd till böter eller frihetsstraff, endast skulle hava att överlämna den unge tilltalade till barnavårdsnämnd för vård enligt barnavårdslagen. Enligt detta alternativ skulle domstolen alltså icke såsom nu kunna genom villkorlig dom anordna tillsynsvård i frihet i egen regi utan skulle hava att helt överlämna denna vårdform till barnavårdsorganisationen. Kommittéerna har emellertid icke funnit erforderligt att i detta sam-

manhang vidtaga längre gående ändringar i lagen om villkorlig dom än som ovan föreslagits. Genom de av kommittéerna föreslagna ändringarna i lagen om åtalseftergift torde dock de fall bli sällsynta, då domstolen skulle få anledning att begagna sig av den villkorliga domen beträffande denna åldersgrupp. Ett genom barnavårdskommittén i anslutning till det nämnda alternativet utarbetat, vid detta utlåtande fogat utkast till ändringar i barnavårdslagen avser att ge barnavårdsnämnden möjligheter att meddela samma föreskrifter beträffande vård utan samband med skyddsuppfostran som domstolarna kan meddela i samband med villkorlig dom. En dylik lagstiftning kan tydligen genomföras även vid sidan om den av kommittéerna föreslagna lagen om skyddsuppfostran.

II. För det andra framhåller RÅ att det önskade resultatet — att förhindra de yngsta lagöverträdarnas överförande till fångvården — även synes kunna nås genom en ändring av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Även på denna punkt delar kommittéerna RÅ:s mening. Fastslås det i princip att skyddsuppfostran bör ersätta frihetsstraff, när ej särskilda skäl talar häremot, bör tydligen statsåklagarna icke bringa andra brottsfall av 15—17-åringar under domstols prövning än sådana där handläggning av domstol är påkallad av särskilda skäl.

När åtalseftergiftsinstitutet 1944 infördes, omgärdades det med olika förbehåll och anvisningar för statsåklagarna som hade att tillämpa detsamma. Det kan icke råda något tvivel om att institutet väl fyllt sin uppgift i händerna på landets nya, väl kvalificerade statsåklagarkår. Redan vid dess införande var def

lagstiftarens avsikt att för den åldersgrupp av unga lagöverträdare, som lagen åsyftade, skyddsuppfostran normalt skulle träda i stället för frihetsstraff. Om det nu i lag uttryckligen stadgas att 15—17-åring ej får dömas till frihetsstraff med mindre särskilda skäl därtill äro, bör statsåklagarens rätt att utan domstolen som mellanhand överlämna den unge lagöverträdaren till barnavårdsnämnd för skyddsuppfostran uppenbarligen göras till den normala formen för rättsvårdens initiativ till skyddsuppfostran. Lagens anvisningar till statsåklagaren synes för detta ändamål böra omläggas så, att de anger de särskilda skäl som bör föranleda åklagaren att draga målet under domstols prövning i de fall då eftergift är möjlig. Gällande lag innehåller härutinnan allenast det stadgade, att åtal skall väckas om det finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt. Detta något svävande stadgande anser kommittéerna böra utbytas mot ett konkret angivande av de fall som bör handläggas av domstol.

Hit hör först och främst sådana fall då enligt statsåklagarens mening föreligger särskilda skäl till ådömande av frihetsstraff. Men hit hör för det andra också sådana fall då åklagaren anser att böter bör ådömas för brottet. Det bör erinras att lagen allenast avser sådana brott varå frihetsstraff kan följa, icke vanliga polisförseelser varå allenast kan följa böter. För dessa skulle det lämpa sig att domstolsförfarandet kunde utbytas mot strafföreläggande. Det har upplysts att denna fråga är föremål för övervägande inom en särskild utredning.

En tredje kategori av fall som bör komma inför domstol utgöres av sådana, i vilka domstolens större utredningsresurser med vittnesförhör m. m. bör

komma till användning för att undanröja tvivel i skuldfrågan. Såsom exempel härpå kan erinras om det bekanta Perstorpsfallet. Möjligheten till handläggning inför domstol utsträcker dock icke genom den nu föreslagna lagändringen till misstänkta under 15 år.

Även andra särskilda skäl till ett målsdragande inför domstol än de nu nämnda kan förekomma. Ett sådant kan föreligga när målsägande påyrkar domstolens prövning av skadeståndsfråga. Talan härom kan föras i särskild rättegång, men förhållandena kan vara sådana att åklagaren anser det lämpligt att utredningen om brottet och om skadeståndet äger rum i ett sammanhang inför domstol. — Andra exempel på behov av handläggning inför domstol utgör sådana fall, då åklagare och barnavårdsnämnd icke blivit ense om den unges överlämnande till skyddsuppfostran men åklagaren vidhåller att detta är den lämpliga skyddsåtgärden, eller då barnavården ej kan utsträcka tillsyn i frihet utan skyddsuppfostran över 18-årsgränsen, medan domstolen genom en villkorlig dom kan fastställa en präventiv tid tre år framåt. — Utan specificering i lagen av fall sådana som de nu nämnda torde böra införas en allmän klausul om målets dragande inför domstol när särskilda skäl därtill föreligger. Ett lämpligt kontrollmedel över att frågan om behovet av domstolsprövning av åklagaren ingående övervägts synes det kommittéerna vara, att i lagen införas bestämmelse om att åklagaren i stämningen skall ange anledningen.

Enligt kommittéernas mening är statsåklagarna väl ägnade att verkställa den prövning som redan nu och än mer enligt förslaget ankommer på dem. På en punkt skulle det dock synas ändamålsenligt, att icke blott i rättsenhetens in-

trasse utan även av praktiska skäl åtalfrågan underställdes riksåklagarens prövning. Detta gäller den första gruppen av fall, där särskilda skäl till frihetsstraff anses föreligga. På detta område har RÅ redan enligt gällande rätt en viss kontrolluppgift i det att alla domar varigenom frihetsstraff ådömes 15—17-åring skall tillställas honom för granskning. Det är uppenbart att fullgörandet av RÅ:s uppgifter underlättas, om RÅ får tillfälle att taga ställning till ärendet på ett så tidigt stadium som möjligt — alltså redan innan åtal väckes. En viktig synpunkt vid avgörandet av frågan huruvida särskilda skäl föreligger till ådömande av frihetsstraff är den, om socialvården besitter erforderliga resurser för den unge lagöverträdarens rationella omhändertagande. Eventuella förhandlingar med socialstyrelsen härom i särskilda fall kan lättare föras centralt av riksåklagaren än av de olika statsåklagarna. Goda skäl synes även kunna anföras för åtalsfrågans underställande under RÅ för vinnande av en likartad tillämpning, när åklagaren anser att annan särskild anledning än någon av de tre ovan först angivna föreligger till målets dragande under domstols prövning (lagutkastet punkt 4). Inom kommittéerna har dock delade meningar uttalats på denna punkt.

III. För det tredje ifrågasätter RÅ huruvida åldersgränsen för ungdomsfängelse skulle kunna sänkas, så att även personer under aderton år kunde dömas härtill. Detta kan kommittéerna icke tillstyrka. Den behandling som avses med ungdomsfängelse är icke i något avseende anordnad på sådant sätt, att det finnes anledning att antaga att den skulle vara ändamålsenligare än skyddsuppfostran. Att öppna ungdomsfängelsebehandlingen även för

ungdom under aderton år vore att återuppliva systemet med tvenne parallella uppfostringsinstitut för samma åldersgrupp under olika centrala myndigheter. Olämpligheten härav belystes vid tvångsuppfostringsinstitutets avskaffande och har här ovan redan framhållits. För övrigt befinner sig i strafflagberedningen hela ungdomsfängelseinstitutet i stöpsleven. Att öppna möjlighet att begagna de gamla fängelserna i Uppsala och Ystad såsom slutna anstalter även för ungdom under aderton år för att därigenom i avbidan på den slutliga utformningen av behandlingen av kriminell ungdom undvika att straffarbete eller fängelse ådömes, synes icke vara något att eftersträva. Den planerade nya Røxtunaanstalten torde till sista plats behövas för det klientel, 18—20-åringarna, för vilket den är avsedd. En sammanblandning av de olika åldersgrupperna på en dylik anstalt torde dessutom icke vara lämplig.

IV. I fråga om åtgärder för att beträffande de unga lagöverträdare som dömts till frihetsstraff minska de ogynnsamma verkningar som är förbundna med intagande å fängvårdsanstalt, får kommittéerna hänvisa till den utredning som verkställdes av 1951 års fängvårdsutredning.

B. RÅ:s skrivelse den 26 november 1951.

De i RÅ:s andra skrivelse framförda önskemålen om snabbare handläggning av mål och ärenden angående lagöverträdare under 18 år och om åtgärder till förebyggande av fortsatt brottslig verksamhet av sådana lagöverträdare under pågående förundersökning angående begånget brott, finner kommittéerna i hög grad beaktansvärda.

Kommittéerna vill kraftigt understry-

ka vad RÅ anført om angelägenheten av en snabbare handläggning. En väsentlig del av de svårigheter som nu föreligger i fråga om behandlingen av unga lagöverträdare, skulle med största sannolikhet aldrig ha uppkommit, om den avsevärda tid som förflyter innan åtgärd bestämmes förkortats. Bestämmelser om snabb handläggning har införts i ett flertal av de av strafflagberedningen utarbetade lagutkast som äro fogade vid detta utlåtande, och kommittéerna kan hänvisa till den motivering som åtföljer utkasterna.

RÅ:s förslag om övervakningshem har föranlett undersökningar efter två olika linjer. Å ena sidan har kommittéerna övervägt möjligheten att organisera övervakningshem för sådana unga lagöverträdare, beträffande vilka häktningsskäl föreligger sedan det visat sig att betryggande övervakning utan häktning ej kan åvägabringas. Å andra sidan har övervägts att inom barnavårdslagens ram söka anordna betryggande övervakningsmöjligheter för undvikande av häktning. I första rummet har kommittéernas undersökningar inriktats på att vinna klarhet i fråga om möjligheten att till en början i de tre största städerna få till stånd utredningshem eller övervakningsavdelningar med angivna syfte. Dessa undersökningar har icke hunnit avslutas inom den tid då kommittéernas utlåtande borde vara avlämnat. Det har därjämte visat sig att vilkendera vägen man väljer erfordras en viss lagstiftning i ämnet, minst omfattande vid ett inordnande av hemmen eller avdelningarna inom barnavårdslagens ram. Kommittéerna har emellertid icke velat såsom egna förslag framlägga de lagutkast som utarbetats annat än i samband med en utredning angående en konkret lösning av anstaltsmöjlighe-

terna. Vid detta förhållande får kommittéerna för närvarande inskränka sig till att i princip tillstyrka RÅ:s förslag om anordnande av betryggande övervakning av unga lagöverträdare till förhindrande av fortsatt brottslighet under den tid förundersökningen pågår, genom för ändamålet skyndsamt inrättade utredningshem eller övervakningsavdelningar till en början i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kommittéerna, som anser att övervakningsmöjligheter bör anordnas inom barnavårdens ram, förutsätter att ärendets fortsatta utredning överlämnas till barnavårdskommittén.

Sammanfattning.

Efter överläggningar vid olika gemensamma sammanträden med anledning av de kungl. remisserna av RÅ:s skrivelser har kommittéerna beslutat sammanfattningsvis göra följande uttalande.

1. Som mål för utvecklingen av brottsbekämpandet beträffande åldersgruppen 15—17-åringar bör uppställas, att allt omhändertagande för vård och tillsyn sker av barnavårdsorgan och regleras i barnavårdslagen, i den mån icke särskild psykiatrisk vård finnes erforderlig. Slutmålet är med andra ord att beträffande denna åldersgrupp kunna helt avstå från användandet av frihetsstraff.

2. Kommittéernas dagsaktuella arbetsuppgifter bör omedelbart inriktas på att i förslag till åtgärder och anslagsäskanden, som snarast möjligt bör framläggas, verka för det under punkt 1. angivna programmets realiserande, så att i första hand vård och tillsyn i frihet må kunna effektivt genomföras och, i den mån anstaltsbehandling icke kan undvaras, vårdmöjligheterna i barnavårdens hem och skolor liksom i psy-

kiatriska anstalter fullt svarar mot behovet och erforderliga resurser för eftervården tillhandahållas.

3. För att främja den utveckling, för vilken kommittéerna uttalat sig under 1 och 2, bör nu stiftas en lag vari stadgas att den som ej fyllt 18 år ej får dömas till fängelse med mindre särskilda skäl därtill äro. Såsom ett sådant särskilt skäl kan icke accepteras åsikten, att en dom å frihetsstraff skulle vara bättre ägnad än skyddsuppföstran att avhålla andra än den tilltalade från att begå liknande brott.

4. Till främjande av att ungdom under 18 år icke utan trängande skäl drages inför domstol bör statsåklagares rätt att med barnavårdsnämnd träffa uppökelse om vård enligt barnavårdslagen vidgas genom uttryckligt stadgande i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, varav framgår att åtal vid domstol ej bör väckas med mindre särskilda, i lagen angivna skäl därtill föranleder.

5. Till främjande av att ungdom under 18 år omhändertages för skyddsuppföstran i stället för att dömas till frihetsstraff bör domstols överlämnande till barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd i nämnda syfte frigöras från de villkor som enligt lagen om villkorlig dom uppställts för meddelande av sådan dom och utbrytas ur den villkorliga domen till en fristående skyddsåtgärd.

6. Härutöver bör för närvarande icke göras några ändringar i lagstiftningen om domstols hefogenhet att meddela villkorlig dom beträffande den som ej fyllt 18 år, men kommittéerna överlämnar ett inom barnavårdskommittén utarbetat utkast till vissa ändringar i barnavårdslagen jämte motiv, åsyftande att efter mönster från lagen om villkorlig dom vidga barnavårdsnämndernas möj-

ligheter att vid sidan om skyddsuffostrar anordna tillfredsställande vård och tillsyn av ungdom i åldern 15—17 år.

7. Bestämmelser bör meddelas åsyftande att åvägabringa största möjliga snabbhet i handläggningen av mål och ärenden angående lagöverträdare under 18 år. Förslag härom framförs i bifogade lagutkast.

8. Åtgärder bör vidtagas för att, beträffande person under 18 år som misstänkes för brott, inom barnavårdens ram åstadkomma betryggande övervakningsmöjligheter till förebyggande av fortsatt brottslig verksamhet. För detta ändamål bör frågan om inrättande av utredningshem eller övervakningsavdelningar i barnavårdens regi, till en början i Stockholm, Göteborg och Malmö, skyndsamt utredas.

Inom strafflagberedningen utarbetade lagutkast för genomförande av de under 3—5 och 7 här ovan angivna principerna jämte beredningens specialmotiv härtill fogas vid utlåtandet.

I detta ärendes handläggning har deltagit, utom undertecknade ordförande och sekreterare,

från strafflagberedningen: ledamöterna Lunds universitets rektor professorn Ragnar Bergendal, direktören Sven Ersman, överdirektören Hardy Göransson, lagbyråchefen Bengt Lassen och professorn Ivar Strahl samt de sakkunniga professorn Ivar Agge, byråchefen Torsten Eriksson, professorn Gunnar Heckscher, riksdagsmannen Verner Hedlund, doktorn Gustav Jonsson, professorn Olof Kinberg, ombudsmannen Bror Larsson, förste byråsekreteraren Torgny

Lindberg, statsåklagaren Martin Lundqvist, doktorn Elsa-Brita Nordlund, häradshövdingen Gösta Siljeström och direktören Gunnar Thurén, av vilka Agge avger särskilt yttrande;

från barnavårdskommittén: ledamöterna socialläkaren Arne Bursell, direktören S. Larsson, advokaten Hugo Lindberg (tillika sakkunnig i strafflagberedningen), fil. lic. K. Lindegren (tillika sakkunnig i ungdomsvårdsskoleutredningen), borgarrådet H. L. Mehr, riksdagsledamöterna fru Elsa Ewerlöf, fru Helga Sjöstrand och fru Anna Sjöström-Bengtsson ävensom experten byråchefen Göta Rosén; samt

från ungdomsvårdsskoleutredningen: docenten Gunnar Boalt, riksdagsledamöterna fru Märta Boman, socialinspektören Brita Elmén och sekreteraren A. V. Wallenheim ävensom experten byråchefen Lars Bolin.

Kommittéernas överläggningar har ägt rum under samråd med riksåklagaren M. Heuman och lagbyråchefen B. Kjellin.

Stockholm den 19 januari 1952.

På strafflagberedningens vägnar:

KARL SCHLYTER

Carl Holmberg.

På barnavårdskommitténs vägnar:

ERNST BEXELIUS

Rutger Nyman

På ungdomsvårdsskoleutredningens vägnar:

PER NYSTRÖM

Olov Johnsson

4. Inom strafflagberedningen utarbetade lagutkast.

I. Utkast till lag om skyddsuppfostran av vissa underåriga lagöverträdare.

Härigenom förordnas som följer.

1 §. Övertygas tilltalad som ej fyllt aderton år om brott varå enligt lag kan följa frihetsstraff, må rätten, i stället för att döma till böter eller frihetsstraff, efter tillstyrkan av barnavårdsnämnd överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuppfostran.

Vad i lag eller författning finnes stadgat angående särskild verkan av att någon dömes till fängelse skall äga motsvarande tillämpning vid överlämnande som i första stycket sägs.

2 §. Den som ej fyllt aderton år må ej dömas till frihetsstraff, med mindre särskilda skäl därtill äro. Genom villkorlig dom må frihetsstraff ej ådömas honom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953, då 8 § andra stycket lagen om villkorlig dom skall upphöra att äga tillämpning å tilltalad som är under aderton år.

Förklaras villkorligt anstånd varom förordnats före denna lags ikraftträdande förverkat, må rätten, om den dömde är under aderton år, under de förutsättningar som angivas i 1 § förordna om överlämnande som där sägs att träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen.

II. Utkast till lag om ändrad lydelse av 2—4 §§ lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Härigenom förordnas att 2—4 §§ lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa minderåriga skola erhålla följande ändrade lydelse.

2 §. Eftergift av åtal må äga rum, om den underårige omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning, eller om brottet är ringa och det uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. Åtalseftergift bör ske, om åklagaren ej finner

1. att särskilda skäl äro till ådömande av frihetsstraff eller förvaring i säkerhetsanstalt, eller

2. att den misstänkte bör ådömas böter, eller

3. att handläggning vid domstol erfordras för utredning om brottet, eller

4. att eljest särskild anledning föreligger att draga målet under domstols prövning.

Anledningen till att målet enligt vad nu sagts drages inför domstol skall angivas i stämningsansökningen.

3 §. Frågan om eftergift av åtal skall prövas av statsåklagare. Finner denne sådan anledning till åtal som i 2 § andra stycket under 1. sägs vara för handen, skall åtalsfrågan underställas riksåklagarens prövning.

4 §. Är skälig anledning att åtalet bör eftergivnas, skall åklagaren, innan han avslutar i ärendet, från barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas, inhämta yttrande, huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige.

Nämndens — — — i övrigt.

Är brottet — — — inhämtas.

Ärende angående åtalseftergift skall av åklagaren handläggas med största skyndsamt. Nämnden åligger att avgiva sitt yttrande senast inom två veckor från det handlingarna i ärendet kommo nämnden tillhanda, därest ej till följd av särskilda skäl längre uppskov är oundgängligen nödvändigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

III. Utkast till lag om ändring av lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårige.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårige skall erhålla följande ändrade lydelse och att i lagen skall införas en ny paragraf, 6 §, med nedan angivet innehåll.

3 §. Förekommer i mål mot underårige anledning att döma till frihetsstraff eller förvaring eller att meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande eller att överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuffostran, skall vid målets prövning och avgörande rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Har rätten vid huvudförhandling handlagt målet i den sammansättning som eljest är föreskriven och rör målet ej brott vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver, vare rätten dock domför utan nämnd.

Vad — — — sammansättning.

6 §. Mål mot underårige skall alltid behandlas skyndsamt.

Väckes allmänt åtal mot den som ej fyllt aderton år för brott vara straffarbete kan följa, skola, ändå att han ej är häktad, de tidsfrister iakttagas som äro föreskrivna för åtgärd i mål vari den tilltalade är häktad. Den tid av en vecka, som i 45 kap. 14 § rättegångsbalken är föreskriven för hållande av huvudförhandling, skall räknas från den dag, då bevis om stämningens delgivning inkommit till rätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

5. Strafflagberedningens specialmotiv till lagutkastet.

I. Lagutkastet om skyddsuppfostran av vissa underåriga lagöverträdare.

1 §.

I den allmänna motiveringen har redogjorts för syftet med lagutkastet och har nämnts att överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för omhändertagande för skyddsuppfostran brutits ut ur den villkorliga domen och gjorts till en självständig skyddsåtgärd. Den föreslagna lagändringen har länge framstått som ett trängande reformkrav. Vid avskaffandet av institutet tvångsuppfostran uttalades att förutsättningen härför var att det klientel som var i behov av anstaltsvård i fortsättningen blev omhändertaget för skyddsuppfostran. Tekniskt är saken för närvarande löst så att möjlighet finnes för domstol att i samband med villkorlig dom överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för skyddsuppfostran. Detta innebär att de förutsättningar som i 1—3 §§ lagen om villkorlig dom uppställas för meddelande av villkorlig dom skola vara uppfyllda för att överlämnande för skyddsuppfostran skall kunna ske. Även bestämmelserna om förverkande av villkorligt anstånd äro tillämpliga. Med hänsyn till den ståndpunkt lagstiftaren inlagt till frågan om anstaltsvård för den yngsta gruppen lagöverträdare är denna ordning icke lämplig. I realiteten har det ju för domstolarna gällt att välja mellan olika former för frihetsberövande, inom fångvården eller inom socialvården. Det

väsentliga har icke varit att anstånd givnes med ådömande av frihetsstraff. Såsom tillämpningen av lagen om villkorlig dom utvecklats sig, torde emellertid de förutsättningar som uppställas i 1—3 §§ numera icke medföra någon väsentlig inskränkning, när domstol vill överlämna till skyddsuppfostran. Den omständigheten att i sådana fall meddelas villkorlig dom kan dock giva en felaktig föreställning om samhällsreaktionens innebörd. Då man nu genom den föreslagna lagstiftningen önskar bestämt uttala att anstaltsvård för den som är under aderton år ej skall ske inom fångvården annat än i något undantagsfall, måste överlämnande för skyddsuppfostran uppenbarligen frigöras från de särskilda förutsättningar som gälla för meddelande av villkorlig dom och vilka formellt kunna åberopas som skäl mot överlämnande för skyddsuppfostran.

Paragrafen är tillämplig endast å den som vid rättens avgörande är under aderton år; har brottet begåtts innan han fyllt aderton år men träffas domstolens avgörande först efter denna tidpunkt, får domstolen bestämma åtgärd i enlighet med vad som nu gäller. Denna bestämning av övre åldersgränsen har valts bl. a. för att den skall sammanfalla med nedre gränsen för ungdomsfängelse. Önskan att icke göra lagändringen mer omfattande än som är nödvändigt för att fastslå principen att ungdom under aderton år skall i fråga om anstaltsvård hänföras till socialvården, har gjort att

man nu icke ansett lämpligt att utsträcka paragrafens tillämplighet till alla dem som kunna omhändertagas för skyddsuppfostran, d. v. s. även 18—20 årsgruppen.

Överlämnandet till barnavårdsnämnd har, såsom i den allmänna motiveringen anförts, begränsats till att avse åtgärd för skyddsuppfostran och har icke utsträckts till att gälla vård enligt barnavårdslagen över huvud. Överlämnandet till skyddsuppfostran behöver emellertid icke begränsas till sådana fall då intagande i ungdomsvårdsskola framstår som den önskvärda åtgärden. Även kriminalvård i frihet kan åvägbringas genom överlämnande till skyddsuppfostran, om domstol och barnavårdsnämnd äro ense om att den unge bör skiljas från hemmet. Tillsynsvård utan skiljande från hemmet får däremot, liksom för närvarande, ske genom villkorlig dom.

Då sålunda överlämnandet avser skyddsuppfostran, har barnavårdsnämnds tillstyrkan bibehållits såsom förutsättning. Det har under den diskussion som föregått förslaget framläggande uttalats önskemål om att domstol skulle kunna föreskriva skyddsuppfostran oberoende av barnavårdsnämndens inställning härtill. Domstolen skulle då efter barnavårdsnämndens hörande pröva om förutsättningarna för skyddsuppfostran enligt 22 och 23 §§ barnavårdslagen föreläge och, om så vore fallet, besluta omhändertagande, vilket därefter skulle administreras av barnavårdsnämnd. Till förmån för en sådan lösning har anförts, att när domstol har att bestämma åtgärd, bör den direkt kunna göra det utan att vara beroende av annat organ. Domstol med nämnd, sammansatt såsom det är föreskrivet vid handläggning av mål mot underåriga, vore fullt kompetent att avgöra om barnavårdslagens förutsättning-

ar för skyddsuppfostran voro uppfyllda. Särskilt den omständigheten att möjligheterna att döma till frihetsstraff starkt begränsades gjorde det angeläget att domstolen kunde föreskriva annan behandling utan hinder av annan myndighets uppfattning.

En ändring i denna riktning innebär emellertid en sådan principiell nyhet, att det fordrar mer ingående övervägande än vad som varit möjligt under den tid som stått till buds för det nu avgivna förslaget utarbetande.

Med den lösning som valts kan givetvis den situationen uppkomma, att barnavårdsnämnd i strid mot domstolens uppfattning icke finner sig kunna tillstyrka skyddsuppfostran. Därmed är dock icke denna fråga under alla förhållanden avgjord. Anser domstolen att barnavårdsnämndens uppfattning är felaktig, kan den fästa länsstyrelsens uppmärksamhet på saken för att få en ändring till stånd. Ett beslut av barnavårdsnämnd kan av nämnden ändras så snart den finner anledning att bedöma saken annorlunda än tidigare.

Det är att observera att omhändertagande för skyddsuppfostran icke i och för sig innebär att vård å anstalt skall äga rum; härom stadgas i 35 § 1 mom. barnavårdslagen. Domstolen skall avgöra om den önskar att skyddsuppfostran skall förekomma. Lika litet som vid fångvård har domstolen att inverka på behandlingen, placering i öppen eller slutan anstalt, utskrivning m. m. Någon formellt bindande försäkran att den brottslige blir omhändertagen för skyddsuppfostran har domstolen icke fått genom barnavårdsnämndens tillstyrkan även om nämnden i realiteten knappast lär kunna frånga sin uppfattning. Det kan dock teoretiskt tänkas att länsstyrelsen vägrar fastställelse på

nämndens beslut. Detta fall beaktades vid upphävandet av lagen om tvångsuppfostran, då departementschefen uttalade en förmodan att fastställelse icke komme att vägras i de fall då domstol överlämnat åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för skyddsuppfostran. Den av departementschefen uttalade förmodan har också visat sig vara riktig. I ett stort antal fall torde det för övrigt vara så att barnavårdsnämnds beslut om omhändertagande föreligger redan innan domstol har att ta ställning till frågan om påföljd. Beslutar domstol överlämna ärendet till barnavårdsnämnd för åtgärd, efter tillstyrkan men innan beslut fattats av nämnden, kan det emellertid bli så att omhändertagande ej kommer till stånd på grund av att nämnden finner nya omständigheter föranleda en ändrad ståndpunkt. Sedan domstolen skilt sig från saken, kan den icke, i motsats till vad som för närvarande gäller, taga upp frågan till förnyat övervägande. Detta är emellertid fullt konsekvent med den lösning som valts. Ett syfte med den föreslagna lagstiftningen är att föra över praktiskt taget hela 15—17-årsklientelet till socialvårdens behandlingsformer. Detta innebär, om bötesfallen undantagas, faktiskt en höjning av straffmyndighetsåldern för flertalet. Lika väl som i fråga om barn under 15 år, blir det i 15—17-årsgruppen socialvårdsorgan som bestämmer åtgärden.

För en riktig tillämpning av barnavårdslagens bestämmelser i de fall då åt barnavårdsnämnd överlämnas att vidtaga åtgärd med lagöverträdare är det angeläget att länsstyrelserna noga vaka över barnavårdsnämndernas verksamhet. Här om stadgas i 20 § och 81 § 2 mom. barnavårdslagen. Det synes vara ändamålsenligt att domstol låter tillställa länsstyrelsen avskrift av beslut om

överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd. Föreskrift härom torde kunna givas i administrativ väg. Inom barnavårdskommittén har även utarbetats förslag till ändring i barnavårdslagen avseende skyldighet för barnavårdsnämnd att hålla länsstyrelsen underrättad om nämndens åtgärder i ärende som överlämnats till nämnden från domstol.

Har enligt gällande rätt domstol i samband med villkorlig dom överlämnat ärende åt barnavårdsnämnd för skyddsuppfostran, står den villkorligt dömde under övervakning enligt lagen om villkorlig dom, d. v. s. i tre år om ej beslut fattas om upphävande enligt 11 §. För slutlig utskrivning från skyddsuppfostran gälla andra regler. Ett genomförande av lagen om skyddsuppfostran förutsätter emellertid att tillsynsmöjligheterna icke inskränkas. Inom barnavårdskommittén har utarbetats förslag till ändring i 46 § 2 mom. barnavårdslagen angående utskrivning från skyddsuppfostran, varigenom tillgodosetts bland annat detta krav. I fråga om innebörden av denna lagändring hänvisas till av barnavårdskommittén utarbetade motiv.

Villkorlig dom får meddelas om å brottet kan följa fängelse eller straffarbete. Kan ej följa annat än böter må villkorlig dom ej brukas. Motsvarande förutsättningar föreslås skola gälla för att domstol skall kunna besluta överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd. Såsom ytterligare förutsättning har upptagits, att överlämnandet skall träda i stället för böter eller frihetsstraff. Härmed har man velat framhålla endast att överlämnande för skyddsuppfostran ersätter böter eller frihetsstraff, som stadgas för brottet, men ej avsättning eller suspension, förverkande eller annan särskild påföljd. Det är alltså icke avsikten att domstolen skall behöva göra ett bedö-

mande om vad straffet skulle bli om överlämnande till skyddsuffostran ej kommer till stånd. I sakens natur ligger emellertid att skyddsuffostran ej bör anordnas om mindre ingripande åtgärder äro tillfyllest. Skyddsuffostran medför inskränkningar i den personliga rörelsefriheten även om anstaltsvård icke tillgripes. Beslutar barnavårdsnämnd skyddsuffostran, kan dock domstolen avstå från att ådöma straff för ett brott, vilket bedömt i och för sig skulle ha föranlett bötesstraff.

Villkorlig dom, och därmed överlämnande till barnavårdsnämnd för åtgärd, må enligt lagen om villkorlig dom 26 § ej meddelas i fråga om brott mot tryckfrihetsförordningen. Med den föreslagna lagstiftningen möter icke något sådant hinder mot överlämnande till skyddsuffostran.

I åtskilliga lagar stadgas att viss verkan inträder om någon dömts till straff. Här syftas på bestämmelser sådana som 25 kap. 7 § strafflagen, där det sägs att avsättning eller suspension i vissa fall skall följa om någon dömes till straffarbete eller fängelse, skattestrafflagen 4 §, som talar om straffskatt för den som förskyllt frihetsstraff och prisregleringslagen 12 § 3 mom., som föreskriver förverkande om någon fälles till straff. I gällande rätt har vid de påföljder som icke kallas straff i egentlig mening, ungdomsfängelse, förvaring, villkorlig dom utan utsatt påföljd, givits en bestämmelse av innebörd, att stadgande om särskild verkan som följer av att någon fälles till straff skall tillämpas även om ifrågavarande påföljd ådömes. I lagen om villkorlig dom 27 § sägs att där skilda verkningar följa av olika straffarter sådan dom skall jämföras med dom å fängelse, där ej domstolen uttryckligen säger att den skall vara jämförd med dom å

straffarbete. En bestämmelse motsvarande dem som ovan nämnts synes icke kunna undvaras för domstols beslut om överlämnande. Det föreslås nu att överlämnande till barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för någons omhändertagande för skyddsuffostran skall i förevarande avseende jämföras med dom å fängelse. Så torde vara förhållandet för närvarande i de fall där överlämnande för skyddsuffostran sker genom villkorlig dom. Någon anledning att upprätthålla en skillnad i olika fall av överlämnande föreligger icke. Det kan erinras om att motsvarande bestämmelse i lagen om tvångsupfostran, 20 §, jämförde dom å tvångsupfostran med dom å fängelse. Den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig även i sådana fall där verkan knutits till att någon över huvud dömts till straff eller fällts till ansvar. Avsikten med bestämmelsens formulering är endast att uttrycka, att om skilda verkningar anknutits till olika straffarter, vad som gäller fängelse skall tillämpas vid ett beslut om överlämnande till barnavårdsnämnd för skyddsuffostran.

Vid omröstning till dom och röstberäkning enligt 29 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken får domstols överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för någons omhändertagande för skyddsuffostran jämföras med övriga skyddsåtgärder. Detsamma gäller i fråga om sådan ändring av påföljd som avses i 51 kap. 25 §.

Det har övervägts huruvida man skulle föreslå en ändring av lagen om straffregister, innebärande att uppgift om domstols beslut om överlämnande åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd intages i registret. Visserligen kommer för närvarande uppgift om tilltalad, beträffande vilken domstol överlämnat åt bar-

navårdsnämnd att vidtaga åtgärd, att intagas i registret genom registrering av den villkorliga domen. Ett särskilt skäl för registrering av villkorlig dom ligger emellertid i den omständigheten att domstol är skyldig att i vissa fall förklara anståndet förverkat. Beslut om åtalseftergift registreras ej, även om det blir fråga om skyddsuffostran. Gällande bestämmelser om återfall giva ej heller anledning till att dom om överlämnande registreras. Det har icke ansetts vara påkallat att själva sakerförklaringen intages i straffregistret.

2 §.

I denna paragraf kommer det primära syftet med lagförslaget till uttryck. Såsom i den allmänna motiveringen framhålls, är det angeläget att i lag fastslås att person under aderton år regelmässigt icke bör dömas till frihetsstraff.

Domstolen skall i stället för att döma till frihetsstraff tillgripa andra åtgärder. Finner domstolen att fallet är så allvarligt att frihetsberövande kan bli nödvändigt, har den att överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för den underåriges omhändertagande för skyddsuffostran. Detta förfarande har underlättats genom att bestämmelserna därom utbrutits ur lagen om villkorlig dom. Såsom i motiven till 1 § erinrats, innebär ett sådant förordnande av domstol icke nödvändigtvis att ett frihetsberövande å anstalt kommer till stånd. Den saken avgöres av socialvårdsorgan, ej av domstolen. Bestämmelsen i 2 § innebär icke hinder för domstol att döma till förvaring i säkerhetsanstalt, om förutsättningarna därför eljest föreligga. Något praktiskt fall har detta hittills icke varit. Av statistiken för åren 1948—1950 framgår att icke någon person som ej fyllt aderton år intagits för förvaring.

Såsom i utlåtandet framhållits, kan det visa sig lämpligt att i brist på tillräckliga vårdmöjligheter inom barnavården provisoriskt överlämna grova psykopatfall till förvaring.

Förbudet mot att döma till frihetsstraff har icke gjorts helt undantagslöst. I paragrafen har utsagts att till frihetsstraff må dömas om särskilda skäl äro därtill. Avsikten har varit att sådana skäl skola kunna åberopas endast i mycket enstaka fall och i vissa bestämda situationer. Tvekan har rätt, om man borde använda uttrycket »särskilda skäl» eller »synnerliga skäl». Det senare skulle närmast föra tanken till traditionella straffmätningssynpunkter, som det icke är avsikten att här få tillämpade. Man skulle kunna säga, att det alltid föreligger synnerliga skäl att icke döma person under 18 år till frihetsstraff och att det måste finnas alldeles särskilda skäl för att man skall göra undantag från huvudregeln. När strafflagberedningen tog principiell ställning till föreliggande fråga, voro ledamöter och sakkunniga allmänt ense om att ådömande av frihetsstraff borde begränsas till »trängande fall». Sammanställt med de ändringar som föreslås i lagen om åtalseftergift innebär det här föreslagna stadgandet att frågan om ådömande av frihetsstraff icke bör komma under domstols prövning med mindre åklagarmyndigheten förhandlat med socialstyrelsen om barnavårdens resurser och i det individuella fallet funnit dessa otillräckliga.

Ett »särskilt skäl» föreligger självfallet, när 1 § icke är tillämplig därför att barnavårdsorganen icke tillstyrkt omhändertaga för skyddsuffostran på grund av att resurser saknas att omhändertaga den brottslige. Intill dess ungdomsvårdsskoleorganisationen utbyggs kunna sådana fall någon gång komma att

föreligga, men de komma successivt att minska i mån som socialvården utbygges. Behov av en särskild psykopatanstalt för att befria ungdomsvårdsskolorna från en del intagna, för vilka organisationen för närvarande saknar resurser, har också, såsom i utlåtandet närmare utvecklats, gjort sig starkt gällande.

Barnavårdsnämnd kan givetvis avstyra skyddsuppfostran även av det skälet att det anses vara en alltför ingripande åtgärd. Detta bör framgå av nämndens yttrande. Delas denna uppfattning av överordnade socialvårdsorgan, kunna förutsättningar icke antagas föreligga att döma till frihetsstraff, även om domstolen varit inriktad på ett frihetsberövande. I själva verket torde en sådan konflikt mellan domstol och barnavårdsorgan icke någonsin drivas till sin yttersta konsekvens.

Efter den föreslagna lagstiftningen om en begränsning av användandet av frihetsstraff för unga lagbrytare till rena undantagsfall synes följdriktigheten kräva att även användandet av fängelse såsom förvandlingsstraff begränsas eller upphäves. En sådan lagstiftningsåtgärd har även övervägts. Något förslag av denna innebörd framlägges emellertid icke nu. Härför ha åberopats bl. a. följande skäl.

På grund av presumtionen i 4 § lagen om villkorlig dom meddelas i de flesta fall villkorligt anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff. Verkställighet av förvandlingsstraff, som ålagts någon som ej fyllt aderton år, är ytterst sällsynt; under 1950, det sista år för vilket statistik kunnat erhållas, intogs icke någon person under aderton år för avtjänande av förvandlingsstraff. Inskränkning av användande av förvandlings-

straff kan ske genom ett förbud mot att föra talan om förvandling mot den som ej fyllt aderton år. Om denna utväg väljes, finnes likväl möjlighet att anställa talan om förvandling, så snart den bötfällde fyllt aderton år (jfr 5 kap. 20 § strafflagen). För att icke förbudet endast skall medföra att man väntar med talan om förvandling, krävs därför ytterligare inskränkningar. En så långtgående ändring av gällande rätts principer kan icke lämpligen upptagas till övervägande nu. En annan utväg är att ersätta förvandlingsstraff med skyddsuppfostran. Därvid är att observera 9 § i lagen om verkställighet av bötesstraff. Har den bötfällde för skyddsuppfostran intagits på ungdomsvårdsskola, förfaller beslut om förvandling och får förvandling av böter som ådömts före intagandet ej ske. Böter som ådömts efter intagandet men före utskrivningen må ej förvandlas om icke skolans styrelse påkallar det. Genom dessa bestämmelser kan alltså i vissa fall förhindras, att person under aderton år ålägges förvandlingsstraff. En möjlighet för domstol att i stället för att ålägga förvandlingsstraff efter tillstyrkan av barnavårdsnämnd överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för skyddsuppfostran skulle endast medföra den ytterligare inskränkningen i användandet av förvandlingsstraff, att sådana ungdomar som omhändertagits för skyddsuppfostran men ej intagits i ungdomsvårdsskola kunna undgå förvandlingsstraff. Någon större praktisk betydelse torde detta icke ha. Den ringa utsträckning i vilken förvandlingsstraff verkställs av någon som är under aderton år gör att det icke finnes anledning att nu företaga någon ändring i fråga om verkställigheten av bötesstraff som ådömts 15—17-åringar. Det förutsättes emellertid att syftet med den föreslagna lag-

stiftningen beaktas även i mål om förvandling av böter.

Det föreslås att lagen träder i kraft den 1 januari 1953. Lagen blir sedan den trätt i kraft att tillämpa även på brott som begåtts dessförinnan. I intet avseende behöver den nämligen leda till strängare behandling av den brottslige.

Sedan 1 § trätt i kraft skall domstolen naturligtvis icke överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för skyddsuppfostran av någon som ej fyllt 18 år genom förmedling av en villkorlig dom. 8 § andra stycket lagen om villkorlig dom skall alltså icke tillämpas på denna ålderskategori. Har barnavårdsnämnd omhändertagit för skyddsuppfostran någon som domstolen tänkt ge villkorlig dom, bör domstolen endast hänvisa till barnavårdsnämndens beslut. Något formellt hinder för domstolen att meddela villkorlig dom i sådant fall föreligger dock ej. Före lagens ikraftträdande meddelade domar, i vilka överlämnats åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd, påverkas ej av att 8 § andra stycket ej är tillämpligt efter den 1 januari 1953.

Villkorlig dom skall för den som är under aderton år i fortsättningen endast meddelas i form av anstånd med påföljds ådömande om domstolen icke vill bestämma straffet till böter. Förklaras sådant anstånd förverkat, bli 1 och 2 §§ i lagen om skyddsuppfostran direkt tillämpliga när domstolen skall bestämma påföljd; och detta gäller även villkorliga domar som meddelats före lagens ikraftträdande. Har däremot straff bestämts i domen, är det nödvändigt med en särskild regel för att straffet skall kunna utbytas mot att domstolen överlämnar åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för

skyddsuppfostran. Sådana stadganden finnas i ungdomsfängelselagen 3 § och förvaringslagen 2 § andra stycket. Då villkorlig dom med utsatt frihetsstraff icke kan meddelas efter lagens ikraftträdande, försvinner efter en övergångstid å högst tre år behovet av en särskild bestämmelse för att möjliggöra att person under aderton år vid förverkande av villkorlig dom icke intages å fångvårdsanstalt. I övergångsbestämmelserna har därför upptagits en bestämmelse om utbyte av en redan ådömd påföljd. De i 1 § angivna förutsättningarna för överlämnande skola vara uppfyllda; det fordras alltså att barnavårdsnämnd tillstyrkt åtgärden. Det har icke ansetts erforderligt att giva en särskild bestämmelse att gälla framgent för de fall då villkorligt anstånd med verkställighet av bötesstraff förklaras förverkat.

II. Lagutkastet om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

2 §.

I 1944 års lag om åtal eftergift föreslås en del ändringar i syfte att inskränka antalet åtal mot personer som äro under aderton år. Redan gällande rätt har medfört att åklagarna, bortsett från bötesbrotten, i flertalet fall av brott av den som är under aderton år efterge åtal. Utfärdas en lag av det innehåll som föreslagits i fråga om påföljder för unga lagöverträdare, måste antalet åtal komma att ytterligare minskas. Inskränkningen av möjligheten att döma till frihetsstraff måste ge åklagaren anledning att underlåta åtal i de fall, då genom barnavårdsnämnd lämplig behandling av den unge kan komma till stånd. Givetvis kommer ändå åtal att i vissa fall vara befogat därför att målets prövning införd domstol är enda möjligheten att få till

stånd den åtgärd med den underårige som åklagaren anser erforderlig. Där emot avses icke att åtal skall väckas med den motiveringen att handläggning inför domstol i och för sig är till gagn för behandlingen av den underårige. Även om det i ett visst fall icke kan sägas att själva lagföringen är skadlig för den unge lagöverträdaren, innebär den likväl att avgörandet om reaktionen fördröjes, vilket såsom riksåklagaren framhållit i skrivelsen den 26 november 1951 ofta har mycket allvarliga konsekvenser. Det torde också vara så att behandlingen av den unge understundom försvåras av att domstolsförhandling föregått, varigenom han kan komma att i egna och kamraters ögon erhålla en merit.

Åtalseftergiftslagen bör därför icke hindra åklagaren att underlåta åtal i sådana fall, då domstolsbehandling icke leder till annat resultat än vad som kan uppnås utan åtal. Bland förutsättningarna för eftergift av åtal upptages i gällande lydelse av 2 § att det med skäl kan antagas att den underårige skall avhålla sig från att ånyo begå brott. Detta kräves även i de fall då han omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd. Ett sådant krav kan icke rimligen upprätthållas sedan i lag fastslagits att den som är under aderton år i stället för att dömas till frihetsstraff skall omhändertagas för skyddsuppfostran. Sådant omhändertagande skall vara det normala om domstolen icke finner vård i frihet vara tillräcklig åtgärd. Vad nu anförts kan icke med samma styrka åberopas som skäl för att slopa ifrågavarande förutsättning i de fall då skyddsuppfostran eller jämförlig åtgärd icke kommer till stånd. Det har dock ansetts att hinder mot åtalseftergift icke borde föreligga om barnavårdsnämnd ingriper med and-

ra åtgärder än skyddsuppfostran, bara därför att det icke kan sägas att den underårige skall avhålla sig från vidare brottslighet. Barnavårdsnämnden skulle därigenom tvingas att omhändertaga honom för skyddsuppfostran.

Såsom även anmärkts i motiven till 1 § lagutkastet om skyddsuppfostran av vissa underåriga lagöverträdare är det angeläget att länsstyrelserna noga följa barnavårdsnämndernas åtgärder med unga lagöverträdare. Barnavårdskommittén har föreslagit att barnavårdsnämnd skall vara skyldig att lämna länsstyrelserna meddelande om de åtgärder den vidtager, sedan åklagaren meddelat beslut om åtalseftergift.

I stället för gällande rätts förbud mot åtalseftergift om åtal finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt ha i andra stycket av paragrafen angivits de fall i vilka åtal bör väckas. Föreliggande förutsättningar för åtalseftergift enligt första stycket, bör beslut om eftergift meddelas om icke särskilda skäl tala emot det. Åklagaren får göra ett bedömande av om den enligt hans mening rätta påföljden kan komma till stånd utan åtal eller ej.

Punkt 1 motsvarar 2 § lagen om skyddsuppfostran av vissa underåriga lagöverträdare. Beträffande de omständigheter som avses med särskilda skäl hänvisas till vad som anförts i motiveringen till nämnda stadgande. Här är emellertid att observera att åtalseftergiftslagen är tillämplig på brott som begåtts innan gärningsmannen fyllt aderton år. Har den underårige fyllt aderton år när åklagaren skall avgöra åtalsfrågan, får vid bedömandet av om särskilda skäl till frihetsstraff föreligga anläggas en del andra synpunkter än vad som gäller i fråga om den som är under aderton år. Någon inskränkning i domstols

möjligheter att döma den som är över aderton år till frihetsstraff har ej gjorts och som påföljd kan ifrågakomma även ungdomsfängelse. Bland skälen till åtal har nämnts även att anledning föreligger att döma till förvaring, för vilket institut det icke ansetts nödvändigt att meddela särskilda bestämmelser i lagen om skyddsuppfostran. I punkt 2 upptages det fallet att åklagaren finner böter vara tillfyllest. Det är givetvis icke meningen att åtal skall väckas, så snart böter kan komma i fråga. Åklagaren har att först överväga om icke med stöd av stadgandet angående eftergift vid ringa brott varje påföljd kan undvaras. Åtal får icke eftergivnas om det icke är utrett att den misstänkte begått gärningen. Detta framgår redan av 1 § i lagen. I allmänhet torde det väl förutsätta att den misstänkte erkänt, men stundom kan det även vid nekande vara uppenbart att han begått gärningen. Någon ändring av gällande rätts ståndpunkt i denna fråga är icke avsedd. För att ytterligare betona kravet på utredning har i punkt 3 som skäl för åtal upptagits att handläggning inför domstol är erforderlig för utredning av brottet.

Slutligen har i punkt 4 angivits att eljest särskild anledning kan föreligga att draga målet inför domstol. Man har härmed avsett sådana fall som då barnavårdsnämnd icke är beredd att medverka till skyddsuppfostran. Åklagaren kan givetvis, likaväl som domstol, hänvända sig till länsstyrelsen med anmälan i saken och begära att länsstyrelsen ingriper med stöd av 81 § 2 mom. barnavårdslagen. Erhålles icke en tillfredsställande lösning, kan åklagaren finna skäl till att låta domstol pröva påföljdsfrågan. Åklagaren kan vidare anse kriminalvård i frihet genom villkorlig dom vara att föredraga framför vård enligt bar-

navårdslagen. Ökas barnavårdsnämnds befogenheter så att den utan att besluta skyddsuppfostran kan meddela föreskrifter i likhet med vad som är möjligt för domstol med stöd av 8 § lagen om villkorlig dom, vilket barnavårdskommittén föreslår, minskar betydelsen av detta skäl. Angelägenheten av att tillsynen över den underårige icke upphör när han fyller aderton år, såsom fallet lär bli om barnavårdsnämnden ingriper endast med förebyggande åtgärder såvida icke 22 § d) barnavårdslagen är tillämplig, kan likväl medföra att villkorlig dom är den lämpligaste åtgärden. Enligt 5 § åtal eftergiftslagen skall åklagaren bereda målsäganden tillfälle att yttra sig innan beslut fattas i åtalsfrågan. Intet hinder finnes för målsäganden att föra enskilt åtal eller att i tvistemål föra talan om skadestånd. Målsägandens inställning till frågan om rättegång kan emellertid stundom medföra att åklagaren bör väcka åtal. Det bör dock endast vara fråga om undantagsfall. Enbart den omständigheten att yrkande om skadestånd framställes skall icke motivera att åklagaren väcker åtal. Att draga några klara gränser är här ogörligt, utan åklagaren får från fall till fall avgöra vilken hänsyn han skall taga till målsägandens inställning. Det kan någon gång vara nödvändigt att åtal väckes därför att beslut om ämbetsstraff eller förverkande eller annan särskild påföljd ifrågakommer. Har den underårige fyllt aderton år kan åklagaren finna skäl till att väcka åtal för att få frågan om ungdomsfängelse prövad.

I tredje stycket har föreskrivits att åklagaren i stämningsansökan skall ange anledningen till att åtal väckes. Det samma bör iakttagas om det uppdragits åt åklagaren att själv utfärda stämning. Med denna föreskrift har man önskat

ytterligare understryka att åtal skall väckas endast när särskild anledning föreligger.

3 §.

Liksom hittills skall frågan om eftergift av åtal prövas av statsåklagare. Undantag har dock gjorts för det fall, att statsåklagare som skäl för väckande av åtal önskar åberopa att särskilda skäl föreligga till ådömande av frihetsstraff eller förvaring i säkerhetsanstalt. I sådant fall föreslås att åtalsfrågan underställes riksåklagarens prövning. Här om hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen.

4 §.

I 4 § har dels gjorts en ändring i första stycket och dels tillagts ett nytt fjärde stycke.

I första stycket har föreskriften, att barnavårdsnämnd skall uttala sig om huruvida den åtgärd nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga kan anses tillfyllest för den underåriges tillrättaförande, strukits. Ordet »tillfyllest» är ett uttryck för uppfattningen att frihetsstraff är effektivare än skyddsuppfostran, något som tillgripes om mildare åtgärder icke äro tillräckliga. Ett sådant betraktelsesätt upprätthålles icke längre. Det förslag till lagstiftning som nu framlägges utgår från att skyddsuppfostran är den effektivaste behandlingsformen för unga lagöverträdare. Har nämnden vidtagit endast ringare ingripande än skyddsuppfostran, måste den naturligen anse detta vara »tillfyllest». Om denna föreskrift strykes bör nämnden givetvis ändå säga ifrån om den anser att resurser saknas att på tillfredsställande sätt taga hand om den underåriga inom socialvården.

I fjärde stycket av paragrafen ha intagits bestämmelser, avsedda att medverka till en snabbare handläggning av ärenden angående brott av underåriga. Riksåklagaren har i sin skrivelse den 26 november 1951 pekat på vådorna av att beslut i åtalsfrågan kommer först avsevärd tid efter det brottet begåtts.

Barnavårdsnämnden har i förslaget ålagts att avgiva sitt yttrande inom fjorton dagar om ej av särskild anledning längre tid erfordras. Detta innebär en radikal ändring av den praxis riksåklagaren i sin skrivelse vänt sig mot. För att åklagaren skall få någon ledning för sitt avgörande av åtalsfrågan, måste nämndens yttrande giva klarhet i vad nämnden beslutar för åtgärd i fallet, om den omhändertager den underåriga för skyddsuppfostran eller vidtager åtgärder utan att skilja honom från hemmet. För sådant beslut fordras naturligtvis viss utredning. Fjorton dagar måste dock anses vara en i allmänhet tillräckligt lång tid. I många fall har nämnden tidigare haft med den underåriga att göra och kan tämligen snabbt taga ståndpunkt. I andra fall fordras endast vissa mindre undersökningar. Det måste dock framhållas att skyndsamheten i handläggningen icke får vinnas på bekostnad av noggrannheten. Kan en noggrann utredning icke göras inom den föreskrivna tiden, får tiden överskridas. Mot de fördelar som kunna vinnas genom att barnavårdsnämnden under en längre tid följer den underåriges förhållanden får vägas olägenheterna av att bestämt besked icke lämnas snabbt. Den praxis som utvecklats sig innebärande att åklagarens beslut i åtalsfrågan icke fattas förrän resultatet av barnavårdsnämndens behandlingsåtgärder visa sig, har medfört vissa fördelar i den mån det därigenom har blivit möjligt att ef-

tergiva åtal i större omfattning än vad som skulle ha skett vid ett snabbare avgörande av åtalsfrågan. Den nu föreslagna lagstiftningen ger icke anledning till att på samma sätt uppskjuta avgörandet. Eftersom åtal bör väckas endast i vissa särskilda fall och underåriga lagöverträdare i princip skall behandlas inom socialvården, är det för åklagarens avgörande av åtalsfrågan i allmänhet tillräckligt att han vet att barnavårdsnämnd har beslutat någon åtgärd.

III. Lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig.

I denna lag har föreslagits en ändring i 3 §, avseende rådhusrätts sammansättning i mål där den tilltalade är underårig. Enligt gällande rätt skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd om anledning förekommer att döma till frihetsstraff eller förvaring eller meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande. Samma sammansättning bör rådhusrätten ha när fråga är om att överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för den underåriges omhändertagande för skyddsuppfostran.

Till lagen har enligt förslaget fogats en ny paragraf, 6 §. Paragrafen utgör en motsvarighet till det nya fjärde stycket i 4 § åtalseftergiftslagen och syftar till att påskynda förfarandet inför domstol. Det föreslås att de tider som gälla om handläggningen av mål däri den tilltalade är häktad skola iakttagas i alla fall då allmänt åtal väckts mot någon som ej fyllt aderton år, om fråga är om brott varå kan följa straffarbete. I fråga om underårig som har fyllt aderton år när åtal väckes och i fråga om åtal för lindrigare brott har icke föreskrivits att vissa tider skola iakttagas.

Angelägenheten av en snabb handläggning har dock framhållits. Riksåklagaren har särskilt påpekat olägenheterna för den yngsta åldersgruppen av den långa tid som förflyter innan slutligt avgörande träffas. Samma skäl kunna emellertid åberopas för snabb handläggning även av mål mot person i åldern 18—20 år. Det är dock uppenbart att om antalet mål som skola handläggas snabbare än andra mål utökas i alltför hög grad, kommer handläggningen av dessa förtursmål att i genomsnitt taga längre tid än vad som blir fallet om endast ett fåtal behandlas som förtursmål. Hur stor ökningen blir av mål, som skola handläggas enligt reglerna för mål angående häktad, är svårt att beräkna. Den nya lagen om skyddsuppfostran och ändringen av 1944 års lag om åtalseftergift komma att medföra att antalet åtal mot person under aderton år väsentligt minskas. Det gäller vidare endast mål om ansvar för brott varå kan följa straffarbete. En icke ringa del av de åtal, som alltjämt komma att handläggas inför domstol, rör tilltalade som äro häktade. Tillsammans bidra dessa omständigheter sannolikt till att ökningen icke blir av någon större omfattning, om det över huvud blir någon ökning. Den snabbare handläggning som föreslås för mål angående person under aderton år bör under alla omständigheter tillämpas i fråga om mål, vari den tilltalade ställts under övervakning i stället för att vara häktad. Tillgodoseende av önskemålet att undvika häktning bör icke medföra att målen handläggas långsammare.

Den i 6 § andra stycket föreslagna särskilda ordningen för målens handläggning gäller endast åtal mot den som är under aderton år. Avgörande blir den tilltalades ålder när åtal väckes.

Uppnår han aderton års ålder efter åtalets väckande, medför det icke att de för mål angående häktad föreskrivna tidsfristerna ej skola iakttagas. Handläggningen skall fortgå med samma snabbhet.

Andra styckets tillämplighet har be- begränsats även därigenom att å brottet skall kunna följa straffarbete. Avgörande blir hur åklagaren angiver gärningen, i första hand i stämningsansökan. Inskränker åklagaren sedermera sin talan så att straffarbete ej kan följa å brottet, behöver de särskilda tidsfristerna ej längre iakttagas. Omvänt kan, om åtalet utvidgas jämlikt 45 kap. 5 § RB, den särskilda ordningen bli tillämplig. Har underrätt dömt den tilltalade för brott vara ej kan följa straffarbete (t. ex. snatteri), medan åklagaren påstått att grövre brott begåtts (t. ex. stöld), skall vad som är stadgat om mål däri den tilltalade ej är häktad gälla t. ex. vid fullföljd av den tilltalade eller av åklagaren om han endast för talan om påföljden.

De tidsfrister i rättegångsbalken som skola iakttagas gälla huvudförhandling i underrätt (45:14, 46:11), i hovrätt (51:13, 15; 53:2 p. 3) och i högsta domstolen (55:15), meddelande av dom (30:7), fullföljd av talan (51:5, 55:5). Utgångspunkten för beräkning av den tid inom vilken huvudförhandling skall hållas i underrätt har dock bestämts till den dag då bevis om stämningens delgivning inkommit till rätten, i stället för dagen då åtal väckes. En sådan jämkning är nödvändig, då delgivning med den som ej är häktad och insändande av bevis om delgivning till domstolen kan draga ut på tiden.

Bihang.

RÅ:s förslag om övervakningshem.

Såsom i utlåtandet angives har RÅ:s förslag om övervakningshem föranlett undersökningar efter två olika linjer. De mycket preliminära, alternativa lagutkast, som härvid utarbetades, hade följande innehåll.

Alt. 1. Preliminärt utkast till lag om övervakningshem.

1 §. Kan sådan övervakning av för brott misstänkt, som enligt 24 kap. 3 § RB på grund av den misstänktes ungdom bör äga rum i stället för häktning, ej anordnas på betryggande sätt, må den misstänkte intagas i övervakningshem, där sådant finnes att tillgå.

2 §. Angående framställning om intagning i övervakningshem och handläggning av fråga om sådan intagning skall gälla vad i motsvarande avseenden är stadgat om häktning. Om handläggningen av mål eller ärende angående den som är intagen i övervakningshem skall gälla vad som är stadgat om mål eller ärende däri den tilltalade är häktad, och skall i övrigt vad i lag eller författning är stadgat om häktad äga tillämpning jämväl å den som intagits i övervakningshem, där ej annat framgår av vad nedan sägs.

3 §. Har ej inom föreskriven tid åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden, eller förekommer eljest ej längre skäl för intagning i övervakningshem, förordne rätten att den intagne omedelbart skall utskrivas.

Beslutar åklagaren åtalseftergift, har han att förordna om den intagnes omedelbara utskrivning.

4 §. Erfordras något anstånd med utskrivningen i avbidan på att plats i ungdomsvårdsskola eller annan vård eller tillsyn kan beredas den intagne, må rätten medgiva att han må kvarhållas i hemmet högst en månad (två månader) efter beslut om åtalseftergift eller efter det att rätten förordnat om påföljd för brottet eller enligt 5 kap. 5 § strafflagen förklarar den intagne ej kunna fällas till ansvar.

5 §. Vården av den som är intagen i övervakningshem skall stå under psykiatrisk tillsyn och bör inriktas på att förbereda hans fortsatta behandling. Särskild vikt skall läggas vid att lämplig sysselsättning beredes honom.

6 §. Åklagaren äger förordna att i övervakningshem intagen skall hållas avskild från annan intagen, när detta av hänsyn till utredningen är erforderligt.

7 §. Sinnesundersökning jämlikt 6 kap. sinnessjuklagen av den som intagits i övervakningshem skall verkställas på sätt som är stadgat i fråga om den som är på fri fot.

Har i avgivet utlåtande över verkställd sinnesundersökning den intagne förklarats vara i behov av vård å sinnessjukhus, och eftergiver åklagaren åtalet, skall den undersökte intagas å sinnessjukhus för vård. Medicinalstyrelsen har att tillse att intagning sker senast inom en månad från beslutet om åtalseftergift.

Förklarar rätten någon som enligt avgivet utlåtande är i behov av vård å sinnessjukhus enligt 5 kap. 5 § strafflagen ej kunna till ansvar fällas, och kvarhållas han ej å sinnessjukhus efter undersökningen, skall han inom en månad överföras till sinnessjukhus som medi-

cinalstyrelsen bestämmer, och gälle där-efter om honom vad i 47 § 1 mom. och 3 mom. första stycket sinnessjuklagen stadgas. Intill dess överförande till sinnessjukhus skett skall han kvarbli i övervakningshemmet.

Skall någon, beträffande vilken domstol förordnat om intagning i övervakningshem, jämlikt 47 § sinnessjuklagen ej kvarhållas å sinnessjukhus, varde han återförd till övervakningshemmet.

8 §. Å ort där övervakningshem ej finnes skall, om möjligt, särskild anordning träffas så att för brott misstänkt, som på grund av sin ungdom ej bör intagas i häkte avsett för vuxna, må kunna efter häktning placeras i annan, lämpligare lokal.

9 §. Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Alt. II. Preliminärt utkast till ett andra stycke i 24 § 2 mom. barnavårdslagen.

Finner barnavårdsnämnden sig icke kunna taga slutlig ställning till frågan om någons omhändertagande för skydds-
uppfostran enligt 22 § c) eller d), äger nämnden likväl, om sannolika skäl för behov av skyddsuppfostran föreligga, föreskriva att han i avbidan på åtgärd härför skall omhändertagas för utredning om sådan åtgärd. I fråga om dylikt omhändertagande skall i tillämpliga delar gälla vad om omhändertagande för skyddsuppfostran är stadgat. Det åligger barnavårdsnämnden att så snart det kan ske slutligt avgöra frågan om skyddsuppfostran av den som sålunda förberedelsevis omhändertagits.

6. Av barnavårdskommittén utarbetat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Härigenom förordnas dels att till lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd skall fogas en ny paragraf med beteckningen 20 a, dels ock att 18 och 23 §§ samt 46 § 2 mom. samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

18 §.

Har hos barnavårdsnämnden gjorts anmälan, som i 17 § sägs, eller har nämnden eller dess ordförande genom hänvändelse från domstol eller åklagare eller på annat sätt fått kännedom om fall, där nämndens ingripande kan antagas vara påkallat, skall ordföranden för ärendets beredande oförtövat söka inhämta noggrann kännedom om de på fallets bedömande inverkan omständigheter. Finnes kretsombud eller föredragande, som omförmäles i 8 § 2 mom., bör utredning verkställas av kretsombudet eller föredraganden. Kretsombud bör kallas till deltagande i nämndens överläggning.

Förekommer anledning — — — i hemmet.

Därest ingripande — — — i överläggningen.

Påkallas ingripande — — — befrämjas därigenom.

Därest utredning — — — i ärendet.

Tillhör den — — — i ärendet.

20 a §.

Har domstol jämlikt lagen om skydds-
uppfostran av vissa underåriga lagöver-
trädare överlämnat åt barnavårdsnämnd
att taga befattning med underårig

eller har, enligt underrättelse som avses i 6 § lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, vid åklagares beslut om åtalseftergift förutsatts åtgärd av nämnden med avseende å underårig,

åligger det nämnden att skyndsamt lämna länsstyrelsen meddelande om fattade beslut i ärendet ävensom att i övrigt hålla länsstyrelsen underrättad om vidtagna åtgärder. Närmare föreskrifter härom utfärdas av Konungen.

23 §.

1 mom. Finner barnavårdsnämnden sådant förhållande föreligga, som i 22 § a) — c) sägs, må nämnden, i den mån omständigheterna därtill föranleda,

meddela föräldrar, som finnas hava försummat sina plikter mot barnet, allvarlig förmaning att bättre uppfylla sagda plikter ävensom erinran om de påföljder, vilka, där rättelse ej vinnes, kunna inträda enligt denna lag; samt

giva vanartat barn en allvarlig varning och, där så anses lämpligt, erinra det om de påföljder, som nyss nämnts.

Person, som avses i 22 § d), må till-

hållas att bemöda sig om lovlig utkomst och att föra ett ordentligt liv samt må erinras om de påföljder, som i annat fall kunna inträda för honom. Hans föräldrar må ock, om det anses påkallat, uppmanas att öva tillsyn över honom.

Envar, som avses i 22 §, skall av nämnden förhjälpas till den läkarvård, vartill i paragrafen angivet missförhållande må föranleda, ävensom, såvitt det med hänsyn till hans ålder och omständigheterna i övrigt kan komma i fråga samt prövas vara gagneligt, till lämplig utbildning, arbetsanställning, bostad och fritidssysselsättning samt annorledes bistås. För dessa ändamål har nämnden att, efter vad som må befinnas ändamålsenligt, hänvända sig till organ för den offentliga arbetsförmedlingen, annan offentlig eller enskild institution, anhöriga till den, varom fråga är, eller andra, som kunna finnas lämpliga och villiga att taga hand om honom eller att eljest hjälpa och stödja honom.

I eller utan samband med åtgärd, som förut i detta mom. angivits, må nämnden besluta, att vård och fostran av barn, som avses i 22 § a) och b), skall stå under särskild tillsyn, eller förordna om övervakning av vanartat barn eller person, som avses i 22 § d).

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom., förgäves försökts eller får antagas icke vara tillfyllest, må barnavårdsnämnden efter vad som prövas lämpligt i varje särskilt fall, jämte det nämnden beslutar om tillsyn eller övervakning, som i 1 mom. nämnts, meddela en eller flera av nedan vid a)—d) angivna föreskrifter, avseende vad som skall iakttagas i fråga om barns vård och fostran eller vad barn eller ung person har att själv ställa sig till efterrättelse.

Föreskrift må gälla:

a) anlitande av lämplig, till stöd för hemuppfostran inrättad anstalt,

b) utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad och användande av fritid,

c) inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar samt

d) avhållsamhet från bruk av stimulans- och berusningsmedel.

3 mom. När anledning därtill förekommer, må nämnden upphäva beslut om tillsyn eller övervakning samt ändra eller upphäva enligt 2 mom. meddelad föreskrift.

4 mom. Tillsyn och övervakning bör av nämnden anförtros åt någon av dess ledamöter, åt tjänsteman hos nämnden eller åt annan lämplig person.

Närmare föreskrifter angående övervakares befogenheter och den övervakades skyldigheter ävensom angående tillsyn å barns vård och fostran meddelas av Konungen.

46 §.

2 mom. Slutlig utskrivning av barn, som omhändertagits för skyddsuppfostran, skall äga rum senast då barnet fyller aderton år. Utskrivningen må dock ifråga om barn, som efter fyllda femton år omhändertagits eller intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, anstå till dess tre år förflutit från omhändertagandet eller intagningen. Därest i sådan skola intagen visat opålitligt uppförande, må med utskrivningen anstå, till dess han fyllt tjugott år.

Slutlig utskrivning — — — ett år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.

7. Särskild motivering för de av barnavårdskommittén föreslagna ändringarna i barnavårdslagen.

Förslaget till lag om skyddsuppfostran av vissa underåriga lagöverträdare syftar till att, fränsett särskilda undantagsfall, ungdomar under 18 år vilka begått brott skola, i stället för att intagas i fångvårdsanstalt, överlämnas till samhällets barna- och ungdomsvård för skyddsuppfostran. Vissa föreslagna ändringar i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga innebära, att de nuvarande begränsningarna i fråga om åklagares rätt att eftergiva åtal mot underåriga delvis bortfalla, varjämte i restriktivt syfte de fall angivas, där åtal bör anses påkallat. Som beräknelig och avsedd följd såväl av sistberörda ändringar som ock därav att ett åtal, när det gäller ungdom under 18 år, enligt förstnämnda lag regelmässigt icke kan leda till frihetsstraff, lär man kunna vänta sig att ungdomsvårdens organ i större utsträckning än förut komma att få taga befattning med kriminellt belastad ungdom.

Samhällets barna- och ungdomsvård som helhet ställes ej genom den föreslagna, såsom ett provisorium tänkta lagstiftningen inför uppgifter, med vilka den förut icke är väl förtrogen; ej heller finnes anledning antaga, att ökningen av dess arbetsbörda kommer att bli besvärande. Det är dock tänkbart, att en eller annan barnavårdsnämnd, vilken icke fått tillfälle till erfarenheter på området, kan vara osäker om huru den bäst bör taga sig an kriminellt belastad ungdom, att

någon barnavårdsnämnd kan utsättas för en ökning i arbetsbelastningen, som dess arbetsorganisation visar sig icke motsvara, eller att i särskilt fall annan svårighet uppstår som följd av den förändring berörda lagstiftning medför.

Den med lagstiftningen åsyftade överflyttningen av ansvaret för behandlingen av kriminellt belastad ungdom från kriminalvårdens till ungdomsvårdens organ är principiellt synnerligen viktig om än kvantitativt kanske ej så betydande. Det är uppenbarligen högst önskvärt, att den icke ens under en övergångstid misskrediteras genom underlåtenheter eller mindre välbetänkta åtgöranden från de sistnämnda organens sida. Utan tvivel kan det också förväntas, att de myndigheter och befattningshavare, vilka ha att leda och öva uppsikt över samhällets barna- och ungdomsvård, komma att låta sig särskilt angeläget vara att förekomma eller avhjälpa sådana svårigheter, som nu antytts. Det förefaller också sannolikt, att svårigheterna skola kunna på denna väg tillfredsställande bemästras under de betingelser för ledning och kontroll, som de gällande bestämmelserna för barna- och ungdomsvården bereda, ehuru dessa betingelser icke äro helt tillfredsställande.

Försiktigheten synes dock bjuda, att länsstyrelses möjlighet att öva kontroll å barnavårdsnämnds befattning med kri-

minellt belastad ungdom förstärkes, så att kontrollen blir fullt effektiv, något som utan svårighet kan åvägbringas. Härigenom torde man också kunna undgå de betänkligheter, vilka överflyttning av betydelsefulla uppgifter till barnavårdsnämnderna eljest kunde väntas framkalla hos dem som icke hysa fullt förtroende till barnavårdsnämndernas erfarenhet och förmåga. För ändamålet erfordras ett tillägg till barnavårdslagen samt några andra föreskrifter. Kommittén återkommer härtill nedan under rubriken *Angående 20 a §*.

I samband med att, enligt vad som föreslagits, möjligheterna att eftergiva åtal mot underåriga vidgas, har det synts kommittén angeläget att vissa ändringar göras i 23 § barnavårdslagen, vilket stadgande gäller s. k. förebyggande åtgärder, d. v. s. åtgärder, som om möjligt böra tillgripas i stället för omhändertagande, då ett barn växer upp under otillfredsställande förhållanden eller då ett barn eller en ung person redan utvecklats i sådan riktning eller ådagalägger ett sådant beteende, att samhället måste ingripa för tillrättförande. Ändringarna gå främst ut på att lägga i barnavårdsnämndens hand att förbinda övervakningsbeslut med föreskrifter, väsentligen motsvarande dem som upptagas i 8 § lagen om villkorlig dom vid a. b. och d. Emellertid föreslås även i övrigt åtskilliga sakliga ändringar i 23 § barnavårdslagen, samtidigt som paragrafen ur formell synpunkt omarbetats. Barnavårdskommittén har vid sitt sysslande med detta stadgande jämväl tagit del av ett utav 1948 års lösdriveriutredning framlagt förslag, till vilket kommittén i åtskilliga stycken anslutit sig, och kan förty beträffande skälen till föreslagna ändringar i första hand hänvisa till sagda utrednings be-

tänkande (SOU 1949:4 sid. 11 o. f., 162 o. f.). I övrigt redovisas skälen nedan under rubriken *Angående 23 §*.

Det har av kommittén ansetts önskvärt att, i samband därmed att barna- och ungdomsvården enligt den föreslagna provisoriska lagstiftningen i vidgad omfattning får ansvaret för behandlingen av kriminellt belastad ungdom, i viss mån vidga möjligheterna att uppskjuta slutlig utskrivning av barn, som omhändertagits för skyddsuppfostran. Nu gällande regler härom återfinnas i 46 § barnavårdslagen. Av paragrafens 2 mom. framgår, att för skyddsuppfostran omhändertaget barn, vilket ej intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, måste slutligt utskrivas senast då barnet fyller aderton år. Denna regel innehålles i första punkten av momentet.

Redan under förarbetena till 1934 års ändringar i barnavårdslagen anfördes av Stockholms barnavårdsnämnd, att det ej sällan befunnits önskvärt, att slutlig utskrivning av barn, som omhändertagits jämlikt lagens 22 § c) men ej intagits i skyddshem, icke behövt ske vid aderton års ålderns inträde. Vederbörande departementschef uttalade emellertid, att det icke torde vara lämpligt att bestämmelser infördes om rätt att utsträcka omhändertagandet på sätt barnavårdsnämnden betecknat som önskvärt, samt hänvisade till möjligheten för barnavårdsnämnd att i sådant fall som det åberopade, innan tid för utskrivning inträtt, fatta ett beslut om omhändertagande jämlikt samma § d), avsett att omedelbart verkställas, när utskrivningen eljest skolat ske.

Den ytterligare erfarenhet, som sedermera vunnits, har bekräftat, att det ofta nog är synnerligen önskvärt, att barnavårdsmyndigheterna beträffande sådana för skyddsuppfostran omhändertagna

barn, vilka icke ansetts behöva fostran å ungdomsvårdsskola, kunna utsträcka omhändertagandet utöver den gräns, som sättes i 46 § 2 mom. första punkten barnavårdslagen. Det har också blivit tydligt att berörda, av departementschefen anvisade utväg ingalunda alltid är framkomlig. Det är ju också uppenbart, att de förutsättningar för omhändertagande, vilka angivas i 22 § d) barnavårdslagen, mera sällan inträda beträffande en ung person, vilken — i eller utom anstalt — befinner sig under noggrann uppsikt och ledning och kanske även är medveten om risken för intagning i ungdomsvårdsskola eller omhändertagande enligt sistberörda stadgande. Trots att nyssnämnda förutsättningar icke inträda och att intagning å ungdomsvårdsskola icke framstår såsom motiverad, kan barnavårdsnämnden med hänsyn till den omhändertagnes uppförande, inställning till arbete m. m. ha grundad anledning till antagande, att man icke säkert kommit till rätta med honom och icke har tillräckliga skäl att emotse hans fortsatta utveckling och förehavanden med goda förhoppningar. I sådana fall måste det för en ansvarskännande barnavårdsnämnd framstå såsom angeläget att kunna med stöd av den bestämmanderätt över den unge, som omhändertagandet ger, fortsätta att söka i gynnsam riktning påverka den unge. Sådana situationer, som nu berörts, där det vore önskvärt för barnavårdsnämnden att äga en något vidgad möjlighet att uppskjuta utskrivningen, inträda naturligen oftast i de fall, där omhändertagandet av vanartat barn skett under något av de närmaste åren innan barnet fyller 18 år. Omhändertagandet gäller i dylika fall merendels barn, vilkas utveckling i hög grad snedvridits och vilkas tillrättaförande kräver avsevärd tid. Att ingripa

med omhändertagande, om detta icke kan få den varaktighet, som bedömes vara erforderlig, måste framstå såsom otillräckligt grundat. Erfarenheten visar också att, därest i fall som sist nämnts intagning i ungdomsvårdsskola bedömes såsom onödig eller till och med olämplig eller om plats i sådan skola icke kan beredas, omhändertagande — ehuru i och för sig önskvärt — ofta underlåtes.

På grund av det anförda finner barnavårdskommittén lämpligt föreslå sådan ändring i barnavårdslagen, att i fall som avses i 46 § 2 mom. första punkten utskrivningen må, om omhändertagandet skett efter det barnet fyllt 15 år, anstå till dess tre år förflutit från omhändertagandet. Ehuru vad förut andragits synes kommittén innefatta tillräckliga skäl för den föreslagna lagändringen, vill kommittén till stöd för förslaget ytterligare påpeka följande. Enligt den i inledningen till dessa motiv nämnda, föreslagna lagstiftningen skall domstols beslut att överlämna tilltalad, som ej fyllt 18 år, åt barnavårdsnämnd för skyddsuppfostran icke längre innefattas i en villkorlig dom. Genomföres detta förslag utan att samtidigt någon ändring göres i utskrivningsregeln i 46 § 2 mom. första punkten barnavårdslagen eller i de därmed sammanhängande reglerna i 3 mom. samma paragraf angående tillsyn å utskrivna, leder detta till att i många fall samhällets kontroll å unga lagbrytare blir av mindre varaktighet än förut.

Vid sidan av den föreslagna ändrade regeln angående utskrivning av de för skyddsuppfostran omhändertagna barnen i allmänhet ha de nu i 46 § 2 mom. andra och tredje punkterna barnavårdslagen upptagna reglerna beträffande dem som intagits i ungdomsvårdsskola ansetts böra i sak bibehållas oförändrade. Grun-

derna för dessa regler, vilka grunder icke torde behöva beröras här, rubbas icke genom den föreslagna ändringen.

Det synes kommittén icke möta hinder att tillämpa den föreslagna ändrade utskrivningsregeln även å dem som vid ikraftträdandet redan äro omhändertagna för skyddsuppfostran.

Beträffande motiven till de av barnavårdskommittén i övrigt föreslagna ändringarna i barnavårdslagen hänvisas till vad nedan anföres angående de särskilda stadgandena.

Den ledande synpunkten vid upprättandet av kommitténs förslag till ändringar i barnavårdslagen har varit den, att de förändringar, som betingades av de ovan inledningsvis nämnda förslagen till lagstiftning på straff- och processrätens områden eller som därigenom i hög grad aktualiserades, borde genomföras, men att ändringarna å andra sidan borde strikt begränsas till det på nämnda grunder avgjort erforderliga. Skälet för denna begränsning är det, att kommitténs arbete icke nått fram till det stadiet, att kommittén träffat slutligt avgörande om vad kommittén vill föreslå med avseende å barnavårdslagstiftningen, vare sig i stort eller i fråga om enskildheter. Det är därför i och för sig föga önskvärt för kommittén att för närvarande engagera sig i ändringsförslag rörande barnavårdslagen. Kommittén vill framhålla, att de nu av kommittén föreslagna ändringarna visserligen i väsentliga delar giva uttryck åt vad kommittén för närvarande räknar med att även i fortsättningen kunna hålla fast vid men att dess fortsatta utredningar och överbäganden kunna leda till ändrad ståndpunkt även härutinnan, varför de föreslagna stadgandena icke få fattas som utbrutna delar av vad kommittén framdeles kommer att föreslå.

I detta sammanhang vill kommittén särskilt understryka, att det framlagda förslaget till ändrad lydelse av 23 § barnavårdslagen icke motsvarar vad kommittén räknar med att framdeles komma att föreslå. Det framlagda förslaget upptager oförändrat vad den gällande barnavårdslagen innehåller rörande förutsättningarna — nämligen förhållanden som sägs i 22 § a)—d) — för att barnavårdsnämnd skall äga ingripa med olika s. k. förebyggande åtgärder. Det är kommittén väl bekant, att vad lagen i nu berörda hänseende innehåller regelmässigt icke beaktas i barnavårdsnämndernas praxis samt att denna friare praxis icke brukat föranleda ingripande från de myndigheters sida, åt vilka ledningen av och uppsikten över samhällets barn- och ungdomsvård anförtrotts. Kommittén, som ägnat frågan åtskillig uppmärksamhet, har kommit till den uppfattningen, att sagda praxis är mycket välmotiverad, och kommittén torde i sitt blivande förslag till barnavårdslagstiftning komma att upptaga föreskrifter av innebörd, att olika sådana åtgärder, som omförmälas i 23 § barnavårdslagen, skola kunna vidtagas utan att fulla skäl för omhändertagande behöva föreligga. Det är emellertid icke möjligt för kommittén att nu framlägga ett förslag till ändrad lagstiftning angående förebyggande verksamhet från barnavårdsorganens sida. Nämnas må, att ett dylikt förslag av allt att döma måste innefatta en ändrad systematisk uppbyggnad av lagen.

Barnavårdskommittén vill slutligen, innan kommittén övergår till en genomgång av de olika föreslagna stadgandena, framhålla, att kommittén ingalunda förbisett, att det i samband med en sådan lagstiftning rörande behandlingen av unga lagöverträdare, varom nu är fråga, kunde vara befogat att till

prövning upptaga frågorna, huruvida det är i allo väl beställt med barnavårdsmyndigheternas organisation och förfarandet hos dem — inbegripet deras möjligheter och befogenheter när det gäller utredning — samt, därest så befunnas ej vara fallet, vad som kunde i lagstiftningsväg åtgöras för vinnande av förbättring. Det torde emellertid vara uppenbart, att dylika spörsmål föra allt för långt för att kunna av kommittén upptagas i detta lagstiftningssammanhang. Detsamma gäller frågorna, huruvida rätten att fullfölja talan mot barnavårdsnämnds beslut eller skyldigheten att underställa sådana beslut högre myndighets prövning bör vidgas samt om länsstyrelsens befogenheter såsom barnavården övervakande och ledande myndighet böra förstärkas. Kommittén har funnit, att de ändringar i barnavårdslagen, till vilka kommittén begränsat sitt förslag, böra vara tillfyllest för att göra samhällets barn- och ungdomsvård ägnad att motsvara de ökade anspråk, som bli en följd av den föreslagna provisoriska lagstiftningen på straff- och processrättens områden.

Angående 18 §.

Det synes barnavårdskommittén lämpligt, att såsom anledning till utredning, varom i denna paragraf är fråga, särskilt anges hänvändelse från domstol eller åklagare. Här åsyftas i främsta rummet, men ej uteslutande, sådan förfrågan, som anges i 1944 års lag om åtals- eftergift, samt hänvändelse, som förut- sättes i den föreslagna lagen om skydds- uppfostran av vissa underåriga lagöver- trädare.

Vad i 18 § är stadgat synes garantera, att barnavårdsnämndens utredning i fall, där åtals- eftergift eller överlämnande jämlikt sistnämnda föreslagna lag ifråga-

sättes, utan dröjsmål *påbörjas*. Enligt förslaget till ändrad lydelse av 1944 års eftergiftslag skall nämnden vidare i sagda lag åläggas att inom viss tid besvara åklagarens förfrågan. Något motsvarande har ej föreslagits för det fall, att domstol hänvänt sig till barnavårds- nämnden med förfrågan. Emellertid skall enligt förslaget till ändrad lydelse av lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig dylikt mål alltid behandlas skyndsamt. Det synes med hänsyn här- till kunna antagas, att domstol kommer att begära skyndsamt svar å sin förfrå- gan, och detta förhållande i förening med vad 18 § barnavårdslagen inne- håller torde enligt barnavårdskomit- téns mening innefatta tillräcklig säker- het för att barnavårdsnämnden kommer att efter domstols hänvändelse göra vad på nämnden ankommer med all den skyndsamhet, som är förenlig med er- forderlig omsorg.

I detta sammanhang vill barnavårds- kommittén nämna, att kommittén till övervägande förehaft frågan, huruvida — för vinnande av ett snabbare förfarande — sådan ändring möjligen skulle kunna göras i barnavårdslagen, att barnavårdsnämnds ordförande bleve, utan vidare eller efter särskilt bemyndigan- de, behörig att å nämndens vägnar be- svara domstols eller åklagares förfrågan angående nämndens eventuella avsikter att ingripa med avseende å viss under- årig, ehuru nämnden ännu icke hunnit pröva frågan om sådant ingripande. Kommittén har emellertid ansett en dy- lik rätt för ordföranden icke kunna kom- ma i fråga. Därest ordföranden utnytt- jar behörigheten, blir följderna lätt, att föga önskvärda situationer uppkomma. Nämnden, som i åtskilliga fall måste sitta inne med sakkännedom och erfa-

renhet som ej stått ordföranden till buds och därjämte kanske har en fullständigare och bättre utredning att bygga sitt avgörande på, kan ofta nog vilja stanna för annan mening än ordförandens. Nämnden måste då antingen sätta sig över ordförandens avgivna yttrande eller — mot sin övertygelse — ansluta sig till den ståndpunkt ordföranden intagit. Intetdera är tillfredsställande. Kravet på skyndsamhet vid nämndens behandling av de framställda förfrågningarna får icke tillgodoses på bekostnad av tillförlitligheten hos vad å nämndens vägnar uttalas eller på sådant sätt, att nämndens arbete förryckes och skadas.

Angående 20 a §.

Med den föreslagna formuleringen avses att uttrycka, att länsstyrelsen skall hållas underrättad ej blott om vad nämnden beslutar utan också om vad besluten i verkligheten leda till, så t. ex. om att ändrade förhållanden gjort verkställighet omöjlig eller orimlig eller om vad som inom ramen för ett beslut om omhändertagande för skyddsuppfostran eller om övervakning i förening med hjälp till arbetsanställning blivit åtgjort och uppnått. Vidare bör länsstyrelsen få kännedom om viktigare åtgärder som vidtagits utan samband med formligt beslut.

Självfallet är det för kontrollsystemet erforderligt, att länsstyrelsen får del av eller underrättas om domstolens dom å överlämnande samt om eftergiftsbeslut, i vilket åtgärd av barnavårdsnämnd förutsättes. Beträffande dom torde erforderliga föreskrifter lämpligen kunna införas i Kungl. kungörelsen den 21 juni 1946 angående översändande av domar i vissa brottmål m. m. Vad angår eftergiftsbeslut som nyss sagts synes det, med hänsyn till utformningen av 1944 års

eftergiftslag, enklast att till den i 6 § givna föreskriften om underrättelse till barnavårdsnämnden foga ett tillägg om underrättelse jämväl till den länsstyrelse, som har att vaka över nämndens verksamhet.

Angående 23 §.

Skälen för det framlagda förslaget till ny lydelse av 23 § ha delvis angivits i det föregående, varjämte, med anledning därav att förslaget i mycket är grundat på ett av lösdriveriutredningen utarbetat förslag, hänvisats till sagda utredningsbetänkande. Här må upprepas vad ovan framhållits därom att kommittén kommer att ägna fortsatt uppmärksamhet åt frågan om barnavårdsorganens förebyggande verksamhet och att det föreliggande förslaget blott är ett uttryck för vad kommittén anser tills vidare böra gälla angående de förebyggande åtgärderna. Rörande förslaget må ytterligare anföras följande.

1 mom. första stycket har underkastats en formell bearbetning, varvid vad nu i punkt a) är stadgat därom att förmaning åt föräldrar skall tilldelas »inför nämnden eller genom särskilt ombud» uteslutits i syfte att giva nämnden friare händer. Vidare har punkten c) uteslutits ur stycket och överförts till 2 mom. Härigenom har första punkten kommit att avse endast stadganden om förmaning och varning.

Andra stycket av första momentet gäller enligt förslaget förmaning och varning åt person, som avses i 22 § d) samt framställning till hans föräldrar. Det må anmärkas, att förhållandena understundom kunna vara sådana, att varning åt någon, som ej uppnått 18 års ålder, eller förmaning åt hans föräldrar, lämpligen avfattas mer eller mindre i anslutning till vad i andra stycket sägs.

I tredje stycket ha upptagits rena hjälpåtgärder, med vilka nämnden har att, om det kan antagas gagneligt, söka bistå barn och ungdom, som avses i 22 §. Kommittén har velat i någon mån råda bot å den torftighet och begränsning, som utmärker barnavårdslagens behandling av barnavårdsnämnds hjälpande verksamhet. Kommittén har i sådant syfte dels vidgat verksamhetsområdet till att avse alla fall av missförhållanden, som angivas i 22 §, dels ock till de förut i sista stycket av 1 mom. upptagna åtgärderna lagt hjälp till läkarvård. Sådan hjälp är ofta av synnerlig betydelse. Kommittén inbegriper i uttrycket läkarvård även erforderlig undersökning samt sjukhusvård.

I momentets sista stycke har kommittén upptagit ett stadgande om övervakning eller tillsyn utan samband med föreskrifter. Stadgandet innebär intet egentligt nytt i sak. Kommittén har emellertid — i viss anslutning till vad fattigvårdslagstiftningskommittén på sin tid föreslog — skilt mellan å ena sidan tillsyn å barns vård och fostran samt å andra sidan övervakning av barn eller person som avses i 22 § d). Övervakning torde i regel, när det gäller tillämpningen av barnavårdslagen, betraktas såsom en åtgärd med avseende å barn eller unga personer, vilkas fortsatta förehavanden böra ägnas uppmärksamhet. Hos barnavårdsnämnderna lär råda tvekan, huruvida föräldrar kunna ställas under formelig övervakning. Enligt uppgift förekommer det att barnavårdsnämnd beslutar ställa hemmet under övervakning. En sådan tillämpning av lagen rimmar emellertid icke helt med det nuvarande stadgandet i första punkten av andra momentet. Sistnämnda stadgande är för övrigt mindre lyckligt avfattat. Sådan »åtgärd, som i 1 mom. omförmäles» kan

tydligt vara en ren hjälpåtgärd, vilket ej står väl tillsammans med »övervakning av den, mot vilken åtgärden skall vidtagas». Det synes kommittén vara till fördel att skilja mellan tillsyn och övervakning, men uppenbarligen kunna de båda formerna för uppsikt kombineras med varandra. Vad som — enligt av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter — gäller angående övervakning och särskilt angående den övervakades skyldigheter kan icke i allo tillämpas beträffande tillsyn å barns vård och fostran. Närmare föreskrifter angående dylik tillsyn torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

I 2 mom. har barnavårdskommittén, på grundval av lösdriveriutredningens förslag samt inom kommittén gjorda överväganden, upptagit vissa föreskrifter, som må meddelas för avhjälpande av missförhållanden med avseende å barns vård och fostran eller för tillrättförande av vanartat barn eller person som avses i 22 § d). Dylika föreskrifter skola alltid förbindas med tillsyn eller övervakning. Föreskrift kan, efter vad som i olika fall är rimligt och lämpligt, riktas enbart till föräldrarna (vårdsnadvaren) eller både till dem och till det barn, vars förhållanden föranlett ingripandet, eller ock enbart ha formen av åläggande för vanartat barn eller person som avses i 22 § d).

I motsats mot vad som är fallet i lagen om villkorlig dom har bland de föreskrifter, som må meddelas, icke upptagits sådan om behandling å sjukhus eller annan anstalt. Det har synts kommittén sannolikt, att föreskrift om dylik behandling skulle ha ringa värde. Där est såsom hjälp erbjuden vård icke antages, har barnavårdsnämnden att lita till omhändertagande.

Kommittén har ansett sig åtminstone

för närvarande icke böra föreslå något tillägg till barnavårdslagen, svarande mot vad i 8 § sista stycket lagen om villkorlig dom sägs om föreskrift angående fullgörande av skadeståndsskyldighet. Möjligen kan man genom föreskrift enligt c) indirekt — genom att motverka slöseri och befrämja sparsamhet — verka för att den skadeståndsberättigade skall få sitt.

Det är givet, att föreskrift blott kan gälla något, som skall företagas eller iakttagas med avseende å barnet, eller något som barnet eller sådan person, som avses i 22 § d) barnavårdslagen, skall rätta sig efter. Detta har emellertid ansetts böra för säkerhets skull komma till klart uttryck.

Över huvud taget torde det vara risk för att en del barnavårdsnämnder komma att hysa tvekan inför tillämpningen av det föreslagna andra momentet, och viss fara kan tänkas föreligga för miss-tolkning. Detta sammanhänger med att — samtidigt som övervakning utan föreskrifter är en av barnavårdsnämnderna allmänt brukad och uppskattad åtgärd — de möjligheter att förbinda övervakning med föreskrifter, vilka barnavårdslagen samt Kungl. kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen erbjuda, av många nämnder sällan eller aldrig tagas i bruk. Särskilt olyckligt vore det, om den uppfattningen någonstades skulle vinna insteg, att efterkommande av föreskrift finge framtvingas genom handräckning. Till uppkomsten av en sådan missuppfattning kunde tänkas medverka dels det förhållandet att sådana föreskrifter, om vilka nu är fråga, i olika sammanhang ha brukat benämnas tvångsåtgärder, dels ock att stadgandet i 77 § barnavårdslagen angående handräckning fått en tämligen obestämd av-

fattning och i praxis tillagts en ganska vidsträckt innebörd.

På grund av vad nu anförts bör det framhållas, till en början, att sådan anordning, som avses i det föreslagna 2 mom., har till förutsättning, att barnavårdsnämnden kan räkna med att utan maktmedel komma till rätta med missförhållandena. Åtminstone som regel måste läget vara det, att vederbörande vidgått missförhållandena och framställt sig som villig till rättelse samt till att respektera tillsynen eller övervakningen jämte därtill knutna föreskrifter. Någon gång kan kanske barnavårdsnämnd, i fall då sådan inställning som nyss sagts icke visats, ha fog för antagande, att fråga blott är om övergående trots eller att övervakaren skall kunna efterhand framkalla den villighet, utan vilken anordning enligt 2 mom. är meningslös. Med hänsyn till vad sålunda gäller angående förutsättningarna är det tydligt, att anordningen går ut på att den, vars fortsatta åtgöranden ställas under tillsyn eller övervakning, skall, jämte det hans liv och leverne kontrolleras, psykiskt påverkas att undanröja missförhållandena. Given föreskrift utgör ett led i denna påverkan och en anvisad utväg, som bedömts vara nödig eller i vart fall nyttig. Därest föreskrift åsidosättes eller kontrollen icke lojalt möjliggöres, kan detta vara ett skäl för nämnden att inskrida med varning eller att ompröva frågan om föreskrifter, valet av övervakare o. dyl. Det avgörande för nämndens ställningstagande måste emellertid naturligtvis vara, huruvida de missförhållanden, som föranlett beslutet enligt 2 mom., bestå eller icke. Har i fråga om dem förbättring inträtt, behöver åsidosättande av föreskrifter och kontroll icke tillmätas betydelse. Leder, å andra sidan, anordningen icke till

förbättring, ehuru alla föreskrifter följas, har den uppenbarligen misslyckats och omhändertagande måste komma i fråga. Åsidosättande av förpliktelserna enligt beslutet om tillsyn eller övervakning är emellertid ägnat att i många fall, där förbättring i förhållandena ej inträtt, klarlägga, att sådan ej kan uppnås genom den beslutade anordningen.

Ehuru vad sålunda anförts angående innebörden av tillsyn eller övervakning med föreskrifter samt om vad som må åtgöras, då anordningen icke slår väl ut, torde kunna utläsas ur barnavårdslagen, utan att denna ändras i vidare mån än kommittén föreslagit, är kommittén icke främmande för tanken, att det kunde vara lämpligt att ge övervakningsinstitutet en mera fullständig reglering i samma lag. Kommittén har emellertid ansett det icke kunna ifrågakomma att föreslå en sådan utbyggnad av lagen i detta sammanhang. Framhållas må, att en sådan reglering bl. a. borde gälla tillsyns- och övervakningstidens längd i olika fall. Frågan, huru länge övervakning må fortgå, torde nu, i avsaknad av särskilda bestämmelser därom, vara att besvara med ledning av det förhållandet, att övervakningsbeslut enligt lagen måste grundas på att något av de fall, som sägs i 22 §, föreligger. Detta förhållande torde leda till att t. ex. en övervakning, som förklarats grundad på omständigheter,

som angivas i 22 § c), måste anses utan vidare upphöra, då det övervakade barnet fyller 18 år. Tydligen kan fortsatt övervakning beslutas, därest ett sådant beslut finnes kunna grundas på 22 § d), ett fall, som dock icke kan antagas vara särskilt praktiskt. Vad sålunda får anses — och i barnavårdsorganens praxis allmänt antagas — gälla, är uppenbarligen icke ändamålsenligt, och en ändrad reglering vore just i detta hänseende särskilt önskvärd. En dylik ändring kan emellertid, såsom av det anförda framgår, icke göras utan en sådan omfattande nydaning av bestämmelserna om den förebyggande verksamheten, varom kommittén i det föregående uttalat sig.

I anslutning till lösdriveriutredningens förslag har kommittén i det föreslagna 4 mom. låtit komma till uttryck, att övervaknings- och tillsynsuppdrag böra anförtros åt fysisk person.

Vad angår förslaget till *ändring i 46 §* synes icke något vara att tillägga till vad i det föregående anförts.

Kommittén utgår ifrån att förut nämnda myndigheter och befattningshavare, som ha att leda och öva uppsikt över barna- och ungdomsvården, komma att i mån av behov medverka till att innebörden av de föreslagna ändringarna i barnavårdslagen blir klart uppfattad av alla barnavårdsorgan.

Bil. E.

8. Särskilt yttrande av professor Ivar Agge.

Ehuru de nu framlagda lagförslagen i åtskilliga avseenden innebära avsevärda förbättringar och förenklingar i reglerna om samhällets åtgärder mot lagöverträdare i åldern 15—17 år, syftande till ett snabbare och effektivare omhändertagande av den unge i sådana fall, då skyddsuffostrar kan anses vara den tjänligaste åtgärden för hans återanpassning och tillika en tillräckligt allvarlig reaktion mot brottsligheten ur samhällsskyddets synpunkt, äro de föreslagna lagändringarna i andra avseenden, särskilt om de ses i belysning av åtskilliga uttalanden i remissutlåtandet och specialmotiveringen, ägnade att väcka betänkligheter. Jag har därför sett mig nödsakad att redovisa mina från strafflagberedningens förslag och uttalanden avvikande synpunkter i sådana avseenden som synts äga mera principiell betydelse. På grund av den relativt begränsade tid som stått till buds, sedan den slutliga lydelsen av lagförslag och motivering tillställts de sakkunniga, kan ämnet här icke närmare belysas eller de framställda åsikterna mera ingående motiveras. Det har blivit nödvändigt att endast kort angiva, vari de antydda betänkligheterna och särmeningarna bestå.

1. Lämpligheten av att nu genomföra en partiell ändring i reglerna om påföljderna för brott kan starkt ifrågasättas. En så ingripande reform som ett avskaffande i realiteten av möjligheten att döma till frihetsstraff för ifrågasvarande ål-

dersgrupp innebär en så pass betydelsefull förändring av själva grunderna för vårt reaktionssystem, att frågan bort anstå till dess strafflagberedningen varit redo att i ett sammanhang framlägga sina förslag till reformerad behandling av unga lagöverträdare över huvud, en ståndpunkt som väl överensstämmer med de uttalanden beredningen gjorde i samband med avskaffandet av institutet tvångsupfostrar år 1947.

Icke heller kan man med fog göra gällande att väsentligt förändrade förhållanden inträtt som tvinga till en lagreform i antydda riktning. Även om domstolarna vid något flera tillfällen under de senaste åren än under åren omkring år 1947 sett sig nödsakade att i synnerligen svåra fall av upprepad och omfattande brottslighet tillgripa den — helt visst ur behandlingssynpunkt föga tilltalande — åtgärden att döma unga lagöverträdare till ovillkorligt fängelsestraff, kan detta förhållande ingalunda betecknas som en förändring i praxis, som skulle motivera ett omedelbart upptagande i lagstiftningsväg av frågan om reaktionssystemets omdanande beträffande ifrågasvarande åldersgrupp. Den kvalitativt och kvantitativt oroväckande utvecklingen av viss slags ungdomsbrottslighet har framtingat en strängare reaktion än vanligt i några fall från samhällets sida, något som för en växande och omdömesgill opinion tett sig som ett oundgängligt medel i strävandena att stärka den allmänna laglydnaden och

respekten hos de unga för andras egen- dom och personliga integritet. Enligt min mening är det uttryck för förutfattade åsikter, när den generalpreventiva ef- fekten av enstaka strängare domar i flagranta brottsfall blankt förnekas av den moderna behandlingslinjens ivrigaste målsmän. Här som eljest inom krimi- napolitiken måste principen vara att så utforma lag och praxis, att varken de individualpreventiva eller de generalpre- ventiva synpunkterna åsidosätts. Skulle dessa i enstaka fall ej kunna förenas el- ler sammanjämkas, måste enligt min me- ning, som säkerligen delas av många do- mare likaväl som andra ansvarskännan- de medborgare, samhällsskyddets krav givas företräde. Straffrättsskipningens yttersta uppgift är dock att skydda de laglydiga medborgarnas vitala intressen. I vissa fall rättfärdigar denna uppgift att hårdnackade eller ansvarslösa lagbry- tare för en rimlig tid omhändertagas och isoleras från det övriga samhället. Unga lagöverträdare utgöra härvid inga undantag, om man än av humanitära skäl bör begränsa användningen av iso- leringsåtgärder till de mest flagranta fal- len.

Så länge ungdomsbrottsligheten före- ter samma bild som i dag, synes mig där- för tiden ej vara mogen för en reform, som skulle betaga samhället möjligheten att tillgripa dylika nödvärnsåtgärder till skydd mot de mest hänsynslösa unga lagöverträdarna. Vrides detta vapen ur samhällsmyndigheternas händer, torde verkningarna så småningom komma att visa sig i form av ökad och hänsynslö- sare ungdomsbrottslighet.

2. Även om de ovan framförda syn- punkterna skulle godtagas, kan det emel- lertid göras gällande att desamma kunna tillvaratagas vid utformandet av institu- tet skyddsuppfostran om blott slutna an-

staltsavdelningar av lämpligt slag ställes till ungdomsvårdsskoleorganisationens förfogande, något som ju ställdes som villkor för ett lyckligt resultat redan vid 1947 års reform av hithörande regel- komplex. Möjligheten att döma ungdo- mar i åldern 15—17 år till frihetsstraff skulle då saklöst kunna undvaras.

Då det i remissutlåtandet i enlighet härmed uppställs som slutmål att be- träffande ifrågavarande åldersgrupp helt avstå från användandet av frihetsstraff och att allt omhändertagande för vård och tillsyn skall ske i form av samhäl- lelig barnavård, bottnar detta emellertid enligt min mening i en felaktig grund- syn på de olika samhällsfunktionernas användningsområde. Så snart det gäller övervägande uppfostrande och männi- skovårdande ävensom allmänna social- politiska åtgärder i brottsprofylaktiskt syfte, torde i regel socialvårdens organ och arbetsmetoder vara bäst lämpade att omhändertaga ungdomar i nu ifrågava- rande åldersklass som blivit lagbrytare eller eljest företett andra tecken på miss- anpassning. Då det gäller allvarligare brottslighet (därmed åsyftas givetvis ej endast det enstaka brottets grovhet utan även sådana omständigheter som att lag- brytaren visat en markerad återfalls- tendens) träder, såsom ovan utvecklats, samhällets skyddsbehov i förgrunden. Strängare åtgärder i form av den brotts- liges intagande i en sluten anstalt erford- ras då i oskadliggörande och allmänpre- ventivt syfte. Dessa åtgärder böra hand- havas av domstol. Det är ej blott en fast svensk samhällstradition som ligger bak- om denna fördelning mellan administra- tiv och judiciell verksamhet. I en de- mokratisk rättsstat kräver också indi- videns rättssäkerhet att verkliga frihets- berövanden avgöras av domstol i de pro- cessuella former, som skapats för att

skänka största möjliga objektivitet och allsidighet åt avgöranden av detta slag. Härvid brister åtskilligt i gällande rätt (jag erinrar om lösdrivarlagen och alkoholistlagen samt vissa svagheter i sinnessjuklagen). Ifrågavarande rättsstatskrav, som för övrigt vid flera tillfällen hävdats av strafflagberedningens ordförande, får allra minst i våra dagar eftersättas. Med all respekt för barnavårdsorganens högst berömvärda sociala insatser, måste man dock ifrågasätta hurvida deras nuvarande sammansättning och arbetsformer skänka samma rättssäkerhetsgarantier som den vanliga domstolsprocessen. Härtill kommer också att barnavårdsmyndigheterna av helt naturliga skäl endast behandla, och i princip böra behandla, det enskilda fallet ur vårdsynpunkt. Allmänhetens skydd mot ungdomsbrottsligheten kräver emellertid, på sätt tidigare framhållits, att jämväl andra och mera allmänna synpunkter beaktas vid samhällets ingripanden i allvarliga fall. Rätt forum för avvägningen mellan dessa, delvis mot varandra stridande synpunkter, är domstol. Trots att det här gäller ett relativt litet antal unga lagbrytare och frågan därför kan synas gälla en detalj i det kriminalpolitiska programmet, måste jag för min del dock hävda att den nu i korthet antydda principståndpunkten är av stor betydelse och att dess uppgivande i förevarande sammanhang måste få överskådliga konsekvenser för det fortsatta kriminalpolitiska arbetet.

3. Det nu sagda innebär givetvis ej att det ordinära frihetsstraffet är den lämpliga behandlingsformen för de lagbrytare i åldern 15—17 år, vilka enligt det ovan sagda av domstol måste dömas till en allvarligare brottspåföljd av frihetsberövande natur. De frihetsstraff som med tillämpning av vanliga straff-

mättningsregler (observera särskilt 5:2 och 4 SL) kunna utmätas i nu behandlade fall torde i regel vara för korta för att tillgodose samhällets skyddsbehov och för att möjliggöra effektiva ansträngningar att helt omställa den unge lagbrytarens inställning till samhället. Härtill kommer att ett ordinärt frihetsstraff, oavsett dess längd, för närvarande måste verkställas på de för vuxna avsedda straffanstalterna. Att här placera unga personer i den yngsta åldersklassen måste, bortsett från speciella fall, betecknas som förkastligt. Vi sakna i gällande rätt en straffrättslig skyddsåtgärd för ifrågavarande åldersgrupp som kan tillgodose både återanpassningssträvandena och samhällsskyddets krav. I ljuset av ungdomsbrottslighetens utveckling både kvantitativt och kvalitativt, framstår det nu som en förhastad lagreform, när år 1947 institutet tvångsuppfostran upphävdes utan att någon annan straffrättslig reaktionsform sattes i dess ställe. Även om detta ej öppet medges av berörda lagstiftnings- och vårdorgan, är det i själva verket denna insikt som ligger bakom det allt starkare kravet på slutna anstaltsavdelningar inom ungdomsvårdsskoleorganisationen. Härmed har icke påståtts att den statliga tvångsuppfostringsanstalten på Bona i sitt dåvarande skick var lämplig för sitt ändamål, utan blott att behov visat sig alltjämt föreligga av en till kriminalvården hörande anstalt av mer eller mindre slutna karaktär, skild från ungdomsvårdsskoleorganisationen. Även om slutna avdelningar ur behandlings- och disciplinsynpunkt ej helt kunna undvaras vid ungdomsvårdsskolorna, böra likväl dessa i princip arbeta i helt öppna former och anpassas efter sin huvuduppgift att taga hand om det stora antalet fall, då icke samhällsskyddet kräver särskilt beaktande i form

av den brottsliges omhändertagande i slutna former. För min del måste jag beteckna det som en olycklig utveckling att ungdomsvårdsskoleorganisationen inom sig tillskapar anstalter av den typ som traditionellt hör hemma inom fångvårdens ram. I det långa loppet måste en dylik utveckling komma att utgöra en folkpsykologisk och reell belastning för samhällets barna- och ungdomsvård.

I det aktuella läget synes det mig olyckligt att det av riksåklagaren framställda alternativet att sänka åldersgränsen för användningen av institutet ungdomsfängelse utan närmare utredning avvisas i de tre kommittéernas remissutlåtande. Skälen härför äro knappast övertygande. I avbidan på genomförandet av en revision av ungdomsfängelseorganisationen och ett verkställande av erforderliga byggnadsarbeten skulle måhända utvägar kunna skapas för anordnandet av någon provisorisk ungdomsfängelseavdelning för det yngsta klientelet som väl knappast skulle komma att uppgå till mer än ett par, tre tiotal manliga elever. Jag vill också erinra om att det i olika sammanhang — bl. a. när det gäller ungdomsfängelseålderns övre gräns — framstått som oförenligt med modern kriminalvård att alltför rigoröst fasthålla vid formella åldersgränser i stället för att låta valet mellan olika behandlingsformer bero av individens personliga kroppsliga och psykiska utvecklingsgrad och behandlingsbehov. Med en efter samma grunder verkställd differentiering på anstalterna synes det icke stöta på allvarliga betänkligheter att ådöma åtminstone mera utvecklade och avancerade 16- och 17-åringar ungdomsfängelse. I alla händelser synes riksåklagarens ifrågavarande alternativa förslag förtjänt att närmare undersökas och diskuteras. Även ur denna synpunkt

är det beklagligt att man omedelbart skridit till lagstiftningsåtgärder, som för oöverskådlig tid framåt låser fast reformarbetet i vissa, en gång intagna positioner.

4. Det kunde nu synas som om de ovan framförda önskemålen om att en allvarligare samhällsreaktion stode domstolarna till buds för de svåraste ungdomsbrottslingarnas isolerande trots allt tillgodosetts i det nu framlagda förslaget till lag om skyddsuffostran av vissa underåriga. Det medgives nämligen i förslagets 2 §, att domstolen må döma till fängelse, när särskilda skäl därtill äro. Texten giver här uttryck för en kompromisslösning mellan motsatta åsikter, vilken väl reservationslöst skulle kunna accepteras, om stadgandet vore avsett att tolkas såsom det är avfattat. Det synes också endast bekräfta den uppfattning, som efter 1947 års reform kommit till uttryck i praxis.

Ett närmare studium av motiveringen till stadgandet giver emellertid vid handen, att domstolen ingalunda skall äga att tillgripa fängelsestraff, därför att den efter fri prövning av samtliga skäl, som kräva beaktande vid valet av samhällsreaktion, funnit det oundgängligt att undantagsvis ådöma sådant straff. Tvärtom framgår det med önskvärd tydlighet av motiveringen, att domstolens avgörande göres beroende av att barnavårdsorganen, förmodligen i sista hand socialstyrelsen, icke kunnat tillstyrka omhändertagande för skyddsuffostran därför att barnavårdens resurser ansetts otillräckliga i det individuella fallet. Denna domstolens bundenhet i sin straffrättsskipning av de åsikter som de administrativa organen hysa om behandlingsformen är ägnad att inge de största betänkligheter, desto mer som motiven ytterligare beskär domstolens rätt att

fritt pröva skälen för den ena eller andra brottspåföljdens lämplighet. Det utsåges nämligen att som särskilt skäl att ådöma fängelse »kan icke accepteras åsikten, att en dom å frihetsstraff skulle vara bättre ägnad än skyddsuffostran att avhålla andra än den tilltalade från att begå liknande brott». Bortsett från att detta utdömande av generalpreventivt hänsynstagande är sakligt sett otillräckligt motiverat, måste det betecknas såsom både betänkligt och på ett markant sätt stridande mot god lagstiftningstradition att i motiven kategoriskt söka fastslå begränsningar i domstolens handlingsfrihet, vilka på intet sätt framgå av själva lagtexten. Även om en domstol ej kan anses direkt bunden av motivuttalanden, försattes den härigenom i en egendomlig situation, särskilt om en brottslighetsutveckling äger rum, som för domstolen synes motivera ett anläggande av andra synpunkter än dem lagens förarbeten godkänna eller som förfäktas av de barnavårdande organen.

5. Den kraftiga begränsning som sålunda avses genomförd i domstolens möjligheter att beakta andra omständigheter än de av barnavårdsmyndigheterna omfattade behandlingssynpunkterna framträder ännu mera tydlig, om det diskuterade stadgandet sättes i samband med de föreslagna ändringarna i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Väl kan det anses utgöra en förbättring av nämnda lags 2 § 2 st., att grunderna för åklagarens prövning av åtalsfrågan närmare specificerats, ehuru det är ägnat att väcka betänkligheter att hänsyn till den allmänna laglydnaden utslutits som särskilt nämnd bedömningsgrund. Denna utslutning vore kanske mindre betydelsefull, därest statsåklagaren vid åtalsprövningen vore oförhindrad att taga fri hänsyn till samhälls-

skyddets krav. Detta är emellertid icke fallet. Åklagaren torde enligt motivering- en till förslaget vara förhindrad att dra- ga målet inför rätten i syfte att låta den- na fritt pröva om laglydnaden och sam- hällsskyddet kräver allvarligare sam- hällsreaktioner. Den ovan angivna, lag- tekniskt likaväl som sakligt, konstlade begränsningen för domstolen, gäller på motsvarande sätt för åklagaren. Det verk- liga avgörandet om åtal skall ske eller ej kommer, bortsett från bötesfallen och utredningsfallen, därför i realiteten att ligga hos barnavårdsmyndigheterna. Des- sa myndigheter kunna givetvis ej för- väntas fästa avgörande vikt vid allmän- na kriminalpolitiska synpunkter utan taga helt naturligt så gott som uteslu- tande sikte på behandlingsmöjligheter- na i det särskilda fallet.

6. Till sist måste i detta sammanhang allvarliga betänkligheter resas mot den i förslagets 3 § upptagna föreskriften om åtalsfrågans hänskjutande till riks- åklagarens prövning i de fall, då stats- åklagaren finner att särskilda skäl äro till ådömande av frihetsstraff eller för- varing i säkerhetsanstalt. Mera i förbi- gående må påpekas, att en dylik dubbel åtalsprövning synes skäligen onödig. Som motivering för en dylik regel an- föres bl. a. önskvärdheten av en enhet- lig bedömning av ifrågavarande ömtåliga undantagsfall. Denna synpunkt torde emellertid vara tillräckligt tillgodosedd genom nu gällande regler, genom vilka riksåklagaren beredes tillfälle att full- följa talan till högsta instans i de fall, då han finner de lägre domstolarnas ståndpunktstagande i frågan diskutabel. Det finnes ej heller tillräcklig anledning att antaga, att en dylik prövning skulle vara erforderlig ur den unges synpunkt för att skydda honom mot det lidande som ett på otillräckliga grunder väckt

åtal innebär. Statsåklagaren har ju också i övriga fall, då åtal må väckas, betrotts med den diskretionära prövningen av åtalsfrågan. Jag kan sålunda för min del ej finna att extraordinära arrangemang äro påkallade i nu förevarande fall.

De tyngst vägande betänkligheterna mot den föreslagna centralisering av åtalsprövningen äro emellertid av mera principiell natur men kunna här endast i korthet antydast. Genom stadgandet ifråga accentueras ytterligare den redan i 1944 års lag markerade tendensen att förlägga tyngdpunkten vid avgörandet av samhällets reaktion mot brottsligheten till andra samhällsorgan än domstol. En myndighet av administrativ karaktär, låt vara med riksåklagarens erfarenhet och auktoritet, kommer härvid att träffa

djupt ingripande avgöranden av definitiv natur, vilka enligt vårt rättegångsväsens uppbyggnad utgöra domstolarnas uppgift. Domstols slutliga avgörande i ett brottmål föregås av en process, försedd med minutiöst utarbetade detaljanordningar (muntlighet, koncentration, rätt till offentlig försvarare, flerinstanssystem, kollegial sammansättning av överrätterna etc.), vilka avse att garantera att såväl samhällets som målsägandens och den tilltalades intressen komma till sitt fulla beaktande. Varje steg i riktning mot ett undanskjutande av domstolarnas bestämmande roll i rättsskipningen måste omsorgsfullt övervägas ur allmänna rättsstatssynpunkter.

Stockholm den 30 januari 1952.

Ivar Agge

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 april 1952.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 2 april 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 mars 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig;*
- 2) *lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga; samt*
- 3) *lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet B. Kjellin.

Lagrådet anser nödvändigt framhålla, att den tid, som för avgivande av yttrande över förslagen stått lagrådet till buds, blivit med hänsyn till angelägenheten att undvika försenad riksdagsbehandling synnerligen knapp. Den granskning, som under dessa förhållanden kunnat äga rum, har föranlett följande uttalanden.

Förslaget till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig.

Principiellt delar lagrådet departementschefens uppfattning om olämpligheten av det tidsbestämda frihetsstraffet i dess nuvarande utformning, när det gäller ungdom under aderton år som begått brott. Likaledes kan lagrådet instämma i hans uttalande, att ett effektivt bekämpande av ungdomsbrottsligheten kräver en intensiv och omsorgsfull påverkan under lång tid genom kvalificerad personal och under former, som möjliggöra den unge lagöverträdarens anpassning i samhället. Emellertid vill lagrådet tillägga, att det jämväl är av utomordentlig vikt, att den reaktionsform som väljes icke blott

tjänar individualpreventiva syften utan jämväl tillgodoser rimliga krav på allmänprevention, så att icke den uppfattningen blir rådande att brott kan begås utan att någon kännbar påföljd inträder.

Enligt gällande rätt (8 § andra stycket lagen om villkorlig dom) kan domstol i samband med meddelande av villkorlig dom, när det av barnavårdsnämnd i avgivet yttrande föreslagits, överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran. Det remitterade förslaget innebär däremot, att domstolen äger att omedelbart och således utan att meddela villkorlig dom efter hörande av barnavårdsnämnd överlämna åt nämnden att vidtaga åtgärd som nyss sagts. Tillika föreslås, att 8 § andra stycket lagen om villkorlig dom skall upphävas. Genom att stadgande om sådant överlämnande flyttas ut ur sistnämnda lag frigöres, framhåller departementschefen, åtgärden från de särskilda förutsättningar, som gälla för villkorlig dom. I kommittéernas utlåtande har anförts, att det länge visat sig förenat med olägenheter, att överlämnandet åt barnavårdsnämnd att för skyddsuppfostran omhändertaga ungdom som begått brott skedde i form av villkorlig dom. Denna dom, vilken ledde till den regelmässigt frihetsberövande, djupt ingripande skyddsåtgärd som skyddsuppfostran utgjorde, hade förväxlats med vanlig villkorlig dom och för allmänheten lätt framstått som en otillräcklig reaktion mot brottet.

När det gäller att taga ställning till förevarande lagstiftningsspörsmål måste man beakta, att den grupp av brottslingar, varom nu är fråga, till sin sammansättning är mycket heterogen. Vissa bland dem drivas till brott huvudsakligen av ungdomligt oförstånd och lättsinne, dåligt umgänge eller mer eller mindre tillfälliga omständigheter. Att i dylikt fall tillrättaföra den brottslige möter som regel inga större svårigheter. I allmänhet torde här åtalseftergift eller i svårare fall villkorlig dom i form av anstånd med straffets ådömande jämte förordnande om övervakning och meddelande av erforderliga föreskrifter för den dömdes tillrättaförande kunna komma till användning. Vad den föreliggande lagstiftningsfrågan företrädesvis gäller är emellertid de mera svårbehandlade fallen. I dessa är brottslingen ofta en hårdnackad, utpräglad asocial individ, vilkens brottslighet kan utgöra ett allvarligt hot mot samhället. I den mån behov av psykiatrisk vård här icke föreligger kräver hans tillrättaförande, såsom redan berörts, en intensiv och omsorgsfull påverkan under lång tid och av sådant slag, att förfarandet får även en allmänpreventiv verkan. Huruvida detta bör ske inom socialvården eller fångvården, i vilket senare fall omhändertagandet eventuellt kunde ställas under tillsyn av ungdomsfängelsenämnden eller en nyinrättad, fristående organisation, är ytterst en lämplighetsfråga.

Förslagets mening lär vara att de unga lagöverträdare, varom här är fråga, skola intagas i ungdomsvårdsskolorna. Dessa äro emellertid inrättade för mottagande av vanartade barn i allmänhet. Därest ej särskilda skolor eller skolavdelningar inrättas för de unga brottslingarna, komma dessa att sammanföras med barn, som icke begått brott. Visserligen kan det sägas, att det ofta är mera en tillfällighet, huruvida ett barns vanart leder till brott

eller får ett annat uttryck, men det får ej förbises att de unga brottslingar, varom här är fråga, tillhöra den mest svårbehandlade typen av vanartiga ungdomar och att deras sammanförande med andra, vilkas vanart icke är så grov, kan menligt inverka på dessas fostran till samhällsnyttiga medborgare.

Skyddsuppfostran, som för närvarande är en vårdform av uteslutande social natur, får, om förslaget upphöjes till lag, även karaktär av en samhällsreaktion mot brott. Den blir en påföljd för brott såsom framgår av lagförslagets rubrik, och enligt andra stycket i 1 § jämföras den i vissa avseenden med fängelse. Lagfästandet av skyddsuppfostran såsom reaktionsform vid brott kan medföra den faran, vilken icke bör underskattas, att eleverna överlag vid ungdomsvårdsskolorna komma att av allmänheten betraktas som brottslingar. Härigenom kan ungdomsvården misskrediteras och elevernas utsikter till anpassning i samhället försvåras.

Som förhållandena för närvarande äro torde såväl fångvården som socialvården sakna erforderliga resurser för att på lämpligt sätt taga hand om de brottsliga ungdomar, varom nu är fråga. En oeftergivlig förutsättning för en lösning av frågan enligt förslagets linje är därför, att nya ungdomsvårdsskolor inrättas med ökade möjligheter till differentierad vård och att väl utbildad kvalificerad personal ställes till förfogande. Även om så sker, synes det lagrådet i allt fall kunna starkt ifrågasättas, huruvida man, såsom föreslagits, nu bör genomföra en provisorisk lagstiftning på förevarande begränsade område utan att avvakta resultatet av den allmänna översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet, med vilken strafflagberedningen är sysselsatt.

Vid en jämförelse mellan det föreslagna systemet och det nu tillämpade är till en början att märka, att motsvarighet till de i 2 § lagen om villkorlig dom stadgade inskränkningarna beträffande användningen av sådan dom saknas i fråga om den föreslagna reaktionsformen skyddsuppfostran. Man kan vidare icke bortse från den olägenheten med förslaget att domstolen, sedan den beslutat överlämna brottslingen till barnavårdsnämnden, förlorar all kontroll över honom och de möjligheter till ingripande, som en villkorlig dom enligt gällande lag innebär. Det torde också i de flesta fall förhålla sig så, att den villkorliga domen på den dömde själv utövar en återhållande verkan, vars betydelse icke bör underskattas. Såsom en avsevärd nackdel måste också betecknas, att domstolen förlorar den nu föreliggande möjligheten att meddela föreskrift att den dömde bör söka fullgöra honom åliggande skyldighet att gälda ersättning för skada, som uppkommit genom brottet.

Vad nu sagts är ägnat att ingiva starka betänkligheter mot det föreslagna systemet över huvud. Därtill kommer emellertid, att förslagets utformning enligt lagrådets mening icke skett med erforderligt beaktande av samhällsskyddets intresse. Det är att märka att den domstol, som handlägger målet, icke såsom när fråga är exempelvis om ungdomsfängelse eller förvaring eller internering har att ådöma påföljden, d. v. s. i förevarande fall skydds-

uppfostroan, utan domstolens befogenhet är inskränkt till att överlämna åt barnavårdsnämnden att vidtaga åtgärd för den unge brottslingens omhändertagande för skyddsuppfostroan. Om domstol, efter rättegång där alla som saken rör ha att yttra sig och hänsyn tages till alla på frågan inverkan omständigheter, finner den lämpligaste reaktionsformen vara den unges intagande i ungdomsvårdsskola och därför överlämnar åt barnavårdsnämnden att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuppfostroan, borde garantier finnas för att domen också blir verkställd på sätt domstolen avsett. Sådana garantier saknas emellertid. Nämnden har full frihet att överlämna vederbörande till enskild vård i stället för att, såsom domstolen tänkt sig, låta intaga honom i ungdomsvårdsskola. Det torde icke ens föreligga något formellt hinder för nämnden att underlåta att besluta om skyddsuppfostroan. Det är sålunda en mycket grannlaga uppgift, som lägges i nämndens hand. Tvekan kan i många fall råda, huruvida nämnden är mäktig att fylla denna uppgift. Ur allmänpreventiv synpunkt bör i allt fall krävas, att i lag uppställas garantier för att den av domstolen till nämnden överlämnade unge lagöverträdaren blir intagen i ungdomsvårdsskola och får stanna där under en icke alltför kort tid. Bestämmelse härom skulle lämpligen kunna införas i barnavårdslagen.

I 2 § av förslaget stadgas, att den som ej fyllt aderton år icke må dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, om ej särskilda skäl äro därtill. Då förslag år 1947 framlades om tvångsuppfostringsinstitutets upphävande, uttalade departementschefen i motiven till förslaget att han — i likhet med strafflagberedningen — vore av den uppfattningen, att man icke behöfde hysa farhågor för att domstolarna i avsaknad av möjligheten att döma till tvångsuppfostroan komme att i större utsträckning döma ungdom under aderton år till ovillkorligt frihetsstraff. Departementschefen har nu anfört att, såsom framginge av riksåklagarämbetets skrivelse den 24 september 1951, detta antagande också visade sig vara riktigt under de första åren efter reformen men att därefter antalet ovillkorliga fängelsedomar inom denna åldersgrupp stigit. I anledning härav må emellertid framhållas, att det väl är riktigt att sådana domar under de senaste åren varit, absolut sett, talrikare än tidigare, men utredning saknas om förhållandet mellan dessa domars antal och antalet villkorliga domar inom samma åldersgrupp. Att ökningen skulle bero på någon ändrad praxis hos domstolarna har på intet sätt kunnat påvisas; ej heller finnes något som helst skäl till antagande att domstolarna tillämpat ovillkorligt frihetsstraff i fall där i betraktande av alla på frågan inverkan omständigheter, främst arten av den ådagalagda brottsligheten hos den underårige samt möjligheten för socialvården att i lämplig anstalt omhändertaga honom, annan reaktionsform än fängelsestraff bort komma till användning. Det förtjänar vidare att framhållas, att en väsentlig del av de dömda utgjorts av elever i ungdomsvårdsskola och att i flertalet av dessa fall vederbörande skolstyrelse eller socialstyrelsen i avgivet yttrande motsatt sig ett återtagande till skolan. Verkställda utredningar giva vid handen, att ovillkorliga frihetsstraff för underåriga numera

som regel användas endast i mycket svåra fall. Med hänsyn till det anförda synes intet behov föreligga att i lag införa en bestämmelse sådan som den föreslagna. En viss fara föreligger att stadgandet, mot vilket i och för sig intet är att erinra, skulle kunna tolkas såsom innebärande en begränsning av domstolarnas handlingsfrihet. Som framgår av remissprotokollet förekomma i de över kommittéernas utlåtande avgivna yttrandena åtskilliga uttalanden angående vad som skall förstås med särskilda skäl. Kritiken har främst — enligt lagrådets mening med fog — vänt sig mot vissa uttalanden av kommittéerna. Lagrådet vill understryka vad departementschefen härutinnan framhållit, nämligen att det får ankomma på domstolarna att med ledning av detta allmänna stadgande och efter fri prövning av samtliga omständigheter i det särskilda fallet bestämma samhällsreaktionen.

Enligt förslaget skall den nya lagen träda i kraft den 1 juli 1953. Med hänsyn till socialvårdens otillräckliga resurser för omhändertagande av de unga brottslingar, varom här är fråga, och då det icke lär kunna förväntas, att den föreliggande bristen på ungdomsvårdsskolor, särskilt sådana med mer eller mindre slutna avdelningar, och på väl utbildad kvalificerad personal skall hinna avhjälpas före nämnda dag, synes försiktigheten bjuda att icke fixera lagens ikraftträdande till denna tidpunkt. Efter mönster från vad som skedde, när det gällde att sätta lagen om villkorlig dom i kraft, torde lämpligen böra stadgas, att lagen skall träda i kraft den dag Konungen förordnar.

Under hänvisning till de erinringar, som lagrådet enligt det förut sagda funnit förslaget föranleda, anser lagrådet sig icke kunna tillstyrka detsamma i föreliggande skick.

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga.

Jämlikt 2 § må eftergift av åtal äga rum, om den underåriga omhändertages för skyddsuppfostran eller blir förmål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning. Enligt lagrummets nu gällande lydelse fordras dessutom, att det med skäl kan antagas att han skall avhålla sig från att ånyo begå brott. I stället för sistnämnda förutsättning uppställer förslaget blott det villkoret för åtal eftergift, att det med skäl kan antagas att »härigenom», d. v. s. genom åtgärder som förut i paragrafen angivits, vad som är lämpligast för hans tillrättaförande vidtages.

Departementschefen har framhållit, att genom den föreslagna ändringen rättegång inför domstol kan undvikas, då ett ändamålsenligt omhändertagande ändå kommer till stånd.

Härtill må dock anmärkas, att det är en mycket vansklig uppgift att, särskilt när det gäller en mera utpräglad brottslighet, bedöma vilken åtgärd som är lämpligast för den underåriges tillrättaförande. Att i den utsträck-

ning förslaget innebär utöka antalet fall, då denna uppgift undandrages domstol, synes lagrådet icke böra ifrågakomma. Huvudregeln bör dock vara, att det är domstols sak att bestämma formen för den samhälleliga reaktionen i anledning av begångna grövre brott. Det bör i detta sammanhang tillika framhållas, att mången gång lagföring kan vara ett nyttigt led i de åtgärder, som åsyfta att påverka den underårige och få honom att inse allvaret i samhällets reaktion mot hans brottsliga gärningar.

Av nu anförda skäl finner lagrådet sig icke kunna tillstyrka den föreslagna ändringen i 2 §.

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig.

Förslaget föranleder intet annat yttrande än ett påpekande att, därest förslaget till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig icke upphöjes till lag, som en följd härav tillägget i 3 § bör utgå. Om däremot sistnämnda lag anses böra införas men tidpunkten för dess ikraftträdande, såsom lagrådet för sådant fall förordnat, göres beroende av Konungens förordnande, föranleder detta jämkning även av ikraftträdandebestämelsen i förevarande lagförslag.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1952.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler t.f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, lagrådets den 8 april 1952 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 21 mars 1952 remitterade förslagen till

- 1) lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig;
- 2) lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga; samt
- 3) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig.

Föredraganden anför följande.

Lagrådet delar den uppfattning, åt vilken departementschefen gav uttryck vid remissen till lagrådet, att det ytterst är en lämplighetsfråga, om de mera svårbehandlade fallen av ungdom i åldern 15—17 år, som begått brott, omhändertagas inom socialvården eller fångvården. I princip anser lagrådet också, liksom departementschefen, att det tidsbestämda frihetsstraffet i dess nuvarande utformning är olämpligt, när det gäller att tillrättaföra ungdom i denna åldersgrupp. Emellertid framhåller lagrådet att ungdomsvårdsskolorna äro inrättade för vanartade barn i allmänhet och att, om icke särskilda skolor eller skolavdelningar skapas för de unga brottslingarna, dessa komma att sammanföras med barn, som icke begått brott. Ett sammanförande av de mest svårbehandlade med andra, vilkas vanart icke är så grov, kan enligt lagrådets uppfattning menligt inverka på de senares fostran till samhällsnyttiga medborgare. Lagrådet menar också att skyddsuppfostran är en vårdform av uteslutande social natur och att denna, om förslaget upphöjes till lag, får karaktären av samhällsreaktion mot brott. Härigenom kan enligt lagrådets mening eleverna överlag vid ungdomsvårdsskolorna komma att i allmänhetens ögon betraktas som brottslingar samt ungdomsvården misskrediteras och elevernas utsikter till anpassning i samhället försvåras.

Gentemot vad lagrådet sålunda anfört vill jag erinra att ungdomsvårdsskolornas uppgift är att taga hand om barn och ungdom, som genom kriminalitet eller annan kvalificerad vanart visat sig icke kunna på normalt sätt anpassas i samhället samt att med medicinska och pedagogiska metoder anpassa detta klientel till ett socialt beteende. Dessa skolor äro alltså inrättade för ett klientel, som regelmässigt är svårbehandlat. Vanarten hos klientelet torde också ofta ha tagit sig uttryck i kriminalitet. Sålunda framgår av en uppgift om klientelet sammansättning som lämnades i en proposition vid 1947 års riksdag angående ungdomsvårdsskolornas organisation (nr 269) t. ex. att av 700 manliga elever, som voro intagna den 1 juli 1946 och som voro i åldern 8—21 år, icke mindre än 94 % begått egendomsbrott före intagandet. Klientelet har icke därefter förbättrats. Snarare framgår av tillgängliga upplysningar att det blivit än mer svårbehandlat under de senaste åren. Trots detta visa dessa skolor goda resultat.

Behandling på ungdomsvårdsskola kan redan nu sägas vara en samhällsreaktion mot brott. Då det gäller ungdom i uppfostringsbar ålder, kunna varaktiga resultat nås genom fostrande och botande åtgärder och samhällsreaktionen även mot allvarligare kriminalitet bör därför bestå i uppfostran och icke i straff. Samhällets åtgärder på detta område under de senaste femtio åren ha medfört en faktisk förskjutning av straffmyndigheten. Denna inträder icke oförmedlat och i full utsträckning redan vid den i strafflagen angivna åldern av 15 år utan först efter en övergångstid, under vilken uppfostran sättes i främsta rummet och frihetsstraff i allmänhet icke förekommer. Lagförslaget innebär icke i detta hänseende någon nyhet utan bygger på redan bestående förhållanden.

Vad lagrådet anfört i nu angivna hänseenden torde därför icke utgöra tillräckliga skäl att avböja den föreslagna lagstiftningen. Lagrådets påpekanden visa emellertid angelägenheten av att ungdomsvårdsskolornas behandlingsresurser i erforderlig mån anpassas efter de särskilda vårdbehov, som här ifrågavarande klientel kan förete.

Såsom en olägenhet av den föreslagna 1 § i förslaget till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig har lagrådet framhållit att domstolen, sedan den beslutat överlämna den dömde till barnavårdsnämnd, förlorar all kontroll över honom och de möjligheter till ingripande, som en villkorlig dom enligt gällande lag innebär. Beträffande detta påpekande må framhållas att den gällande ordningen för överlämnande av dessa unga för skyddsuppfostran, sedan de ställts inför domstol, medför att de i allmänhet komma att stå både under domstolens och barnavårdsmyndighets tillsyn. Någon sådan dubbel tillsyn uppkommer däremot icke om de omhändertagas för skyddsuppfostran i samband med åtalseftergift. Det kan knappast hävdas att denna dubbla tillsyn är ändamålsenlig. Tvärtom kan det föreligga en risk att resultatet blir sämre än om blott en myndighet har det fulla ansvaret. Detta torde också vara skälet till att domstolarna i dylika fall ofta utse befattningshavare vid ungdomsvårdsskola till övervakare i syfte att därigenom söka

samordna övervakningen enligt lagen om villkorlig dom och åtgärder enligt barnavårdslagen. Icke heller den omständigheten att möjligheten till förverkande av villkorlig dom bortfaller torde i praktiken vara av någon väsentlig betydelse.

Lagrådet anser också att det föreligger en brist i utformningen av 1 § och ett eftersättande av samhällsskyddets intresse därigenom att domstolen icke skall ådöma skyddsuppfostran såsom en påföljd för brott utan överlämna åt barnavårdsnämnd att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran. Garantier saknas, framhåller lagrådet, för att domen blir verkställd såsom domstolen avsett; det föreligger icke ens något formellt hinder för att nämnden underlåter att besluta om skyddsuppfostran. Enligt lagrådets mening borde det i lag uppställas garantier för att den överlämnade unge lagöverträdaren blir omhändertagen i ungdomsvårdsskola och får stanna där under en icke alltför kort tid.

Vad lagrådet sålunda framhållit är självfallet en fråga av vikt. Med den rådande dualismen i behandlingen av de yngsta lagöverträdarna är det emellertid knappast möjligt att åstadkomma någon i formellt hänseende fullt otadlig ordning i förhållandet mellan domstol och barnavårdsmyndighet. Trots att barnavårdsnämnd icke är formellt bunden av domstols beslut, torde det icke i praktiken uppkomma några olägenheter. Uppenbart är nämligen att, om domstolen konstaterat kriminalitet och överlämnat till nämnden att vidtaga åtgärder för skyddsuppfostran, det regelmässigt föreligger en sådan situation att nämnden enligt barnavårdslagen är pliktig att vidtaga åtgärder. Nämnden kan då icke utan att åsidosätta sina skyldigheter visa ärendet från sig. Har nämnden redan tillstyrkt att detta ingripande skall bestå i skyddsuppfostran, kan det icke anses stå nämnden fritt att underlåta att fullfölja den förordade åtgärden i enlighet med barnavårdslagens bestämmelser.

Möjligheten av en meningsskiljaktighet mellan domstol och barnavårdsnämnd som skulle medföra en fara för samhällsskyddet får därför anses vara av huvudsakligen teoretisk art. I detta sammanhang vill jag även erinra om att de påtalade formella bristerna föreligga redan i nu gällande bestämmelser, men att de hittills icke lett till några allvarigare olägenheter. Vad lagrådet anfört i denna del kan alltså enligt min mening icke anses vara något avgörande hinder mot den nya lagstiftningen.

Beträffande 2 § i lagen med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig har lagrådet anfört att det i och för sig icke finns något att erinra mot stadgandet, och lagrådet har även understrukit vissa uttalanden av departementschefen angående stadgandets tolkning. Lagrådet har likväl ansett att det icke föreligger något behov av att i lag införa en bestämmelse sådan som den föreslagna.

Såsom framhölls vid remissen till lagrådet stå gällande bestämmelser icke i överensstämmelse med den uppfattning om den lämpligaste behandling av de yngsta lagöverträdarna, som är allmänt godtagen och som kom till uttryck i motivuttalanden i samband med avskaffandet av tvångsuppfostran

år 1947. Att på detta viktiga område lagen är oklar måste enligt min mening vara skäl nog för en lagändring.

Lagrådet har förordat en sådan ändring av den föreslagna bestämmelsen om lagens ikraftträdande att detta skall ske den dag Konungen förordnar. Såsom skäl härför har lagrådet anfört att socialvårdens resurser vore otillräckliga och att vad som brister icke hinner avhjälpas före den 1 juli 1953.

Det antal lagöverträdare i åldern under 18 år, vilka på en gång varit intagna i fångvårdsanstalt, har under de senaste åren icke uppgått till mer än ett 20-tal. Den upprustning av socialvården som kan vara erforderlig för att sörja för att de som böra erhålla uppfostran kunna beredas plats inom socialvården är alltså icke kvantitativt betydande. Det bör vara möjligt att på den beräknade tiden vidtaga erforderliga åtgärder härför. Den föreslagna tiden för ikraftträdandet torde böra bibehållas.

I fråga om förslaget till lag angående ändring i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga har lagrådet gjort anmärkning mot den föreslagna ändringen av första stycket i 2 §. Härvid anför lagrådet att huvudregeln bör vara, att det är domstols sak att bestämma formen för den samhälleliga reaktionen i anledning av begångna grövre brott. Vidare framhåller lagrådet att mången gång lagföring kan vara ett nyttigt led i de åtgärder, som åsyfta att påverka den underårige och få honom att inse allvaret i samhällets reaktion mot hans brottsliga gärning.

Jag vill erinra om att stadgandet erhöll sin nuvarande utformning under riksdagsbehandlingen. Därvid framhöll första lagutskottet att det är av vikt att åtalseftergift ej äger rum, när brottets art eller omständigheterna vid dess begående låta det framstå som alltför grovt för att böra undandragas domstolsbehandling; även vid vissa mindre grova brott kan åtal vara påkallat ur allmän synpunkt. Huvudvikten ligger härvid på olämpligheten att underlåta själva åtalet och icke på frågan om den behandling som den brottslige slutligen blir föremål för. Efter att med stöd av dessa synpunkter ha förordat det andra stycket i paragrafen, anförde utskottet vidare att åtalseftergift bör komma till stånd, när man därigenom kan uppnå åtgärder som bättre än straff äro ägnade att tillrättaföra den brottslige. Uppmärksamheten bör, enligt vad utskottet framhåller, härvid mera inriktas på den personliga bakgrunden än på själva den brottsliga handlingen.

Det har sålunda vid lagens tillkomst varit avsett att, då sådana allmänna skäl som angivas i andra stycket icke påkalla lagföring vid domstol, den unge lagöverträdaren icke skall behöva åtalas, om han blir på lämpligt sätt omhändertagen. Den nu föreslagna ändrade lydelsen, som alltså torde stå i överensstämmelse med lagens syfte, utesluter icke att åtal sker, då det är ovisst vilken behandling som är den lämpligaste och denna fråga bör avgöras av domstol. Jag anser sålunda att förslaget i denna del bör vidhållas.

Föredraganden hemställer att de av lagrådet granskade lagförslagen samt det vid statsrådsprotokollet för den 21 mars 1952 fogade förslaget till *lag angående ändrad lydelse av 46 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag)* måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen måtte avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Nordvall.

Innehållsförteckning.

Statsrådsprotokollet den 21 mars 1952	7
Kommittéernas utlåtande (sammanfattning)	9
Yttranden angående behandlingsformer m. m.	12
Yttranden angående inrättande av övervakningshem	35
Departementschefen	36
Statistiska uppgifter (upprättade av hovr.ass. Sara Falk)	53
De yngsta lagöverträdarna (bilagor nr 1—8).	
1. Riksåklagarämbetets skrivelse den 24 september 1951	61
2. Riksåklagarämbetets skrivelse den 26 november 1951	67
3. Strafflagberedningens, barnavårdskommitténs och ungdomsvårds- skoleutredningens gemensamma utlåtande den 19 januari 1952 ..	75
4. Bil. A. Inom strafflagberedningen utarbetade lagutkast	85
5. Bil. B. Strafflagberedningens specialmotiv till lagutkasten	87
6. Bil. C. Av barnavårdskommittén utarbetat förslag till lag om änd- ring i vissa delar av barnavårdslagen den 6 juni 1924	100
7. Bil. D. Särskild motivering för de av barnavårdskommittén före- slagna ändringarna i barnavårdslagen	102
8. Bil. E. Särskilt yttrande av professor Ivar Agge	111
Lagrådets protokoll den 8 april 1952	117
Statsrådsprotokollet den 9 april 1952	123